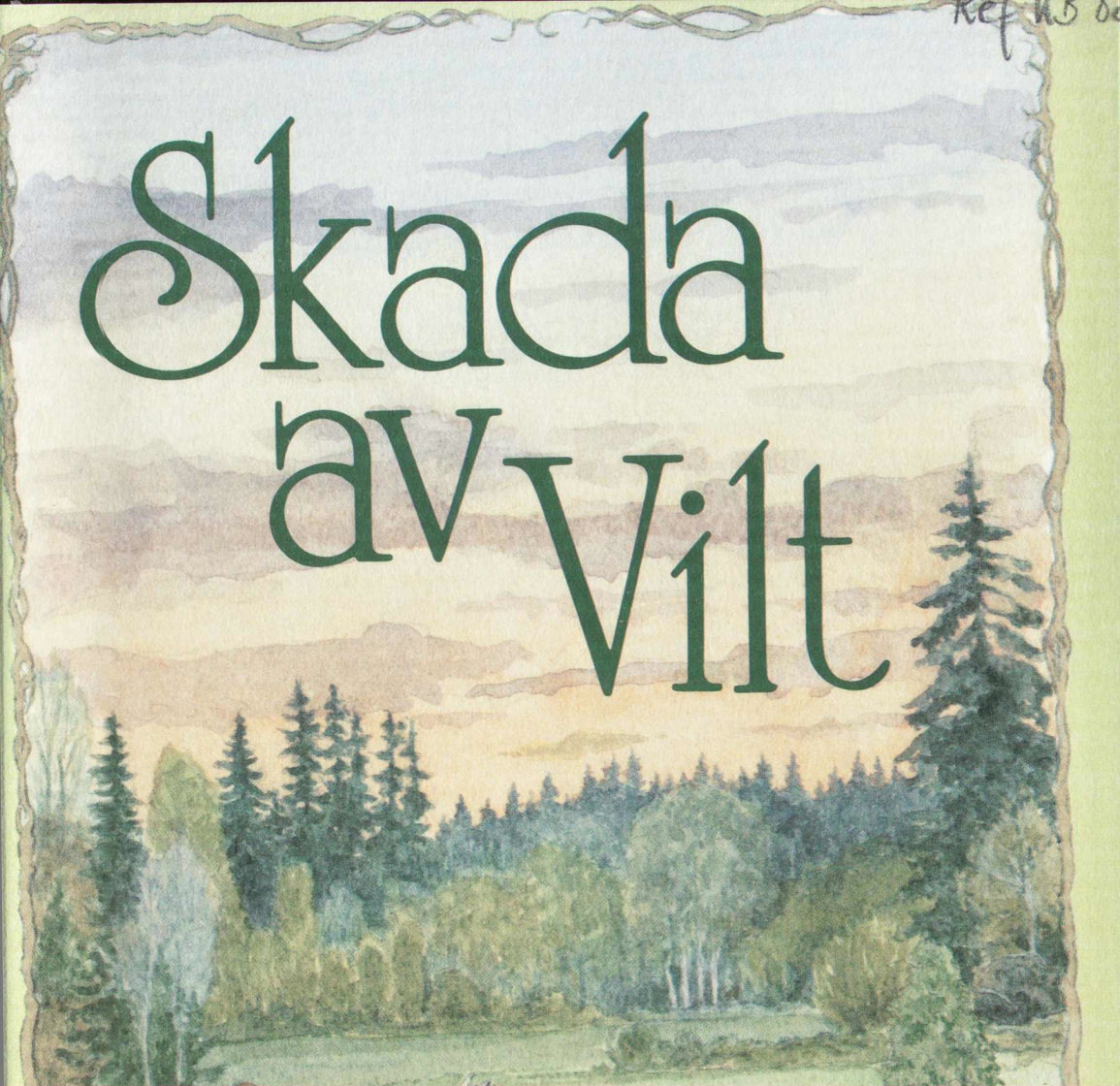

ref. 45 00

Skada av Vilt

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

National Library
of Sweden

BETÄNKANDE AV UTREDNINGEN
OM ERSÄTTNING VID
VISSA VILTSKADOR

SOU 1990:60

ref. 45 00

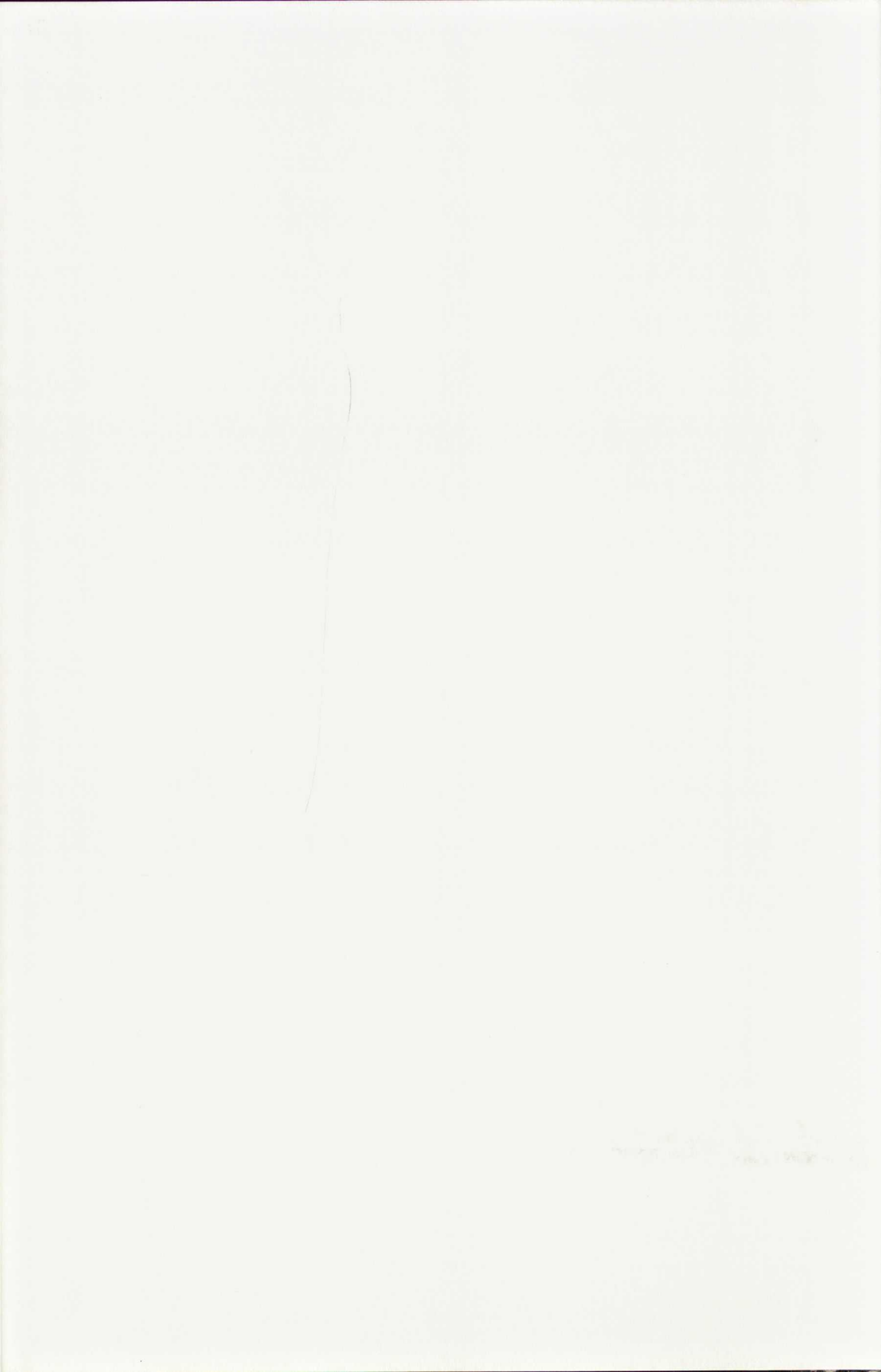
Skada av Vilt

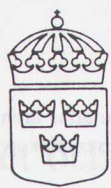

BETÄNKANDE AV UTREDNINGEN
OM ERSÄTTNING VID
VISSA VILTSKADOR

SOU 1990:60

WALTER

Statens offentliga utredningar
1990:60
Jordbruksdepartementet

Skada av vilt

Utredningen om vissa viltskador i jordbruksområden i juni 1988 eller beredningsutredning om skador i juni 1988.
Utredningen är utarbetad i samråd med utredningsgruppen (SOU 1988:60) som utvald av riksdagen.
I arbetet med betänkskrift har Jordbruksdepartementets Jordbruksråd varit inblandat.
Som experter har deltagit jordbruksvetenskapliga Chouet Bengt, Lars Olsson, Per Nilsson, Jordbruksdepartementets Jordbruksråd och Jordbruksdepartementets Jordbruksråd.
Departementssekreteraren Åke Thorsen har varit utredningens sekreterare.
Utredningen har utformats av utredningsgruppen i samråd med Jordbruksdepartementet.

Stockholm i augusti 1990

Jur. Ericsson

Åke Thorsen

Betänkande av utredningen om ersättning vid
vissa viltskador
Stockholm 1990

Ömslagbild Kjell Wälster
ISBN 91-38-100-25X
ISBN 0375-250X
Graphic Systems AB, Göteborg 1990

Allmänna Förlaget har utgivit en bibliografi över SOU och Ds som omfattar åren 1981–1987. Den kan köpas från förlagets Kundtjänst, där också fler exemplar av denna publikation kan köpas.
47 Stockholm.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Omslagsbild: Kjell Walter

ISBN 91-38-10605-1

ISSN 0375-250X

Graphic Systems AB, Göteborg 1990

Till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet

Utredningen om vissa viltskador tillkallades av chefen för jordbruksdepartementet i juni 1988 efter bemyndigande av regeringen i maj 1988.

Utredningen får härmed överlämna sitt betänkande (SOU 1990:60) Skada av vilt.

I arbetet med betänkandet har riksdagsledamoten Jan Fransson varit enmansutredare.

Som experter har deltagit avdelningsdirektören Christer Borgh, lantmätaren Bo Eliason, förbundsordföranden Jan-Olof Pettersson och hovrättsassessorn Bjarne Örnstedt.

Departementssekreteraren Ann Thomson har varit sekreterare.

Utredningen har beslutat att särskilda yttranden inte får avges.

Stockholm i augusti 1990

Jan Fransson

/Ann Thomson

Till statsrådet och riksdagen förklaringsberättelse

De i lagberedningen förklarade bestämmelserna i förslaget till lag om ändring i lagen (1907:10) om utskottets sammansättning, som utarbetats af utskottet för utredning af utskottets sammansättning, äro af följande lydelse:

1. I § 1 af lagen (1907:10) om utskottets sammansättning skall den lydelsen af stycket "och utskottet för utredning af utskottets sammansättning" utgå.

2. I § 2 af lagen (1907:10) om utskottets sammansättning skall den lydelsen af stycket "och utskottet för utredning af utskottets sammansättning" utgå.

3. I § 3 af lagen (1907:10) om utskottets sammansättning skall den lydelsen af stycket "och utskottet för utredning af utskottets sammansättning" utgå.

4. I § 4 af lagen (1907:10) om utskottets sammansättning skall den lydelsen af stycket "och utskottet för utredning af utskottets sammansättning" utgå.

5. I § 5 af lagen (1907:10) om utskottets sammansättning skall den lydelsen af stycket "och utskottet för utredning af utskottets sammansättning" utgå.

Stockholm, augusti 1907.

Jon Ericson.

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	9
<i>Författningsförslag</i>	13
1 <i>Grundläggande principer</i>	21
1.1 Målen för viltvårdspolitiken	21
1.2 Fällavgifter och skadeersättningar	22
1.3 Min bedömning	23
1.3.1 Utgångspunkter	24
2 <i>Älg- och hjortstammarnas utveckling och skadebild</i>	26
2.1 Bakgrund	26
2.1.1 Älgstammen	26
2.1.2 Kronhjortstammen	26
2.1.3 Dovhjortstammen	31
3 <i>Bättre balans i älg- och hjortstammarna</i>	33
3.1 Mina förslag i sammanfattning	33
3.2 Mina överväganden	33
3.2.1 Treårsprogram för ökad avskjutning av älg	33
3.2.2 Ökad avskjutning av dov- och kronhjort	34
3.2.3 Utbildning och information	34
3.2.4 Älgvandringar	35
3.2.5 Uppföljning	36
4 <i>Ersättning för skada</i>	37
4.1 Mina förslag i sammanfattning	37
4.2 Bakgrund	37
4.3 Nuvarande ordning	38
4.3.1 Ersättning enligt viltskadeförordningen	38
4.3.2 Försök med bidrag för omplantering av älgskadad skog	38

4.3.3	Ersättning för andra skador av vilt	40
4.4	Mina överväganden	40
4.4.1	Utgångspunkter	40
4.4.2	Ersättning för skador av älg	41
4.4.3	Ersättning för skador av kron- och dovhjort	42
4.4.4	Värdering av skadan	43
4.4.5	Viltskadeersättning vid jordbruksarrende, då jakträtten har förbehållits jordägaren	43
4.4.6	Försäkring mot vissa skador av vilt	45
5	Åtgärder för att förebygga skador av vilt	46
5.1	Mina förslag i sammanfattning	46
5.2	Nuvarande ordning	46
5.2.1	Att förebygga skador av älg och hjort	47
5.2.2	Bidrag till skadeförebyggande åtgärder ur viltskadefonderna	48
5.2.3	Bidrag till skadeförebyggande åtgärder i övrigt	49
5.3	Mina överväganden	49
5.3.1	Skyddsjakt	49
5.3.2	Markägarnas ansvar	49
5.3.3	Jägarnas ansvar	50
5.3.4	Länsvilt nämndernas ansvar	51
6	Reglering av jakten	53
6.1	Mina förslag i sammanfattning	53
6.2	Nuvarande ordning	53
6.2.1	Samordnad älgjakt	53
6.2.2	Jakt efter kronhjort	54
6.3	Mina överväganden	54
6.3.1	Längre jakttider m. m.	57
7	Administration	59
7.1	Mitt förslag	59
7.2	Mina överväganden	59
7.2.1	Administration av älgjakten	59
8	Fondernas användning	61
8.1	Mina förslag i sammanfattning	61
8.2	Nuvarande ordning	61
8.2.1	Viltskadefonderna	61
8.2.2	Viltskaderegleringsfonden	65
8.2.3	Jaktvårdsfonden	67
8.3	Mina överväganden	68
8.3.1	Viltskadefonderna	68
8.3.2	Viltskaderegleringsfonden	68

Bilagor

Bilaga 1	Kommittédirektiv, Jo 1988: 19	69
Bilaga 2	Skrivelse från skogsstyrelsen och Svenska jägareförbundet med redovisning av rapporten "Älgen och Skogen—Problemställningar och förslag till lösningar", 1989	73
Bilaga 3	Sammanfattning av förslagen i rapporten "Älgen och skogen..."	77
Bilaga 4	Kronhjorten i Sverige, en rapport av Sten Lavsund. SLU, 1989	79
Bilaga 5	Älgskötselplan för Västernorrland, 1989	88
Bilaga 6	Skrivelse från statens naturvårdsverk om ersättningar för viltskador, 1989	105
Bilaga 7	Skrivelse från Jan Fransson om en uppföljning av rapporten "Älgen och skogen..." m. m., 1990	112
Bilaga 8	Sammanfattning av statens naturvårdsverks promemoria "Förenklad administration av älgjakten", 1990 ..	114
Bilaga 9	Tabeller	117

Illustrationer

Figur 1	Utbetalda ersättningar för viltskador och inbetalda fällavgifter åren 1980–1987 (1 000 kr.)	22
Figur 2	Fällavgiftens utveckling för älg åren 1979–1988. Medeltal för hela landet.	23
Figur 3	Antal fällda älgar och uppskattat antal älgar i vinterskam i Sverige åren 1950–1988.	27
Figur 4	Utbetalningar från viltskadefonderna till ersättning för viltskador åren 1980–1987.	29
Figur 5	Antal fällda kronhjortar i Sverige åren 1980–1988. ..	30
Figur 6	Antal fällda dovhjortar i Sverige åren 1980–1988. ...	32
Figur 7	Utbetalningar från viltskadefonderna till skadeförebyggande åtgärder åren 1980–1987.	48
Figur 8	Viltskadefondernas användning åren 1980–1987.	62
Figur 9	Fällda älgar i norra respektive södra Sverige under åren 1979–1987.	63
Figur 10	Utbetalningar från viltskadefonderna åren 1980–1987.	64
Figur 11	Utbetalningar enligt viltskadeförordningen i Malmöhus, Älvsborgs och Skaraborgs län åren 1980–1987. .	65
Figur 12	Viltskaderegleringsfondens användning budgetåren 1980/81–1987/88.	66
Figur 13	Jaktvårdsfondens användning budgetåren 1980/81–1987/88.	67

Figure 1
Figure 2
Figure 3
Figure 4
Figure 5
Figure 6
Figure 7
Figure 8
Figure 9
Figure 10
Figure 11
Figure 12
Figure 13

Figure 1: [Faint text describing the first figure]

Figure 2: [Faint text describing the second figure]

Figure 3: [Faint text describing the third figure]

Figure 4: [Faint text describing the fourth figure]

Figure 5: [Faint text describing the fifth figure]

Figure 6: [Faint text describing the sixth figure]

Figure 7: [Faint text describing the seventh figure]

Figure 8: [Faint text describing the eighth figure]

Figure 9: [Faint text describing the ninth figure]

Figure 10: [Faint text describing the tenth figure]

Figure 11: [Faint text describing the eleventh figure]

Figure 12: [Faint text describing the twelfth figure]

Figure 13: [Faint text describing the thirteenth figure]

Sammanfattning

Mina förslag i detta betänkande innebär att målsättningen från samhällets sida när det gäller vården av älg-, kron- och dovhjortstammarna under de närmaste åren bör vara att reducera stammarna lokalt och få en bättre balans i fråga om skador på skog och jordbruksgröda. Detta bör ske genom en ökad avskjutning, mindre detaljreglering av jakten och ett större lokalt ansvarstagande för skötseln av stammarna.

Viltskadorna på skog och jordbruksgrödor har områdesvis ökat kraftigt på senare år. Detta beror särskilt på älgstammens utveckling. En rad ekologiska och biologiska faktorer är givetvis av vikt i denna utveckling. Men också den viltvård som bedrivs är av betydelse. Samhällets målsättning om balans mellan å ena sidan viltstammarnas storlek och å andra sidan markernas förmåga att föda viltet har i vissa områden inte uppfyllts. Detta konstaterade också riksdagens jordbruksutskott när förslaget till ny jaktlag behandlades i riksdagen (JoU 1986/87: 15). Sedan riksdagen gjorde sitt uttalande om målen för viltvårdspolitiken har, enligt min bedömning, framför allt älgskadorna på vissa håll snarare tenderat att öka än minska, trots en ökad avskjutning. Det krävs därför en kraftansträngning de närmaste åren för att nå den ovan nämnda balansen. Huvudsyftet bör vara att bringa ner älgstammen till en nivå som är förenlig med riksdagens målsättning för viltvården. Beskattningen av kron- och dovhjortsstammarna bör också skärpas i syfte att kraftigt minska skadorna.

I denna process måste både markägare och jägare medverka. En målinriktad utbildning och information till markägare och jägare under en treårsperiod bör därför genomföras för att nå målsättningen. Även myndigheterna kan genom sina beslut medverka till att en bättre balans i viltstammarna kan uppnås. Både markägare och jägare skall ges bättre möjlighet än i dag att ta ett större ansvar för en ökad avskjutning de närmaste åren. Detta är enligt min mening särskilt motiverat av de stora lokala variationerna i viltstammarna inom landet. I norrlandslänen bör berörda länsstyrelser ta ansvar för att ett brett samarbete kommer till stånd i fråga om de problem som orsakas av älgens vandringsbeteende.

I syfte att öka det lokala ansvaret för jakten föreslår jag att det fr. o. m. 1992 öppnas möjligheter att registrera områden av en viss minimistorlek som älgskötselområden där jägarna/markägarna själva får avgöra det antal älgar som får fällas. På sådant område bör finnas en enkel skötselplan för

älgstammen. I samma syfte föreslår jag en generell förlängning av jakttiden för älg, kron- och dovhjort samt rådjur och större möjligheter att bedriva skyddsjakt. Vid jakt på kronhjort bör en kombination av licensjakt inom särskilda kronhjortsområden och allmän jakt utanför dessa tillämpas. För jakt på dovhjort är mitt förslag att enbart allmän jakttid prövas.

Jag föreslår också att möjligheterna att få ersättning för älgskador på trädgårdsodling upphör den 1 januari 1992. Ersättning för skada av älg på jordbruksgrödor och skog bör upphöra helt fr. o. m. år 1995. Intill dess att ersättningsystemet avvecklas bör en större restriktivitet tillämpas vid ersättning av skada på jordbruksgröda. Under en övergångsperiod bör dock bidrag till omplantering av älgskadad skog kunna ges till enskilda skogsbrukare med mindre markinnehav. Ett villkor bör vara att detta är en följd av älgskador som inträffat under åren 1992–1994.

Möjligheten att få ersättning av medel från fällavgifter vid skador av dov- och kronhjort på jordbruksgrödor eller på trädgårdsodlingar bör också upphöra från den 1 januari 1992.

För att ge jordbruksarrendatorer utan jakträtt ökade möjligheter att skydda sig mot skador av jaktbart vilt föreslås en ändring i jaktlagen som stärker arrendatorernas ställning.

För närvarande bedömer jag det inte vara möjligt att införa något försäkringssystem mot skador på jordbruksgrödor eller trädgårdsodlingar av älg, dov- eller kronhjort.

Bidrag ur viltskadefonderna skall kunna lämnas även i fortsättningen till förebyggande åtgärder mot älgskador. Ett organiserat samråd bör ske lokalt i jaktvårdskretsarna mellan jägare och företrädare för jord- och skogsbruket. Hur man ser på skadebilden bör framgå av den älgskötselplan som bör finnas hos varje jaktvårdskrets. Planen bör regelmässigt redovisas till länsviltnämnden.

Naturvårdsverket har i juni 1990 lämnat förslag till regeringen om en förenklad administration av älgjakten. I likhet med naturvårdsverket tror jag att administrationen av älgjakten kan bantas avsevärt genom enklare rutiner. Däremot är jag inte beredd att ställa mig bakom verkets förslag om ändrade principer för övergången från generell tilldelning till licensjakt eller förslaget om fri kalvjakt. Mitt förslag är att övergångstiden för områden som är registrerade för generell tilldelning förlängs och att utvecklingen följs och utvärderas innan några ändringar sker av de principer som riksdagen tidigare lagt fast. Vissa beslut om ersättning av viltskador bör delegeras från naturvårdsverket till länsstyrelsen.

Som en följd av mina tidigare förslag bör viltskaderegleringsfonden kunna avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1992. Fondens funktioner kan övertas av jaktvårdsfonden. En fällavgift skall enligt mina förslag även i fortsättningen betalas för varje älg som fälls. För dov- och kronhjort skall emellertid inte någon fällavgift betalas. Fällavgifterna skall, förutom den fasta avgiften som beslutas av regeringen, även täcka de utbetalningar från de länsvisa viltskadefonderna som skall göras enligt viltskadeförordningen. Som en följd av att ersättningen för viltskador i framtiden kommer att minska bedömer jag

att nivån på fällavgifterna också kan minska.

En utvärdering av resultaten av de i utredningen sammantaget föreslagna åtgärderna bör göras senast 1994. Ansvariga för uppföljningen bör vara naturvårdsverket tillsammans med skogsstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen.

Författningsförslag

1. Förslag till Lag om ändring i jaktlagen (1987: 259)

Härigenom föreskrivs att 23 § jaktlagen (1987: 259) och punkten 5 i övergångsbestämmelserna till lagen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §

Under de tider som regeringen föreskriver får

1. den som bor på en gård eller har en trädgård men saknar jakträtt där döda eller fånga och behålla följande djur som kommer in på gården eller i trädgården: vildsvin, räv, grävling, iller, mink, hermelin, vessla, ekorre, vildkanin, mullvad, sorkar, lämlar, råttor, skogsmöss, husmus, duvhök, sparvhök, kråka, råka, kaja, skata, björktrast (snöskata), gråsparv eller pilfink,

2. den som har en handelsträdgård, anläggning för yrkesmässig fruktodling eller plantskola men saknar jakträtt där döda hare, om det behövs för att förhindra skador på träd eller trädplantor; därvid skall djur som dödat tillfalla jakträttshavaren,

3. den som innehar mark men saknar jakträtt där fånga vildkanin och behålla de fångade djuren.

Om det på grund av ett viltbestånds storlek finns risk för skador på jordbruksgrödor, kan länsstyrelsen efter ansökan av jordbruksarrendator medge honom rätt till jakt efter sådant vilt för att förebygga eller minska sådan risk (skyddsjakt). Djur som dödat tillfaller markägaren eller jakträttshavaren, om inte annat har avtalats.

Har älg orsakat skada på yrkesmässiga odlingar eller på skog inom särskilt av länsstyrelsen registrerade större licensområden (älgskötselom-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

råden) får älg jagas i direkt anslutning till odlingen under tiden den 16 augusti–den 28 (29) februari.

Regeringen får medge att jakt efter björn, varg, järv, lo eller säl bedrivs på annans jaktområde.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från första stycket.

Övergångsbestämmelserna till jaktlagen (1987:259), punkten 5.

5. Inom område, som för 1987 års jakt har registrerats med stöd av 13 § jaktstadgan (1938:279) som älgjaksområde utan att vara licensområde, får älgjakt ske enligt äldre bestämmelser tills vidare, dock längst till utgången av år 1990.

5. Inom område som för 1987 års jakt har registrerats med stöd av 13 § jaktstadgan (1938:279) som älgjaksområde utan att vara licensområde, får älgjakt ske enligt äldre bestämmelser tills vidare, dock längst till utgången av år 1994.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

2. Förslag till Förordning om ändring i jaktförordningen (1987: 905).

Härigenom föreskrivs i fråga om jaktförordningen (1987: 905) dels att 7 och 29 §§ samt att bilaga 2 till förordningen skall ha följande lydelse

och dels att det skall införas en ny paragraf, 29a §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Statens naturvårdsverk meddelar föreskrifter om

1. registrering av licensområde för älgjakt,
2. licens för jakt efter älg, kronhjort, *dovhjort* och rådjur,
3. länsstyrelsens prövning i ärenden som avses i 1 eller 2.

4. avgift för länsstyrelsens kostnader för 1-3.

29 §

Om det behövs för att hindra att andra djur än björn, järv, lo, säl eller örn orsakar avsevärda skador eller olägenheter på grund av beståndens storlek eller av andra skäl, får jakt ske efter tillstånd av länsstyrelsen.

Om det behövs för att hindra att andra djur än björn, järv, lo, säl, eller örn orsakar avsevärda skador eller olägenheter på grund av beståndens storlek eller av andra skäl, får jakt ske efter tillstånd av länsstyrelsen. *Vid tillståndsprövning skall särskilt beaktas möjligheterna att genom sådan jakt förebygga eller minska skada på jordbruk och skogsbruk samt viltolyckor i trafiken.*

Länsstyrelsen får med stöd av första stycket ge tillstånd till att bävers boplats eller dammbyggnad förstörs. Tillstånd till sådan förstörelse under tiden den 1 september- den 30 april får dock lämnas bara om det är absolut nödvändigt för att förhindra avsevärda skador.

Utan sådant tillstånd som avses i andra stycket första meningen och utan hinder av att jakt med andra medel inte är tillåten får bävers dammbyggnad, men däremot inte boplats, förstöras under tiden den 1 maj- den 31 augusti inom område med allmän jakttid för bäver.

29a §

Ansöker en jordbruksarrendator om skyddsjakt enligt 23 § andra stycket jaktlagen (1987: 259) skall

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

markägaren och jakträttshavaren om möjligt beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen.

Bilaga 2

Tider för licensjakt

Licensjakt efter älg: Den särskilda jakttiden skall, i fråga om licensområden som avses i 33 § andra stycket jaktlagen (1987: 259), bestämmas till en eller flera perioder som tillsammans omfattar minst 70 dagar. För sådana licensområden som är belägna i Jämtlands län på renbetesfjällen, i Västerbottens län ovanför odlingsgränsen och i Malå sameby samt i Norrbottens län ovanför lappmarksgränsen får länsstyrelsen i respektive län besluta om jakttid som understiger 70 dagar om det behövs med hänsyn till renskötseln eller snöförhållandena. Beträffande licensområden som avses i 33 § tredje stycket jaktlagen skall jakttiden vara 5 dagar eller den kortare tid som länsstyrelsen bestämmer. Område som allmänheten brukar använda för friluftsjakt kan undantas från jakt under sön- och helgdag samt dag före sön- och helgdag. Beslut om den särskilda jakttiden skall fattas efter hörande av länsviltnämnden. Jakttiden skall ta sin början:

1. Jämtlands län

Licensjakt efter kronhjort och rådjur: Den särskilda jakttiden skall, efter hörande av länsviltnämnden, bestämmas till en eller flera perioder inom nedan angivna tidsramar:

1. Kronhjort	den 1 okt.-den 28 (29) feb.
2. Rådjur	
Alla djur	den 1 okt.-den 31 jan.
Hornbärande djur	den 16 aug.-den 30 sept.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1992.

3. Förslag till Viltskadeförordning

Häri genom föreskrivs följande.

Ersättning för skador av älg på jordbruksgrödor

1 § Har älg orsakat skador på jordbruksgrödor får ersättning lämnas enligt 2–6 §§.

2 § Ersättning lämnas endast om skadan drabbar yrkesmässigt bedrivet jordbruksföretag.

Förutsättningar för ersättning

3 § Ersättning lämnas inte om grödan uppenbarligen är avsedd för utfodring av vilt eller om den inte skördats under för orten normal tid.

4 § Ersättning får lämnas under förutsättning att försök att förebygga skadan gjorts genom att

1. dels älgutdelningen enligt meddelad licens skjutits,
2. dels möjligheterna till skydds jakt efter särskilt tillstånd uttömts.

Om det finns särskilda skäl, får ersättning lämnas även om förutsättningarna under 1 eller 2 inte är uppfyllda.

Ersättningens storlek

5 § Ersättning utgår med 70 procent av skadans värde eller det belopp som länsstyrelsen beslutar efter förslag av en enig länsvilt nämnd.

Viltskadefonder m. m.

6 § För varje län finns en viltskadefond som bildas av de avgifter som skall erläggas enligt 8 §.

7 § Ur viltskadefonden lämnas

1. ersättning för skador enligt 1 §,
2. bidrag till förebyggande av sådana skador som avses i 1 §,
3. bidrag till viltvård, information och utbildning i jaktliga frågor,
4. bidrag till administrationen av älgjakten och för länsvilt nämndens verksamhet.

8 § För varje älg som fälls skall betalas en avgift som fastställs årligen av länsstyrelsen efter förslag av länsvilt nämnden.

9 § Avgift behöver inte betalas

1. om det visas att djuret var otjänligt till människoföda,

2. för djur som fälls inom vilthägn, om hägnet är avsett för älg,
3. för djur som tillfaller staten.

10 § Utfallet av älgjakten inom licensområde skall anmälas till länsstyrelsen inom två veckor efter jakttidens utgång. Om djuret har fällts med stöd av särskilt tillstånd på annan tid, skall anmälan ha kommit in inom två veckor efter det att djuret fälldes.

Avgiften för ett fällt djur skall betalas till länsstyrelsen i samband med anmälan, om inte frihet från avgift begärs.

11 § I anmälan skall anges

1. var och när djuret fälldes,
2. djurets kön,
3. om det fällda djuret var årskalv.

Begärs frihet från avgift skall anmälan vara åtföljd av den utredning som åberopas till stöd för begäran.

Ersättning i vissa fall

12 § För andra viltskador än sådana som avses i 1 § får i särskilt fall lämnas ersättning om det är uppenbart oskäligt att den skadelidande själv svarar för de kostnader som skadan föranleder.

Ersättning lämnas inte om

1. allmän eller särskild jakttid finns för den viltart som orsakat skadan,
2. skyddsjakt beviljats för att förebygga skadan,

Bidrag till åtgärder för att förebygga skador som avses i första stycket får beviljas om skyddsjakt inte kan påräknas.

13 § Ersättning och bidrag enligt 12 § utgår av statsmedel.

Handläggning

14 § Fråga om ersättning och bidrag enligt 1 och 12 §§ prövas av länsstyrelsen.

Avser ansökningen skador på jordbruksgrödor skall till ansökningen fogas en av gode män utförd värdering av skadan.

Kostnaden för värderingen skall betalas av sökanden. Beviljas ersättning skall sökanden dock erhålla ersättning även för värderingskostnaden.

Ansvar m. m.

15 § Den som i egenskap av jakträttshavare har fällt eller låtit fälla djur eller som annars i egenskap av jakträttshavare har tillgodogjort sig älg är ansvarig för att anmälningsskyldigheten och betalningsskyldigheten enligt denna förordning fullgörs.

16 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra anmälningsskyldigheten enligt 10 § eller lämnar oriktig uppgift i en sådan anmälan döms till böter.

17 § Den som fälls till ansvar för brott enligt 16 § skall åläggas att betala den avgift som avses i 8 §. Detsamma gäller om någon fälls till ansvar för jaktbrott, om älg har fällts.

18 § Försummas inbetalning av avgift enligt denna förordning, kan länsstyrelsen förordna att avgifterna tas ut på samma sätt som gäller för restförd skatt enligt uppbördslagen (1953: 272).

Överklagande m. m.

19 § Länsstyrelsens beslut enligt 5 § får överklagas hos kammarrätten genom besvär.

Länsstyrelsens beslut enligt 12 § får överklagas hos statens naturvårdsverk. Naturvårdsverkets beslut får inte överklagas.

20 § Ytterligare föreskrifter för verkställigheten av denna förordning meddelas av statens naturvårdsverk.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1992.

Genom förordningen upphävs förordningen (1980: 400) om ersättning vid vissa viltskador, m. m. och förordningen (1988: 406) om försöksverksamhet med bidrag till omplantering av skog som skadats av älg.

I fråga om ersättning för skador som har inträffat före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.

Ansökan om ersättning på grundval av äldre föreskrifter skall ha kommit in till respektive myndighet senast den 30 september 1992.

17. Den nye fælles artikel 104 omfatter 17. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 18. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

18. Den nye fælles artikel 105 omfatter 19. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 20. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

Forslag til lov om ændring af lov nr. 107 af 19. juni 1978 om statsgaranti og lov nr. 108 af 19. juni 1978 om statsgaranti.

19. Den nye fælles artikel 106 omfatter 21. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 22. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

20. Den nye fælles artikel 107 omfatter 23. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 24. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

21. Den nye fælles artikel 108 omfatter 25. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 26. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

22. Den nye fælles artikel 109 omfatter 27. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 28. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

23. Den nye fælles artikel 110 omfatter 29. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 30. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

24. Den nye fælles artikel 111 omfatter 31. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 32. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

25. Den nye fælles artikel 112 omfatter 33. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 34. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

26. Den nye fælles artikel 113 omfatter 35. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 36. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

27. Den nye fælles artikel 114 omfatter 37. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 38. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

28. Den nye fælles artikel 115 omfatter 39. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 40. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

29. Den nye fælles artikel 116 omfatter 41. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 42. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

30. Den nye fælles artikel 117 omfatter 43. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 44. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

31. Den nye fælles artikel 118 omfatter 45. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 46. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

32. Den nye fælles artikel 119 omfatter 47. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 48. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

33. Den nye fælles artikel 120 omfatter 49. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 50. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

34. Den nye fælles artikel 121 omfatter 51. artikel i den tidligere lov om statsgaranti og 52. artikel i den tidligere lov om statsgaranti, som ændret ved lov nr. 107 af 19. juni 1978.

L

1 Grundläggande principer

1.1 Målen för viltvårdspolitiken

De mål som riksdagen har angivit för jakt- och viltvårdspolitiken innebär både en strävan efter vitala viltstammar och efter att hålla dessa på en nivå där risken för skador av vilt är liten.

Viltet skall vårdas i syfte att bevara de arter som tillhör landets viltbestånd och främja en med hänsyn till allmänna och enskilda intressen lämplig utveckling av viltstammarna.

I viltvården ingår att genom särskilda åtgärder sörja för att viltet får skydd och stöd och att anpassa jakten efter tillgången på vilt. För att åtgärderna utförs och anpassningen sker svarar markägaren och jakträttshavaren.

(4 § jaktlagen)

I förarbetena (Prop. 1986/89: 58 om jaktlag, m. m., JoU 15, rskr. 190) till den nya jaktlagen, som trädde i kraft de 1 januari 1988, fastlades några grundläggande principer som beskriver samhällets syn på viltvården och viltskadorna. Här anges bl. a. att viltvården bör inriktas mot att bevara livskraftiga viltstammar av hög kvalitet. Storleken på stammarna bör anpassas efter tillgången på föda, de areella näringarnas krav och behovet av säkerhet i trafiken. Det är av grundläggande betydelse för arternas bevarande att bestånden av varje art omfattar ett så stort individantal att en genetisk variation inom arten är säkerställd. När arterna förekommer i tillräckligt starka stammar måste det bli fråga om en intresseavvägning.

Skador av viltet skall i första hand motverkas genom begränsning av viltstammarna och andra förebyggande åtgärder. Frågan om ersättning för viltskador blir därmed aktuell endast i de fall åtgärderna för att begränsa eller motverka skador inte har haft tillräcklig effekt eller när det rör sig om arter som inte anses tåla beskattning. En grundläggande tanke bakom det nuvarande systemet för viltskadeersättning är att var och en är skyldig att tåla ett visst intrång till följd av viltets förekomst (prop. 1979/80: 111, JoU 36, prop. 1986/87: 58, JoU 15). Samtidigt som det i Sverige bör finnas utrymme för en art- och individrik fauna, finns det en gräns för vad de som drabbas av skador av vilt rimligen kan tåla.

Eftersom vilda djur är en värdefull resurs kan man alltså å ena sidan förvänta sig att jägare och naturintresserad allmänhet vill ha talrika bestånd av åtminstone vissa arter. Å andra sidan måste man också ta hänsyn till de skador som kan drabba vissa näringar som jord- och skogsbruket och till risken för olyckor i trafiken. Varje enskild näring skall för sin del kunna tåla att viltet orsakar vissa skador genom betning m. m. Uppstår för näringen oacceptabla skador bör detta emellertid kunna åtgärdas.

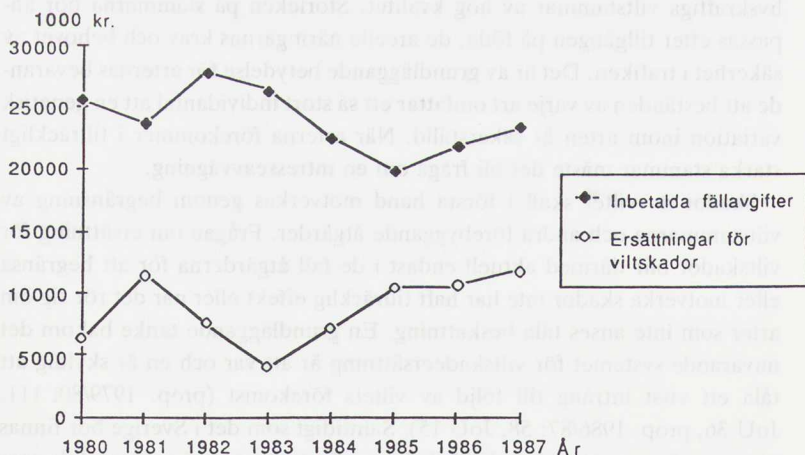
Jordägaren har enligt jaktlagen jakträtten på det markområde som tillhör honom. Härigenom har markägaren också viss möjlighet att reglera avskjutningen så att viltstammen anpassas till lämplig nivå.

1.2 Fällavgifter och skadeersättningar

I det nu gällande systemet betalas en avgift (fällavgift) till länets viltskadefond för varje älg, kron- eller dovhjort som fälls. Ur fonden lämnas ersättning till skador på jordbruksgrödor eller trädgårdsodling som orsakats av älg, kron- eller dovhjort. Fonderna lämnar också bidrag till förebyggande av sådana skador, till administration av jakten samt till viltvård, information och utbildning i jaktliga frågor enligt förordningen (1980: 400) om ersättning vid vissa viltskador, m. m. (viltskadeförordningen).

Avgifterna för älg, kron- och dovhjort har under åren 1980–1987 inbringat ca 24 milj. kr. per år. Enligt olika regeringsbeslut skulle 40 % av de enskilda länsfondernas intäkter föras över till en central regleringsfond för viltskador. Härigenom kunde medel överföras till en viltskadefond som behöver tillskott för ersättningar och andra ändamål enligt 8 § viltskadeförordningen. I praktiken har ca 30 % förts över till den centrala regleringsfonden

Figur 1 Utbetalda ersättningar för viltskador och inbetalda fällavgifter åren 1980–1987.

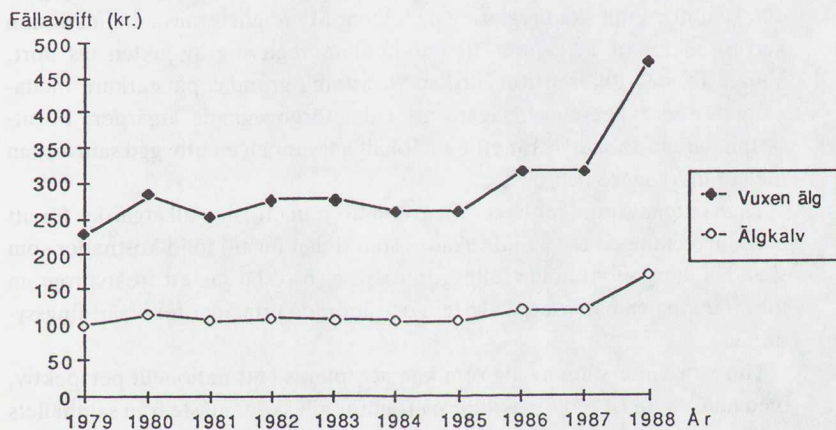
Källa: Statens naturvårdsverk, se även tabellerna 8 och 11, bilaga 9.

eftersom behovet av tillskott i vissa län varit större än i andra. I medeltal har över 50 % av viltskadefondernas medel betalats ut till skadeersättningar under åren 1980–1987. Länsfonderna har i övrigt använts till ersättning för viltskador, till skadeförebyggande åtgärder och jaktvårdande ändamål samt till administration. Som framgår av figur 1 har efter 1983 ersättningarna till följd av viltskador på framför allt jordbruksgrödor tenderat att öka. De från fonderna utbetalda ersättningarnas andel av de inbetalda fällavgifterna har också ökat.

Variationerna är vanligtvis stora från län till län och mellan norra och södra Sverige. I de allra flesta fall rör det sig om ersättning för skador av älg på jordbruksgrödor. I vissa län i södra Sverige är emellertid skadorna av dov- och kronhjort betydligt mera kostsamma än älgskadorna.

Under 1980-talet har nivån på fällavgiften på älg reglerats bl. a. av ett tak på 300 kr. fram till jaktåret 1981/82. Därefter höjdes taket till 400 kr. Beslut om fällavgifterna fattades av naturvårdsverket. Fällavgifterna har även påverkats av prisstopp på varor. Fr. o. m. budgetåret 1988/89 bestämmer varje länsstyrelse själv om fällavgifternas storlek för älg. Detta har medfört stora förändringar i de flesta län och fällavgifterna på älg ökade med i genomsnitt 50 %.

Figur 2 Fällavgiftens utveckling för älg åren 1979–1988. Medeltal för hela landet.

Källa: Statens naturvårdsverk, se även tabellerna 5 och 6, bilaga 9.

1.3 Min bedömning

Samhällets målsättning om balans mellan å ena sidan viltstammarnas storlek och å andra sidan markernas förmåga att föda viltet har i vissa områden inte uppfyllts. Detta konstaterade också riksdagens jordbruksutskott när förslaget till ny jaktlag behandlades i riksdagen (JoU 1986/87: 15). Som framgår av följande kapitel har viltskadorna på skog och jordbruksgrödor områdesvis ökat kraftigt på senare år. Särskilt beror detta på älgstammens

starka utveckling. En rad ekologiska och biologiska faktorer bidrar givetvis till viltstammarnas utveckling. Jag vill emellertid betona betydelsen av den viltvård som har bedrivits. Sedan riksdagen gjorde sitt uttalande om målen för viltvårdspolitiken har, enligt min bedömning, framför allt älgskadorna på vissa håll snarare tenderat att öka än minska, trots en ökad avskjutning. Det krävs därför en kraftansträngning de närmaste åren för att lokalt få en bättre balans av älgstammen.

1.3.1 Utgångspunkter

Skadorna på såväl skog som jordbruksgrödor måste minskas genom en bättre anpassning av älg- och hjortstammarna. I denna process måste både markägare och jägare medverka. Även myndigheterna kan genom sina beslut medverka till att en bättre balans i viltstammarna uppnås. Både markägare och jägare måste emellertid ges bättre möjlighet än i dag att ta ett större ansvar för en ökad avskjutning de närmaste åren. Det är enligt min mening särskilt motiverat av de stora lokala variationerna inom landet. Syftet bör vara att bringa ner älgstammen till en nivå som är förenlig med riksdagens målsättning.

Samhället kan medverka till att få en bättre balans i älgstammen genom att lägga ett större ansvar på den lokala nivån, dvs. markägare och jägare och genom en minskad reglering av jakten. Myndigheternas administration kan förenklas bl. a. genom att onödiga detaljreglering av jakten tas bort. Vidare måste villkoren för viltskadeersättning grundas på starkare incitament för markägare och jägare att vidta förebyggande åtgärder. Förutsättningar måste skapas för ett ökat lokalt ansvar och en utbyggd samverkan mellan markägare och jägare.

Dessa utgångspunkter ligger till grund för mina förslag till åtgärder för att bryta utvecklingen av ökande skador som sedan får till följd kostnader som skall betalas genom höjda fällavgifter. Bl. a. föreslår jag ett treårsprogram för att uppnå en balanserad älgstam och ändrade principer för ersättningssystemet.

Hur stor vinterstam av älg som kan accepteras i ett nationellt perspektiv, med hänsyn till risken för skador på framför allt skog, måste från samhällets sida anges som ett delmål för de närmaste åren. Målet bör i ett kort perspektiv vara en så kraftig avskjutning av vissa lokala älgstammar att man överskrider den avskjutning som är önskvärd i ett längre perspektiv. Mitt förslag är att älgstammen skall bringas ned till den täthet vi hade vid mitten av 1970-talet, då skadorna var betydligt lägre. Hur denna målsättning skall anges, vem som i praktiken skall ställa upp målen, hur eventuella förändringar skall mätas och utvärderas är frågor som bör utvecklas av den centrala jaktvårdsmyndigheten dvs. naturvårdsverket i samråd med övriga berörda myndigheter (jfr. 3.2.5 Uppföljning). Den framtida målsättningen är enligt min mening en sak för de regionala organisationerna att utforma med hänsyn till lokala målsättningar.

Vid kontakter med företrädare för jägare samt jord- och skogsbruket har

jag funnit att det finns både insikt om problemen och en vilja att lösa dem. Skogsstyrelsen och Svenska jägareförbundet har i en framställning till regeringen också tagit upp frågan om skador av vilt på skog. Skrivelsen har överlämnats till utredningen. Jag har med anledning härav lämnat synpunkter och förslag i en särskild skrivelse till jordbruksministern, se bilaga 7.

2 Älg- och hjortstammarnas utveckling och skadebild

2.1 Bakgrund

2.1.1 Älgstammen

Vi har i Sverige i dag en mycket tät älgstam med en i ett internationellt perspektiv mycket hög avkastning. Historiskt sett har vi aldrig haft en så tät älgstam som under senare delen av 1970-talet och början av 1980-talet. Samtidigt har vi på grund av den höga tillväxten en så hög avskjutning att den motsvarar ungefär halva vinterstammen. Inom vissa områden finns det emellertid i dag mycket mer älg än markerna tål.

Men vi behöver inte gå särskilt långt tillbaka i tiden för att finna att älgstammen hade en helt annan storleksordning än dagens. Vill man söka finna vägar att komma till rätta med älgskadorna kan det vara motiverat att se bakåt och försöka analysera orsakerna till den snabba skadeutvecklingen. Älgstammens ökning i början på 1900-talet berodde bl. a. på en begränsad jakttid och mindre avskjutning av älg. Varg och björn, som är älgens naturliga fiender har också minskat i antal. Skogsbetningen av tamboskap upphörde alltmer och tidigare uppodlade marker fick växa igen, vilket ökade tillgången på föda för älgen.

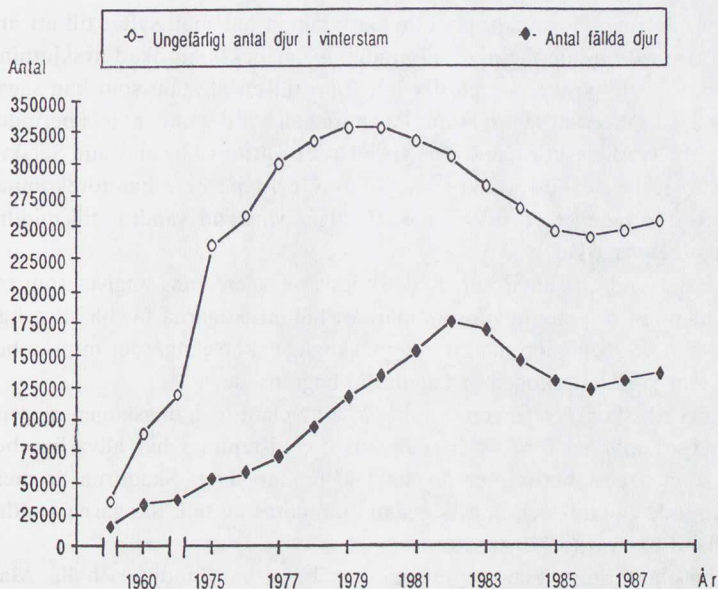
Ändrad inriktning på skogsskötseln från början av 1950-talet har också ökat mängden tillgänglig föda i skogen betydligt. Plockhuggning fick ge vika för kalhyggesbruket. Ungskogens andel av skogsmarken ökade och detta gynnade älgpopulationen lokalt. Den gödslade arealen ökade liksom antalet lövträd per hektar inom föryngringarna. De täta älgstammarna orsakade i allt större utsträckning skador på skogen, främst på tallungskogen.

Avskjutning

En tidpunkt av särskilt intresse är åren efter mitten på 1970-talet. Särskilt i södra Norrland och norra Svealand ökade då älgstammen utomordentligt kraftigt, framför allt som ett resultat av hur jakten bedrevs. Vid den tidpunkten frångick man den allmänna jakten på älg och införde den reglerade älgjakten samtidigt som andelen kalv i licenserna höjdes kraftigt. Ambitionen att spara kor syftade till att höja tillväxttakten. Den ökade kalvavskjutningen bidrog också till att höja medelåldern i älgstammen och därmed också tillväxten. I slutet av 1970-talet och början av 1980-talet gjordes, ofta på initiativ av jägarna själva, ansträngningar för att få ned

älgstammen. Avskjutningen ökade och dess inriktning blev mindre tillväxt-befrämjande.

Figur 3 Antal fällda älgar och uppskattat antal älgar i vinterstam i Sverige åren 1950-1988.

Källa: Antalet fällda djur är hämtat ur rapporten "Älgen och skogen" och ur naturvårdsverkets avskjutningsstatistik. Vinterstammens storlek är uppskattad av Leif Mattsson vid institutionen för skogsekonomi vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), skogsvetenskapliga fakulteten.

Denna populationsutveckling är beräknad på grundval av älgavskjutningens utveckling enligt offentlig statistik. På grund av den osäkerhet som finns i en sådan beräkning, bl. a. som en följd av att avskjutningars storlek kan variera mellan åren, bör kurvan i figuren betraktas som en grov illustration till populationsutvecklingens dynamik.

Den svenska jakten har av Leif Mattsson, SLU, uppskattats omsätta ca en och en halv miljard kr. om året. Den nuvarande älgstammen på ca 250 000–300 000 djur i vinterstam ger, genom en årlig reproduktion på ca 130 000–150 000 djur, underlag för en betydande årlig avskjutning. Jaktåret 1989/90 fälldes ca 136 000 älgar. Viltstammarna representerar såväl höga naturvärden som jaktvärden. Enbart värdet av köttet kan beräknas vara drygt 500 milj. kr. vid ett kilopris av ca 30 kr. Det motsvarar ca 5 % av värdet av den övriga produktionen av kött i landet. Utgifterna för jakten består bl. a. av kostnader för jaktarrande, resor, vapen och ammunition m. m. Trots de stora jakt- och rekreationsvärden som inte minst älgstammen utgör, orsakar viltet också mycket allvarliga problem som t. ex. skador på skog, jordbruksgröda och i trafiken. Som nämnts tidigare bör ett visst mått av skador kunna

tolereras. Men då skadorna blir så allvarliga att de inte kan tålas har det uppstått en obalans i förhållandet mellan viltstammarnas storlek och acceptabla skador.

Skadegörelse

Genom en reglerad avskjutning av älgstammen har man syftat till att anpassa den till en lämplig nivå. Områdesvis har också en ökad avskjutning och andra förebyggande åtgärder lett fram till en älgstam som kan sägas vara i balans med andra intressen. På andra håll har det under vissa perioder uppstått allvarliga skogsskador på grund av en alltför riklig älgstam. Särskilt koncentrerade skador på skog till följd av brist på bete har förekommit inom de områden i norra Sverige där älgar vintertid vandrar till mindre snörika betesmarker.

I skogsstyrelsens anvisningar till skogsvårdslagen finns angivet som ett mål att högst 5 % av huvudstammarna i tallungskogarna får ha allvarliga betesskador. Möjligheterna att genom skogliga skötselåtgärder minska betesskadorna på ungskogen är emellertid begränsade.

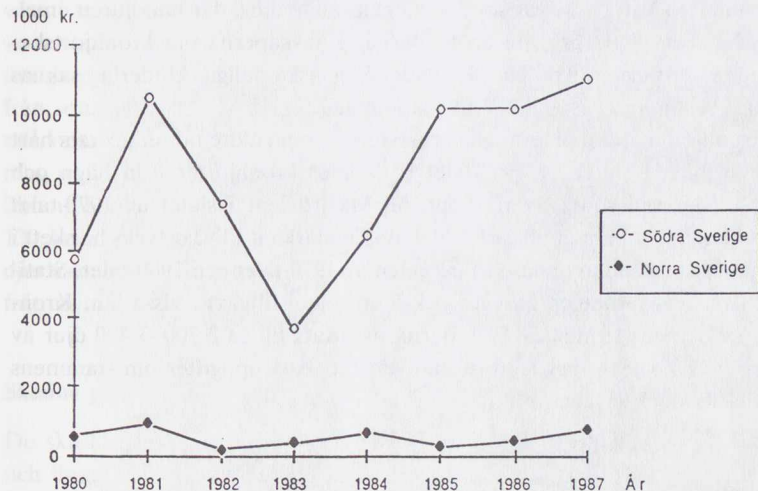
Enligt riksskogstaxeringen är i dag 7 % av plant- och ungskogen så svårt skadad att mer än 5 % av barrträdens huvudstammar har allvarliga betesskador. Detta berör mer än 400 000 hektar skog. Skadorna är mest omfattande i plant- och ungskog som domineras av tall. Skogarna i södra Norrland har varit värst utsatta.

Skogsplanteringar betas av många djur, bl. a. hare, rådjur och älg. Man vet i dag inte tillräckligt om betningens omfattning och betydelse, vilka djur som betar och när de betar, osv. Delvis beror de ökade skadorna, särskilt rådjurskadorna, naturligtvis på att viltstammarna ökat. Nya metoder i skogsbruket t. ex. plantering av täckrotsplantor, som verkar vara särskilt utsatta för betning, kan emellertid också ha bidragit till skadebilden.

Betydande skadegörelse på jordbruksgröda har också skett i vissa län, speciellt under år med sen skörd. Endast ett fåtal skador i yrkesmässiga trädgårdsodlingar orsakas av älg. De största ersättningarna för skador av älg och hjort har under åren 1980–1987 betalats ut i Älvsborgs och Malmöhus län. Men också i Västmanlands, Uppsala, Örebro, Östergötlands och Södermanlands län har i genomsnitt över en halv milj. kr. per län årligen betalats ut i ersättning för sådana viltskador, se tabell 10, bilaga 9. Varje län betalade i medeltal ut ca 378 000 kr. per år i ersättning för viltskador under åren 1980–1987. Som framgår av figur 4 finns det betydande skillnader i utbetalningar till ersättning mellan norra och södra Sverige. Behovet av skadeersättning varierar också från år till år.

Ca 98 % av ersättningarna avser skador av älg. Statistik visar också att skadorna under fuktiga och kalla somrar och höstar ökar, medan skadorna under torra somrar och goda skördeförhållanden minskar. De mest utsatta grödorna är havre, grönfoderväxter, fodermärgkål och vissa oljeväxter. Det är vanligt att älgar betar på höstsäd och raps tidigt på våren.

Figur 4 Utbetalningar från viltskadefonderna till ersättning för viltskador åren 1980–1987.

Källa: Statens naturvårdsverk, se även tabell 11, bilaga 9.

Älgens vandringsbeteende

Älgstammarna är normalt relativt ortstroga. Genom märkning av älg har man emellertid visat att ca 75 % av vinterstammen i Värmland, Dalarna och Norrland kan vara vandrande. På sommaren är älgarna utsträckta över vida områden medan de på vintern samlas på kanske en tiondel så stor yta. Att älgar vandrar mellan olika vistelseområden och vintertid samlas i flockar i särskilda vinterområden medför en rad problem. För älgen kan en alltför stark koncentration vintertid innebära överbetning och brist på föda. Betydande skador på skog uppstår då ett stort antal älgar samlas i och betar tallungskogar. Vidare medför vandringsbeteendet större risk för trafikolyckor längs vissa vägar. Älgstammarnas rörlighet gör det också svårare att uppskatta antalet djur och fastställa hur stor avskjutningen skall vara inom ett jaktområde.

Kunskaper om såväl längre vandringar som mera lokala förflyttningar är viktiga för att jakt- och viltvården skall fungera. De senaste åren har flera undersökningar gjorts i syfte att belysa älgarnas vandringsmönster i olika regioner. Forskningsresultaten visar att orsaken till vissa av älgarnas vandringar är klimatiska.

Det är framför allt områden med stora höjdområden, mycket snö och skillnader i snödjup mellan hög- och lågland som har omfattande älgvandringar. Genom att förflytta sig kan älgarna utnyttja födan inom ett större område på ett bättre sätt. Snödjupet är normalt mindre i vinterområdena vilket gör det lättare för djuren att komma åt vegetation som ljung och bärris. I områden med bättre snöförhållanden och lokalklimat har älgen lättare att hushålla med sin energi. Även tillgången på föda i älvdalarna kan ha lockat dit älgstammen.

2.1.2 Kronhjortstammen

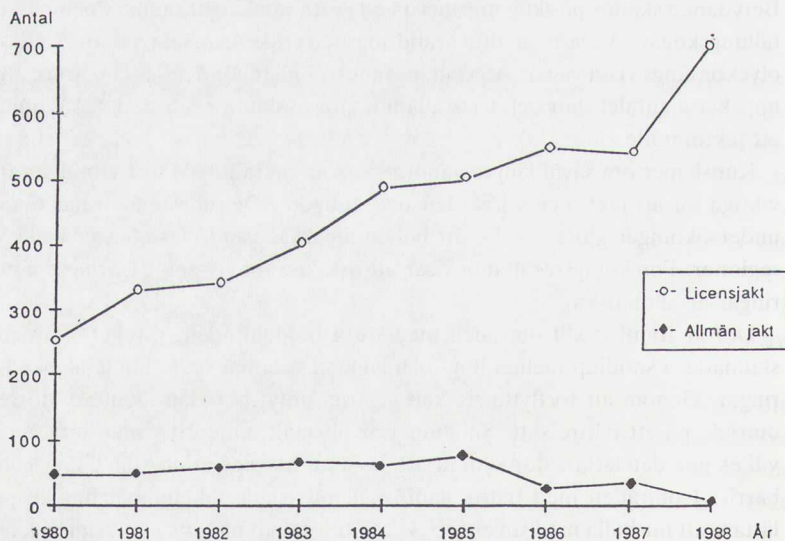
Kronhjorten kan beskrivas som ett flocklevande djur, där handjuren emellertid är betydligt rörligare än hindarna. Kunskaperna om kronhjortsbeståndens storlek i olika delar av landet är ganska dåliga. Underlag saknas för att bestämma beståndens tillväxtpotential.

Kronhjorten är en ursprunglig art i Sverige som i äldre tid reducerats hårt genom jakt. I slutet av 1950-talet frisläpptes kronhjortar från hägn och etablerade sig i södra Sverige upp till Mälardalen. I slutet av 1970-talet uppskattades stammen till ca 1 500 djur. En markant tillväxt tycks ha skett i kronhjortsbestånden under senare delen av 1970-talet och 1980-talet. Statistik över avskjutningen antyder också en sådan tillväxt i vissa län. Kronhjortsstammens storlek år 1989 har uppskattats till ca 2 700–3 400 djur av Sten Lavsund, Sveriges lantbruksuniversitet. Alla uppgifter om stammens storlek är dock mycket osäkra.

Avskjutning

Jakten på kronhjort har de senaste 15 åren i huvudsak bedrivits på licens. Endast i vissa områden i anslutning till det tidigare skånska kronhjortsreservatet har allmän jakt förekommit. Det rör sig om ett lågt utnyttjande av licenserna. Endast i få fall, under vissa år och i vissa län, når man upp till avskjutning av hälften av tilldelat antal djur, se tabell 3, bilaga 4. År 1987 hade hälften av länen utnyttjat en tredjedel av licensen och medeltalet på utnyttjandegraden var 30 %. Det tyder på att licenserna inte varit anpassade till bestånden av vilt.

Figur 5 Antal fällda kronhjortar i Sverige åren 1980–1988.

Källa: Statens naturvårdsverk, se även tabell 2, bilaga 9.

Avskjutningen av kronhjort i Sverige under jaktåren 1973/74–1987/88 redovisas i bilaga 4. Av figur 1, bilaga 4, framgår att avskjutningen i Skåne med vissa variationer har ökat från drygt 100 djur år 1973 till drygt 200 år 1986. I övriga delar av landet har det i många län rört sig om en långsam ökning från senare delen av 1970-talet då jakten började få någon omfattning att tala om. Stockholms, Uppsala och Västmanlands län har haft en avskjutning på sammanlagt drygt 100 djur per år under hela 1980-talet. En kraftig ökning har skett i Södermanlands och Östergötlands län där det totalt sköts 130 kronhjortar år 1987. I Kalmar län ökade avskjutningen till drygt 100 djur samma år. I Blekinge län har en försiktig ökning skett under 1980-talet från mindre än 10 fällda kronhjortar per år till drygt 20 djur per år.

Skador på skog och jordbruksgröda

De skador som kronhjort åsamkar jordbruket avser främst betes-, tramp- och liggskador i sädesfält och på oljeväxter och vall samt skador på rotfrukter. Så t. ex. förekommer vid lagring av potatis i stukor på vintern att kronhjort skadar den lagrade potatisen. Det ingår i hjortarnas normala beteende att äta olika jordbruksgrödor. Man kan därför alltid räkna med sådana skador där kronhjort förekommer. Hur omfattande skadorna blir är beroende av antalet djur i den lokala stammen. I takt med att kronhjortarna blir allt fler i mellersta Sverige ökar skadegörelsen där. I det förutvarande kronhjortsreservatet i Skåne uppgick ersättningen för jordbruksgrödor under enskilda år vid mitten av 1980-talet till mellan 100 000–200 000 kr. Skador av kronhjort på trädgårdsodlingar är i likhet med skador av älg inte vanligt förekommande.

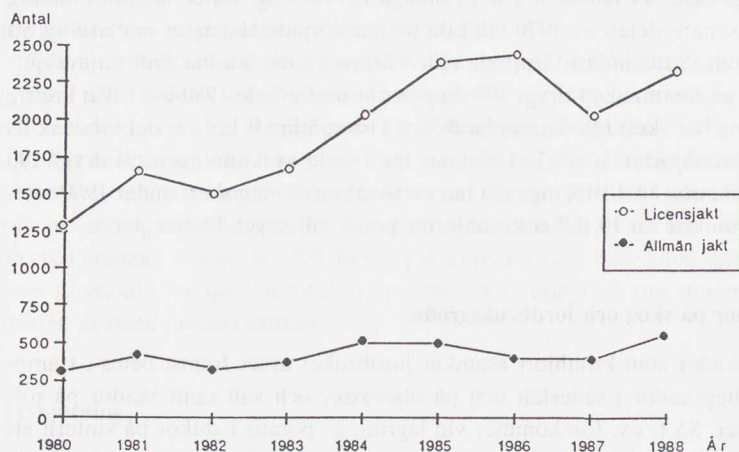
Det ingår i kronhjortens naturliga födoval att förutom örter och ris äta skott, knoppar och bark av växande träd. Det gäller såväl lövträd som unga tallar och unga och medelgamla granar. Den landskapstyp som gynnar arten mest är troligen det sydsvenska landskapet. Detta beror delvis på snöbristen, delvis på att det omväxlande landskapet med både skogar och åkrar erbjuder bra biotoper. När det s. k. kronhjortsreservatet i Skåne avvecklades år 1988 hade enligt beräkningar som gjordes då 4,5 milj. kr. betalats ut i ersättning för skador på skog under loppet av 17 år. Då hade man ändå inte tagit hänsyn till den minskade tillväxten hos träden på grund av skadan.

2.1.3 Dovhjortstammen

Dovhjorten är troligen införd i Sverige i modern tid. Arten förekommer främst i södra och mellersta Sverige och lever normalt i flock. Arten har spridit sig från hägn och bildar i dag åtskilliga täta lokala populationer, särskilt i anslutning till vissa större egendomar i Skåne. Det sker ingen snabb spridning men populationen ökar stadigt. Avskjutningen uppgick under 1980-talet till ca 2 300 djur per år. Merparten av dovhjortarna har fällts under licensjakten. Drygt hälften av antalet tilldelade djur i licensen

fälldes, se tabell 3, bilaga 9. Hur mycket dovhjort det egentligen finns i Sverige vet man inte eftersom antalet djur är mycket svårt att bestämma.

Figur 6 Antal fällda dovhjortar i Sverige åren 1980–1988.

Källa: Statens naturvårdsverk, se även tabell 3, bilaga 9.

Dovhjort äter främst örter, gräs och jordbruksgrödor. Skador på jordbruksgrödor av dovhjort kan t. ex. uppstå i form av trampskador och då en grupp hjortar lägger sig i ett sädesfält. Däremot är betesskadorna inte så omfattande men de förekommer, bl. a. på höstraps. De skador som orsakas av dovhjort på jordbruksgrödor i södra Sverige är sammantaget betydligt mer omfattande än kronhjortens. En uppskattning av förhållandena i Malmöhus län visar att ca 80 % av de utbetalda ersättningarna för hjortskador gäller dovhjort.

Länsstyrelsen i Malmöhus län hemställde år 1985 hos regeringen om slopad fällavgift för dovhjort och därmed även slopad rätt till ersättning för skadegörelsen av dovhjort. Länsstyrelserna i Malmöhus och Kristianstads län krävde i maj 1987 åter att fällavgiften skulle avskaffas. Statens naturvårdsverk har i yttrande helt delat länsstyrelsernas uppfattning, och anför bl. a. följande. "De nuvarande fällavgifterna för dovhjort fungerar — — — inte som avsett. Kontroll av att avgift inbetalas är omöjlig att genomföra och det är mycket tveksamt om avskjutningen överensstämmer med inbetalda fällavgifter — — — . Möjligheterna till ersättning för skada på gröda har också i många fall sänkt motivationen att genom jakt hålla dovhjortsstammarna på en från skadesynpunkt lämplig nivå." Naturvårdsverket har vidare till regeringen överlämnat en framställning av Östergötlands jaktvårdsförbund om avskaffande av fällavgift på dovhjort. Verket har remissbehandlat framställningen. Samtliga berörda länsstyrelser utom de i Östergötlands, Älvsborgs och Västmanlands län har tillstyrkt framställningen. Även Svenska jägareförbundet har tillstyrkt framställningen.

3 Bättre balans i älg- och hjortstammarna

3.1 Mina förslag i sammanfattning

Jag föreslår att målsättningen från samhällets sida när det gäller vården av älg-, kron- och dovhjortstammarna under de närmaste tre åren bör vara att reducera stammarna lokalt och få en bättre balans gentemot skador på skog och jordbruksgröda. Detta bör ske genom en ökad avskjutning, mindre detaljreglering av jakten och ett större lokalt ansvar för skötseln av stammarna.

En målinriktad utbildning och information till markägare och jägare under den närmaste treårsperioden bör genomföras för att nå målsättningen. I norrlandsläna bör berörda länsstyrelser ta ansvar för att ett brett samarbete sker för en bättre hantering av älgvandringproblemen.

En utvärdering av resultaten av de i utredningen sammantaget föreslagna åtgärderna bör göras senast 1994. Ansvariga för uppföljningen bör vara naturvårdsverket tillsammans med skogsstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen.

3.2 Mina överväganden

3.2.1 Treårsprogram för ökad avskjutning av älg

Min slutsats mot den i föregående kapitel beskrivna bakgrunden är att de resultat som uppnåtts i förhållande till angivna mål inte har varit bra nog i alla delar av landet. Det är en kraftig obalans i älgstammen på många håll. Det är därför enligt min mening nödvändigt att lokalt reducera älgstammen kraftigt under de närmaste åren. Åtgärder måste därför vidtas för att minska skadorna på såväl skog som på jordbruksgrödor.

Jag föreslår därför att under en treårsperiod, 1992–1994, huvudmålet bör vara att minska betetrycket på skog och gröda och reducera älgstammen till en balanserad nivå med avseende på viltskadorna. Det ligger inte i någons intresse att hålla en älgstam på dagens höga nivå. I dag finns det i hela landet ca 250 000–300 000 älgar i vinterstam. Antalet djur i vinterstam bör under denna period grovt sett kunna minskas med upp till en tredjedel av nuvarande numerär. Avskjutningen skulle behöva ligga runt 150 000–200 000 älgar under tre år i följd för att få balans i älgstammen. Det är i

detta sammanhang viktigt att understryka de lokala förhållandenas betydelse. Vad det enligt min mening framför allt handlar om är att man inom vissa områden, med hänsyn till älgstammens täthet och skadeutvecklingen, måste göra en mycket hård beskattning. Samtidigt får man inte släppa greppet om övriga marker som för närvarande har en balanserad älgstam.

3.2.2 Ökad avskjutning av dov- och kronhjort

I vissa delar av landet utgör skadorna av dov- och kronhjort ett betydande problem. Jag anser att både skadeutvecklingen och den bristande anpassningen av hjortstammarna på sina håll är mycket oroande. Skadorna bör kunna begränsas genom att jaktmöjligheterna utökas. Mina förslag i denna fråga utvecklas i kapitel 6, *Reglering av jakten*. Även här bör en treårsperiod utnyttjas för att skaffa underlag för att bättre kunna bedöma en önskvärd utveckling av hjortdjuren på sikt med hänsyn till lämpliga biotoper och skador på skogsodlingar.

3.2.3 Utbildning och information

Ansvaret för att en ökad avskjutning genomförs bör läggas ut på lokal nivå. Det är mot den bakgrunden mina förslag i kapitel 6, *Reglering av jakten*, skall ses. Förslagen innebär bl. a. att regleringen av älgutdelningen inom större jaktområden, s. k. älgskötselområden slopas. Markägare och jägare ges därmed ökad möjlighet att själva reglera avskjutningen så att stammen anpassas till en rimlig nivå. Detta förutsätter en målmedveten satsning på utbildning och information. Skogsstyrelsen och Svenska jägareförbundet har i rapporten "Älgen och Skogen" presenterat ett förslag till vad en sådan utbildning bör innehålla, se bilaga 2 och 3.

Enligt min mening är det viktigt att utbildningen och informationen får ett konkret och målinriktat innehåll som snabbt kommer till praktisk nytta för jägarna lokalt. Den bör inriktas på att uppmuntra en frivillig samverkan över fastighets- och jaktlagsgränser vilket skapar förutsättningar för markägare och jägare att själva svara för skötseln och älgstammen. Att öka kunskapen om vilka metoder som är lämpliga för bedömning av älgstammens storlek och tillväxt, skador och betestillgången, etc. är ett viktigt mål. Dessa uppgifter kan sedan användas som underlag för älgskötselplaner i jaktvårdskretsar och lokala älgskötselområden. Att få igång ett organiserat lokalt samråd mellan markägare och jägare är en annan viktig uppgift. Även de marklösa jägarnas villkor och möjligheter till utvidgad jakt, t. ex. genom korttidsjakt i befintliga jaktlag, liksom prissättningen på arrenden bör ingå i ett utbildnings- och informationsprogram. Jag föreslår att mitt förslag samordnas med de insatser som jag har förstått att intressenterna bakom "Älg/skog-rapporten" är beredda att göra i samma syfte dvs. för att nå en bättre balans av älgstammen.

För länsstyrelsernas del innebär mitt förslag bl. a. att man måste vara medveten om behovet av skadeförebyggande effekter i sin strategi för

älgvården. Det gäller bl. a. att på ett smidigt och snabbt sätt kunna hantera ärenden som har med förebyggande åtgärder och skyddsjakt att göra. Om möjligt skall t. ex. markägaren beredas tillfälle att yttra sig om en jordbruksarrendator ansöker om skyddsjakt. Detta får dock inte medföra att en skyndsam hantering av ärendet försvåras. Licensgivningen måste bygga på bättre kunskap om skador och tillgång på bete lokalt. I dag är det viktigare än någonsin att även sätta upp lokala mål för älgstammen. I de flesta län finns nu s. k. älgskötselplaner upprättade som bl. a. kan utgöra underlag för länsviltnämndens beslut. I bilaga 5 finns som exempel en älgskötselplan för Västernorrland.

3.2.4 Älgvandringar

Ökad samverkan

I rapporten "Älgen och Skogen", se bilaga 2 och 3, föreslås bl. a. att biologiskt baserade s. k. älgskötselområden skall bildas i syfte att bl. a. öka kontrollen över vandringsälgarna. Områdena bör, till skillnad från de länsvisa älgskötselplanerna, vara gränsöverskridande, dvs. kunna beröra flera jaktvårdskretsar och län. Jag anser att denna tanke är helt riktig. Genom att skapa tillräckligt stora älgskötselområden med en känd och tillräckligt stor älgstam där jägarna och markägarna sluter upp kring en gemensam avskjutningspolitik kan älgvården förbättras. Inventeringar av älgpopulationen inom ett sådant älgskötselområde skall jämföras med jägarnas egna observationer under jakttiden. För att få en fungerande viltvård i älgarnas vandringsområden bör hela det utnyttjade området beaktas vid inventeringar och avskjutning. Detta innebär med nödvändighet ett utökat samarbete över de traditionella gränserna mellan jaktvårdskretsar och olika län och även mellan markägare och jägare. Ansvaret vilar på både länsstyrelser och länsjaktvårdsföreningar i samförstånd med markägarna. Jag föreslår att berörda länsstyrelser initierar att ett sådant brett samarbete kommer igång. På vissa håll sker detta redan. Även de jägare som inte är med i länsjaktvårdsföreningen har givetvis ett ansvar. Det är viktigt att i det sammanhanget slå fast att jakträtt också innebär skyldighet att eftersträva att de olika jaktpolitiska mål som ställts upp beträffande antalet djur, könsfördelning m. m. uppnås. I områdena ovanför odlingsgränsen förstärks svårigheterna att samordna jakten i linje med en gemensam målsättning av motsättningar mellan olika ägar- och bruksrättskategorier.

Ökat ansvarstagande

Mitt förslag i kapitel 6, Reglering av jakten, om en förlängning av jakttiden på älg, möjliggör en ökad avskjutning av älg både före och efter det att de samlas i vinterbetesområden. Det är inte minst viktigt att det sker en ökad avskjutning av de älgar som vandrar ned från fjällregionen mot lägre belägna skogsområden. Staten har genom sitt markinnehav ett ansvar för att

jakten bedrivs på rätt sätt. Samernas renskötselrätt innebär att även de har ett ansvar för att jakten i dessa områden sköts på lämpligt sätt. Berörda myndigheter bör också vara generösa i sin licenstilldelning i syfte att få en fungerande viltvård i älgarnas vandringsområden. Såväl de privata skogsbolagen som lantbruksnämnden och domänverket, som förvaltar statens mark, måste låta viltvården väga tungt i bedömningen när man upplåter jakten. En svårighet är att tillgången på älg i olika fjällnära områden kan variera mycket från år till år genom älgar som utvandrar och inte återvänder. Å andra sidan kan man genom vandringsbeteendet få in nya älgar i områden som blivit för hårt beskattade.

3.2.5 Uppföljning

1994 får betraktas som en etapp mot det långsiktiga målet; lokalt balanserade viltstammar i balans med såväl de areella näringarna som med jägare, friluftsfolk, trafikanter och andra intressen.

En utvärdering av resultaten av de förslagna åtgärderna för en balanserad älg och hjortstam måste göras senast 1994. Ansvariga för uppföljningen bör enligt min mening vara naturvårdsverket tillsammans med skogsstyrelsen i samråd med lantbruksstyrelsen. En redovisning av utvecklingen hos vintersammen av älg och avskjutning, lokalt och i hela landet, bör sammanställas. Skadebilden bör kartläggas och effekten av vidtagna åtgärder belysas av berörda myndigheter såsom lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen. En utvärdering måste både ta sikte på om skadorna på skog, lokalt inom vissa problemområden, har minskat och på om de har ökat på andra håll. Vidare bör erfarenheterna av de ändrade villkor som jag föreslår för jakten utvärderas. Här bör särskilt uppmärksammas effekterna av en minskad detaljreglering från myndigheternas sida och ett ökat lokalt ansvar för jakten. Av speciellt intresse är att följa kron- och dovhjortsstammarnas utveckling under de närmaste åren. Även resultatet av den utbildning och information under de närmaste åren som jag föreslår bör redovisas senast under 1994 och ingå i utvärderingen.

Om "alla goda krafter drar åt samma håll" är jag övertygad om att utvecklingen kommer att gå mot en väl balanserad älgstam. För detta talar de många goda exempel som finns på ett lokalt ansvarstagande från jägare och markägare.

4 Ersättning för skada

4.1 Mina förslag i sammanfattning

Möjligheten att få ersättning av medel från fällavgifter vid skador av dov- och kronhjort på jordbruksgrödor eller på trädgårdsodlingar föreslås upphöra den 1 januari 1992. Ersättning för skada av älg på trädgårdsodling bör inte heller lämnas efter den 1 januari 1992.

Möjligheterna att få ersättning för älgskador på jordbruksgrödor och skog föreslås upphöra fr. o. m. år 1995. Intill dess att ersättningssystemet avvecklas bör en större restriktivitet tillämpas vid ersättning av skada på jordbruksgröda. Under en övergångsperiod bör dock bidrag till omplantering av älgskadad skog kunna ges till enskilda skogsbrukare med mindre markinnehav. Den nuvarande försöksverksamheten avlöses således av ett temporärt system under tre år. Ett villkor bör vara att detta är en följd av älgskada som inträffat under åren 1992-1994.

För att ge jordbruksarrendatorer utan jakträtt ökade möjligheter att skydda sig mot skador av jaktbart vilt föreslås en ändring i jaktlagen som stärker arrendatorernas ställning.

För närvarande bedömer jag det inte vara möjligt att införa något försäkringssystem mot skador på jordbruksgrödor eller trädgårdsodlingar av älg, dov- eller kronhjort.

4.2 Bakgrund

Jakt- och viltvårdsberedningen föreslog år 1979 nya grunder för ersättning av skada för älg, kronhjort och dovhjort i jordbruks- och trädgårdsföretag. Den helt övervägande delen av skadorna orsakades visserligen av älg, men kronhjort och dovhjort kunde lokalt orsaka omfattande skador. Beredningen föreslog samma ersättningsregler för de tre arterna. Motivet var främst att arterna på många platser förekommer samtidigt och att betningskadorna från de olika arterna skulle vara svåra att särskilja. Ersättningen skulle finansieras genom att fällavgifter skulle betalas till älgskadefonden i respektive län. Om fonderna i några län inte skulle räcka till för att betala skadeersättningarna, borde bidrag kunna erhållas från viltskaderegleringsfonden.

I prop. 1978/80: 111 om ersättning vid viltskador m. m., godtogs be-

redningens förslag om enhetliga regler för de tre viltarterna. Man godtog också förslagen om förenklad prövning av vilken viltart som orsakat skadan. Vid behov borde medel "tills vidare" kunna tillskjutas via viltskaderegleringsfonden. I prop 1986/87: 58 om ny jaktlag, m. m. föreslogs inga ändringar i ersättningsystemet beträffande kron- och dovhjort. Enligt propositionen skulle beslutet om fällavgiftens storlek flyttas från statens naturvårdsverk till länsstyrelserna. Jaktlagen syftar bl. a. till att nå en balanserad viltstam genom avskjutning. I ett längre perspektiv borde därför skadorna i varje län kunna täckas med medel ur den egna viltskadefonden.

En stor del av landets åkerareal brukas av jordbruksarrendatorer. Enligt jaktlagen har arrendatorerna jakträtten på den arrenderade jordbruksmarken, om inte annat avtalats. Från arrendatorshåll har framhållits att problem och konflikter lätt uppstår i de fall då jakten är skild från jordbruksupplåtelsen. Det förekommer enligt arrendatorerna, att jakträttshavare visar ett svagt intresse för att hålla efter det skadegörande viltet eller att de av andra skäl har svårt att fullgöra denna uppgift. Förslag har förts fram om att författningsreglerna bör ändras så att när arrendeupplåtaren skiljer ut rätten till jakt från jordbruksupplåtelsen bör denne svara för kostnaderna för skador av viltet. Andra förslag går ut på att länsstyrelsen skall kunna kräva markägaren på ersättning som lämnats till en arrendator, om inte markägaren sett till att en tillräcklig avskjutning sker. När det gäller skador av småvilt anser företrädare för arrendatorerna att all småviltsjakt borde tillhöra arrendatorn, eftersom skador av sådant vilt för närvarande inte ersätts. I annat fall bör man enligt arrendatorsföreträdarna se till att markägaren sköter jakten på ett sådant sätt att skador inte uppstår. Missköter markägaren jakten så att skador uppkommer bör enligt arrendatorernas mening markägaren vara skyldig att betala ersättning till arrendatorn för sådana skador.

Markägarnas företrädare har framhållit att man anser principen om markägarnas exklusiva jakträtt som självklar och odiskutabel. Viltskador som drabbar jordbruksarrendatorer skall enligt markägarna i första hand regleras genom bestämmelser i parternas arrendeavtal.

4.3 Nuvarande ordning

4.3.1 Ersättning enligt viltskadeförordningen

Bestämmelser för ersättning för skadegörelse orsakad av vilt återfinns i förordningen (1980: 400) om ersättning vid vissa viltskador, m. m., förordningen (1976: 430) om ersättning vid vissa skador av rovdjur och i förordningen (1988: 406) om försöksverksamhet med bidrag till omplantering av skog som skadats av älg.

Gällande bestämmelser för ersättning av skada av älg, kronhjort och dovhjort på jordbruksgrödor och trädgårdsodlingar beskrivs i direktiven till denna utredning, se bilaga 1.

För skador på jordbruksgrödor eller trädgårdsodlingar av älg, kronhjort eller dovhjort kan ersättning lämnas enligt viltskadeförordningen till jordbruksföretag med minst två hektar odlad jord eller yrkesmässiga trädgårdsföretag omfattande minst 200 kvadratmeter under glas eller plast eller minst 2 500 kvadratmeter frilandsareal. En förutsättning är att den skadelidande vidtagit åtgärder för att motverka skadan. Olika skadeförebyggande åtgärder är t. ex. begränsning av skadegörande viltstammar genom jakt, anpassning av grödaval och arealdisposition, uppsättning av stängsel och skrämselåtgärder. Ersättning kan lämnas till den del av skadan som överstiger en självrisk som beräknas för varje företag.

En enkät till länsstyrelserna visar att av de sammanlagt 22,5 milj. kr. som betalades ut i ersättningar enligt viltskadeförordningen åren 1986 och 1987 gällde 98 % av de beviljade ansökningarna skador på jordbruksgröda och 2 % skador på trädgårdsprodukter. Havre utgjorde den ojämförligt mest skadade grödan, därefter kom skador på oljevaxter och vårvete. Av totalt 3 600 inkomna ansökningar under perioden beviljades 97 %.

Troligen anmäls flera skador till värdering än vad som redovisas i viltskadestatistiken, men de avskrivs på grund av att de inte når upp till självrisken. Denna utgör 1,5 % av gårdens skördevärde för jordbruksfastigheter, dock lägst 1 000 kr. resp. för trädgårdsföretag 250 kr. per hektar, dock lägst 1 000 kr.

Värderingen av skadan utförs i dag av gode män, som utses av länsstyrelsen. Kostnaden för besiktningen ersätts ur viltskadefonden i de fall ersättning för skada lämnas. Den genomsnittliga kostnaden för besiktningen under åren 1986 och 1987 uppgick till ca 300 kr. per tillfälle, se tabell 9, bilaga 9. Av de utbetalade ersättningarna om 22,5 milj. kr. för de åren utgjorde besiktningkostnader ca 5 % eller uppskattningsvis 1,1 milj. kr.

4.3.2 Försök med bidrag för omplantering av älgskadad skog

Enligt förordningen (1988: 406) om försöksverksamhet med bidrag till omplantering av skog som skadats av älg pågår en försöksverksamhet i Blekinge, Älvsborgs och Norrbottens län. Verksamheten påbörjades under år 1988 och pågår t. o. m. år 1990. En enskild skogsägare kan få bidrag med 25 % av omplanteringskostnaderna när skogsplanteringar utsatts för så svåra skador av älg att omplantering är nödvändig enligt skogsvårdslagens bestämmelser om skyldighet att anlägga ny skog. En förutsättning för att erhålla bidrag är att skogsägaren så långt möjligt försökt skydda planteringen från skador genom att skjuta älg. Först när skogsägaren skjutit de djur som tilldelats i licensen under den vanliga jakten och därefter utnyttjat särskilt tillstånd till skydds jakt för att skydda skogen kan bidrag lämnas för skador som uppstått efter den 1 januari 1988. Bidraget till omplantering utgår ur viltskaderegleringsfonden.

4.3.3 Ersättning för andra skador av vilt

Ansökningar om ersättning för skadegörelse orsakad av andra viltarter än älg, hjort eller rovdjur, handläggs enligt 17 § viltskadeförordningen av statens naturvårdsverk. Naturvårdsverket har i skrivelse den 12 juni 1989 lämnat förslag till handläggningen av dessa ärenden, se bilaga 6. Härav framgår att under femårsperioden 1984–1988 har antalet sådana ansökningar stadigt ökat. Bl. a. har fredningen av sälarna inneburit att de yrkesverksamma kustfiskarna inte längre kan skydda sina redskap och detta har medfört krav på ersättning för sälarnas skadegörelse. Ökat intresse för ersättning och lägre tolerans mot skador kan enligt naturvårdsverket bl. a. sägas vara en följd av dålig ekonomi inom berörda näringar. En annan viktig orsak är en gynnsam utveckling för t. ex. gässen, som står för en stor del av dessa viltskador.

Gäss kan orsaka skador på spannmål, betesmarker och på t. ex. ärtor och lucern. Skadegörelsen är koncentrerad till de stora jordbruksområdena i Syd- och Mellansverige. Grågås, kanadagås och sädgås i flock skadar höstsåden då de under hösten trampar och betar besådda fält. Då gässen samlas under hösten i flockar på sädesfält och betar kan skadegörelsen bli omfattande. Stora flockar av vitkindad gås passerar under flyttningen Sverige vår och höst och rastar främst på Gotland och orsakar då skador på betesmark. Det är även vanligt att tranor skadar potatisodlingar och jordbruksgrödor.

År 1988 beviljade statens naturvårdsverk ersättningar för viltskador orsakade av säl med 1,9 milj. kr. och för gås, ringduva och trana med sammanlagt 0,8 milj. kr.

Rådjur kan orsaka omfattande skador på nyplanterad skog. Inga betydande skador på jordbruksgrödor av rådjur har rapporterats. Däremot kan rådjur orsaka allvarliga skador i fruktodlingar och handelsträdgårdar. Oftast rör det sig om övergående angrepp. Som regel lämnas ingen ersättning i dessa fall då möjligheterna att skydda sig är stora.

4.4 Mina överväganden

4.4.1 Utgångspunkter

Min principiella utgångspunkt är att möjligheterna att få ersättning för älgskador på jordbruksgröda och skog skall upphöra fr. o. m. år 1995. Intill dess att ersättningssystemet avvecklas bör en större restriktivitet tillämpas vid ersättning av skada på jordbruksgröda. Det nuvarande systemet saknar tillräckliga incitament som motiverar till aktiva skadeförebyggande åtgärder bl. a. genom ökad avskjutning. För markägare som själva disponerar jakt-rätten kan mina förslag innebära ett ökat ansvarstagande. Om fällavgiften på älg skall kunna hållas på en rimlig nivå, krävs det också ett större ansvar av jägarna själva. Frågan om ersättning för skador då jakten är utarrenderad måste i högre grad bli en fråga mellan brukaren av marken och jakträtts-

arrendatorerna. Betesskador av kron- och dovhjort bör i princip inte ersättas efter 1991.

4.4.2 Ersättning för skador av älg

Jordbruk

Ersättning ur viltskadefonderna bör t. o. m. år 1994 kunna ges för skador av älg på jordbruksgröda. Hur stort belopp som årligen kan avsättas till skadeersättning skall bestämmas av länsstyrelsen efter förslag från länsvilt-nämnden. Normalt skall högst 70 % av skadans värde ersättas. Bidragsprocenten kan bli lägre beroende bl. a. på det belopp som står till länsstyrelsens förfogande och skadornas omfattning. För att kunna få ersättning bör man ha uppfyllt vissa krav. Bl. a. bör man kunna kräva en rimlig avskjutning och att man ansökt om skyddsjakt m. m. Bidrag bör också tills vidare kunna lämnas till förebyggande av skada på gröda. Länsstyrelserna bör där det är uppenbart att markägaren eller jägaren underlåtit att vidta nödvändiga förebyggande åtgärder kunna avslå ansökningar om ersättning. Det bör enligt min mening även i vissa fall vara möjligt att anpassa ersättningens storlek efter markägarens förmåga att tåla skadorna.

Trädgårdsodling

Jag anser att yrkesmässig trädgårdsodling inte längre skall kunna få ersättning för skador som orsakats av älg, dov- och kronhjort eller bidrag till förebyggande åtgärder mot sådana skador. Mina skäl härför är att det bör anses ingå i den normala riskbedömningen huruvida man t. ex. skall hägna in en fruktodling. Det handlar här om koncentrerade odlingar som på grund av den oftast begränsade arealen kan förutsättas skyddas genom stängsel till en rimlig kostnad. Av antalet ansökningar om ersättning för viltskador som beviljades åren 1986–1987 utgjorde ca 2 % skador på yrkesmässiga trädgårdsodlingar.

Skog

Det är enligt min mening inte rimligt med ett generellt ersättningssystem för viltskador i skogsbruket. Däremot, vilket understryker behovet av omedelbara insatser för att minska skadorna, kan det vara motiverat att övergångsvis i vissa fall ge bidrag till omplantering av skadad skog. Mot bakgrund av dels den oro för skadeutvecklingen i skogen som jag erfarit och dels det föreslagna treårsprogrammet för att öka avskjutningen, är jag därför beredd att tillstyrka att ett visst bidrag ges till enskilda skogsbrukare med mindre markinnehav som drabbats så hårt av älgskador att skogen måste planteras om, dvs. reproduktionsplikt föreligger enligt 5 § skogsvårdslagen. Ett villkor bör vara att detta är en följd av älgskada som inträffat under åren 1992–1994. Ersättning för skogsskador skall dock betraktas som en tillfällig åtgärd under en period då skadorna skall minskas genom jakt och före-

byggande åtgärder. Den försöksverksamhet som t. o. m. 1990 pågår i tre län med ersättning för skogsskador bör förlängas med ett år för att därefter avlösas av den temporära verksamhet som jag föreslår. Mitt förslag att kraftigt reducera älgstammen innebär att skadorna bör komma att minska. Enligt min mening bör därför de föreslagna tillfälliga bidragen vara obehövligen efter år 1994.

Krav på omplantering av skog som skadats så svårt av älg att reproduktionsplikt enligt skogsvårdslagen inträder kan under perioden komma att beröra ca 30 000–45 000 hektar skogsmark per år i hela landet. Kostnaden härför skulle bli ca 33–49 milj. kr. vid 50 % bidrag till omplantering.

Enbart i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län skulle då, enligt samma beräkningar, bidragen uppgå till ca 17–26 milj. kr. Om detta skulle finansieras via fällavgiften inom resp. län, skulle denna behöva höjas avsevärt. Beroende på hur de villkor som ställs på skogsägaren i fråga om licensuppfyllelse, förebyggande åtgärder, etc. uppfylls blir dock kostnaden för bidrag till omplantering i praktiken lägre.

Jag bedömer att en rimlig nivå på ersättning för älgskadad skog är ett bidrag till enskilda skogsbrukare med mindre markinnehav på högst 50 % till en av skogsvårdsstyrelsen godkänd kostnad för lagpliktiga återväxtåtgärder. Dessa bidrag kan då komma att uppgå till högst 15 milj. kr. per år. Mitt förslag är att kostnaden för dessa bidrag får belasta statsbudgeten, nionde huvudtiteln, anslaget D 5. Bidrag till skogsvård m. m.

4.4.3 Ersättning för skador av kron- och dovhjort

Drygt 99 % av de inbetalda fällavgifterna härrör från älg. Fällavgifterna från skjutna hjortdjur utgör knappt en procent av viltskadefondernas medel, men utbetalningarna på grund av hjortskador är betydligt större. Särskilt gäller detta dovhjort. Att höja fällavgiften mera för dovhjort är dock inte rimligt, se tabell 7, bilaga 9. De gångna årens erfarenheter visar att skador av hjort med god säkerhet går att särskilja från älgskador. Det finns således ingen anledning att behålla samma ersättningsregler för de tre arterna. Däremot kan det vara svårt i vissa fall att åtskilja skadorna av kron- och dovhjort.

Enligt min mening bör betesskador på jordbruksgrödor och trädgårdsodlingar av kron- och dovhjort inte ersättas efter 1 januari 1992. Detta innebär att skador av hjort endast i undantagsfall kommer att ersättas och då enligt bestämmelser i viltskadeförordningen om ersättning i vissa fall. Att ingen generell ersättning ges motiveras bl. a. av att det skall finnas en lång allmän jakttid på hjortdjur och av att det är fullt möjligt att begära skyddsjakt. Länsstyrelsen måste emellertid i sin licensgivning beakta risken för svåra skador under en övergångsperiod och verka för att obalans i kronhjortsstammarna inte uppstår.

4.4.4 Värdering av skadan

Från jordbrukarhåll har det framförts kritik mot nuvarande system för beräkning av självrisker vid värdering av skador. Man vill bl. a. att bättre hänsyn skall tas till att risken för älgskador varierar mellan olika slags grödor. Därför bör träda, vall och övrig mark inte ingå i den areal som utgör basen för självrisker. Man vill också sänka den totala nivån på självrisker, som i dag utgör 1,5 % av fastighetens skördevärde.

Genom mitt förslag att normalt 70 % av skadans värde skall ersättas ur viltskadefonden och resterande 30 % skall betraktas som markägarens självrisk utöver förebyggande åtgärder, tillgodoses markägarnas önskemål om att träda, vall och övrig mark inte längre ingår i basen för beräkning av självrisker. Däremot är jag inte beredd att föreslå en sänkt nivå på självrisker. Mitt förslag torde i stort sett motsvara dagens nivå.

4.4.5 Viltskadeersättning vid jordbruksarrende, då jakträtten har förbehållits jordägaren

Som jag tidigare har anfört tillkommer jakträtten på arrenderad mark arrendatorn, om inte annat har avtalats. I de fall markägaren har undantagit jakträtten från arrendet har alltså arrendatorn ingen rätt att genom jakt på den arrenderade marken förebygga skador av vilt.

Vad kan då en arrendator göra i förebyggande syfte, om t. ex. markägaren eller någon annan som har jakten på arrendestället låter viltbestånden växa utöver vad som kan anses normalt med den ökade risk för skador som detta innebär? De vägar som i detta läge står arrendatorn till buds för att förebygga skador av viltet är att söka få jakträttshavaren att öka avskjutningen eller, som utvecklats i kapitel 5, Åtgärder för att förebygga skador av vilt, begära att länsstyrelsen förordnar om skydds jakt beträffande det aktuella viltbeståndet.

När det gäller skador som redan har inträffat kan arrendatorn få ersättning enligt viltskadeförordningen för sådana skador som anges där. För att få ersättning måste arrendatorn enligt huvudregeln ha vidtagit rimliga åtgärder för att förebygga skadan. Med förebyggande åtgärder avses enligt naturvårdsverkets föreskrifter begränsning av skadegörande viltstammar genom jakt, anpassning av grödval och arealdisposition, skrämjelåtgärder m. m. Vid en förbrukningsenheten normal brukningsinriktning och för arten normala grödor skall dock inte andra skadeförebyggande åtgärder än en normal jakt krävas.

I de fall då skada uppstår men den skadelidande inte har jakträtten är det emellertid inte vanligt att länsstyrelserna utöver andra förebyggande åtgärder ställer krav på jakt.

En arrendator har också möjligheten att kräva skadestånd av jakträttshavaren enligt allmänna skadeståndsregler. För att ha någon framgång med en skadeståndstalan måste han då bevisa att jakträttshavaren vållat skada,

m. a. o. försummat sin jaktvård. Arrendatorn måste här bevisa att han själv vidtagit rimliga åtgärder för att förebygga skadan.

Det är givet att det kan uppstå konflikter mellan å ena sidan arrendatorer och å andra sidan markägare eller andra jakträttshavare som har intresse av stora viltbestånd och att det kan vara svårt för en arrendator att förmå jakträttshavaren att decimera viltbeståndet. För att komma tillrätta med detta har företrädare för arrendatorerna varit inne på tanken, i vart fall när det gäller småvilt, att jakträtten på arrendestället alltid skulle tillkomma arrendatorn. En sådan ordning skulle innebära ett väsentligt ingrepp i den rådhighet som en fastighetsägare enligt jaktlagen har över sin fastighet och bör enligt min mening genomföras endast om det finns tungt vägande skäl för det, såsom att jakträtt sällan upplåts till arrendatorer och att möjligheterna för arrendatorerna att minska sina förluster på grund av viltskador utan egen jakträtt är små.

Det har inte varit möjligt att i denna utredning närmare undersöka i vilken utsträckning arrendatorer saknar jakträtt. Företrädare för vissa arrendatorer har uppgett att rätten till jakt i flertalet fall följer med när mark upplåts för jordbruksändamål medan andra har uppgett att arrendatorn oftast saknar jakträtt.

Som jag nyss anförde kan en arrendator som inte har jakträtt på arrendestället göra länsstyrelsen uppmärksam på risken för viltskador och på så sätt få länsstyrelsen att besluta om skyddsjakt. Av 7 § jaktlagen följer bl. a. att länsstyrelsen kan förordna att jakten skall ske genom arrendatorns försorg om inte jakträttshavaren åtar sig jakten. Ett sådant förfarande har emellertid aldrig tillämpats.

Vid upplåtelse av jordbruksarrende råder avtalsfrihet. Parterna kan sålunda i arrendeavtalet reglera hur viltskadorna skall begränsas och vem som skall svara för eventuella skador.

Jag delar uppfattningen att det i första hand är parterna själva som i arrendeavtalet skall reglera frågan om viltskador. De kontraktsformulär som nu används uppvisar dock brister när det gäller villkoren angående viltskador. Företrädare för jordägarnas resp. arrendatorernas centralorganisationer har inför utredningen förklarat sig villiga att i samråd utarbeta nya kontraktsformulär som på ett bättre sätt än de nuvarande reglerar frågan om viltskador i de fall då jakträtten undantas från jordbruksarrendet. Jag förutsätter att nya avtalsmodeller utarbetas och ges allmän spridning bland arrendatorer och jordägare inom den närmaste treårsperioden. Skulle så inte bli fallet återstår, såvitt jag kommit fram till, ingen annan lösning än att pröva en lagstiftning som innebär att markägaren gentemot jordbruksarrendatorn får svara för de kostnader som viltet åstadkommer.

I syfte att göra det enklare för jordbruksarrendatorn utan jakträtt att skydda sig mot skador av jaktbart vilt föreslår jag en ändring av nuvarande ordning i jaktlagen.

4.4.6 Försäkring mot vissa skador av vilt

Som framgår av direktiven ingår det i utredningens uppdrag att titta på möjligheterna att inordna viltskador i ett försäkringssystem. En försäkring innebär vanligen ett skydd mot en skada man ej kunnat förutse. Några generella kriterier på en försäkringsbar skada har av företrädarna för försäkringsbranschen uppgetts gälla även skogs-, jordbruks- och trädgårdsnäringen. Det skall vara en plötslig, oförutsedd händelse. Risken skall kunna fördelas kollektivt eller delas av tillräckligt många. Det skall vara möjligt att motverka skada genom förebyggande åtgärder. Vidare måste man kunna utföra en snabb och rättvis skadereglering.

Skador på plant- och ungskog som förorsakats av älg ersätts enligt uppgift inte av något försäkringsbolag i dag. Skälen till att en skogsförsäkring inte täcker sådana skador är bl. a. förväntningar om avskräckande höga premier och svårigheter att tillskapa en rättvis premie med hänsyn till lokalt varierande risk. Skaderegleringen uppges också bli svår och dyr. På samma grunder kan möjligheten för jordbruks- och trädgårdsnäringen att försäkra sig mot skador av vilt granskas.

Av allt att döma är de i dag ersättningsbara skadorna på gröda koncentrerade till bestämda områden i varje län. En enkät till länen hösten 1988 antyder att ett relativt fåtal gårdar lokaliserade i skogs- och mellanbygden drabbas, medan gårdar i slättbygden som regel helt undgår viltskador. Det är vanligt att skadorna återkommer flera gånger på samma gård. I nuvarande situation med höga och ofta återkommande skador är skadeförebyggande åtgärder nödvändiga. En frivillig försäkring för lantbrukare mot sådana viltskador skulle vara av särskilt intresse främst för de hårdast skadedrabbade gårdarna. På grund av den stora risken skulle försäkringspremierna emellertid troligen bli mycket höga om inte risken delas av ett kollektiv. En kollektiv försäkring skulle å andra sidan kunna upplevas som orättvis belastning i delar av landet där viltskadorna är små.

Under alla omständigheter måste enligt min mening jordbrukaren, oavsett om marken är arrenderad eller ej, ha möjlighet att förebygga skadorna på olika sätt. Särskilt viktigt är det att kunna påverka viltvården så att möjligheterna att reglera viltstammen genom jakt utnyttjas. De möjligheterna är i dag begränsade på en rad olika punkter. Brister i avtalet mellan jordägare och arrendatorer och i möjligheterna att få tillstånd till skyddsjakt, skevheter vid licenstilldelningen och andra intressen som talar för en hög tillväxt i viltstammarna, är några exempel. Kravet på skadeförebyggande åtgärder talar vidare för att det bör finnas ett tydligt samband mellan myndigheten som beslutar om licensgivningen och den instans som skall svara för ersättningen av skador. Möjligheten att försäkra sig mot vissa viltskador blir, enligt min mening, intressant först i det läge då viltstammarna är under kontroll. Ett sådant initiativ bör då tas från jägarna och markägarna själva. Jag är därför inte beredd att nu föreslå något system med försäkring för viltskador.

5 Åtgärder för att förebygga skador av vilt

5.1 Mina förslag i sammanfattning

Bidrag ur viltskadefonderna skall kunna lämnas även i fortsättningen till förebyggande åtgärder mot älgskador. Ett organiserat samråd skall lokalt ske i jaktvårdskretsar mellan jägare och företrädare för jord- och skogsbruket. Hur man ser på skadebilden bör framgå av den älgskötselplan som bör finnas hos varje jaktvårdskrets. Planen bör regelmässigt redovisas till länsviltnämnden.

5.2 Nuvarande ordning

En grundläggande tanke bakom viltskadeförordningen är enligt regeringens proposition 1979/80: 111 om ersättning vid viltskador m. m. att var och en är skyldig att tåla ett visst mått av intrång och olägenhet till följd av förekomsten av vilt. Respekten för naturen och dess givna regler bör enligt propositionen också prägla synen på konflikter mellan olika mänskliga aktiviteter och viltet.

Det nuvarande systemet för ersättning för skador av älg, kronhjort och dovhjort på jordbruksgrödor och trädgårdsodlingar är utformat med tanke på att förebyggande åtgärder skall uppmuntras. I de fall sådana åtgärder inte är tillräckliga kan det enligt propositionen bli aktuellt att kompensera den skadelidande med ekonomisk ersättning för inträffade skador. Vid prövningen av ersättning för skadorna skall också beaktas om den skadelidande genom egna åtgärder har medverkat till skadans uppkomst.

Med förebyggande åtgärder avses här, enligt statens naturvårdsverks föreskrifter till viltskadeförordningen, begränsning av skadegörande viltstammar genom jakt, anpassning av grödaval och arealdisposition, skrämselåtgärder m. m. Möjligheter att genom jakt begränsa skadegörande viltstammar skall i skäligen utsträckning tillvaratas. En viss anpassning av grödval och arealdisposition skall också anses rimlig i synnerhet vid upprepad skadegörelse. Vid en förbrukningsenheten normal brukningsinriktning och för arten normala grödor skall dock enligt föreskrifterna inte andra skadeförebyggande åtgärder än en normal jakt krävas för att ersättning ur viltskadefonderna skall kunna erhållas.

5.2.1 Att förebygga skador av älg och hjort

En alltför hög grad av tålighet kan emellertid inte krävas av dem som drabbas av skador. De olika näringarna har också vissa förutsättningar att i sin planering vidta åtgärder som minskar eller förhindrar viltskador. Såväl genom planering av produktion som genom andra åtgärder är det möjligt att ta större hänsyn till risken för viltskador. I områden med stora skador kan det vara nödvändigt att hägna in en odling. Att förebygga skadorna genom hägn är en effektiv men dyr och arbetskrävande metod. Man kan också minska risken genom valet av lokal för odlingen. Även andra mekaniska hinder, skrämseplaneringar, m. m. kan komma till användning. Man har också med olika medel försökt styra viltet till vissa områden där de tolereras.

Således finns det vissa möjligheter att redan i samhällsplaneringen söka förhindra viltskador. Jord- och skogsbrukets organisationer har inom sina respektive kompetensområden ett ansvar för att kunskaperna ökas genom en bättre information till näringsutövaren. Även jägarnas organisationer förutsätts i propositionen lämna råd och upplysningar till bl. a. jord- och skogsbrukare. En rad exempel på förebyggande åtgärder har redovisats jakt- och viltvårdsberedningens betänkande om viltskador (SOU 1979: 52). Som exempel kan nämnas anpassning inom olika verksamheter till djurens beteende. Det gäller inte minst trafiken där risken för personskador är påtaglig. Antalet anmälda trafikolyckor som orsakats av vilt och som medfört personskador har ökat mycket markant under 1980-talet. Detta trots att stora ansträngningar har gjorts både genom forskning, information och direkta skadeförebyggande åtgärder. Man kan även i viss mån begränsa viltskadorna inom jord- och skogsbruket genom att väga in risken för skador i produktionsplaneringen. Genom stängsel av olika slag kan djur utestängas från skadekänsliga områden. Metoderna har självklara praktiska begränsningar såsom t. ex. storleken på den yta som skall skyddas.

Som lämpliga förebyggande åtgärder framhölls i propositionen 1979/80: 111 även de möjligheter som finns att begränsa skadegörelsens omfattning genom sedvanlig jakt i fråga om de arter som förekommer i jaktbara stammar. I särskilt besvärande situationer kan även tillstånd till särskild jakt, exempelvis efter älg, medges enligt bestämmelser i jaktlagstiftningen.

Vid omfattande skadegörelse kan förebyggande åtgärder genom jakt utöver normal jakt bli aktuella. Särskilda bestämmelser i jaktlagstiftningen gör det vidare möjligt för jakträttsinnehavaren att bedriva s. k. skyddsjakt i syfte att minska eller förhindra skada. Jakträttsinnehavare är också enligt jaktlagen skyldig att vårda viltet med hänsyn till jordbrukets, skogsbrukets och andra näringars intressen. 8 § jaktlagen ger länsstyrelserna möjlighet att förordna om avskjutning i syfte att minska risken för skador. Detta innebär bl. a. att länsstyrelsen kan föranstalta om skyddsjakt och andra tvångsåtgärder om jakträttsinnehavaren försummar sina skyldigheter och då det på grund av ett viltbeståndets storlek finns påtaglig risk för trafikolyckor eller för allvarliga skador på trädgård, jordbruk eller skog. Myndigheten bestämmer

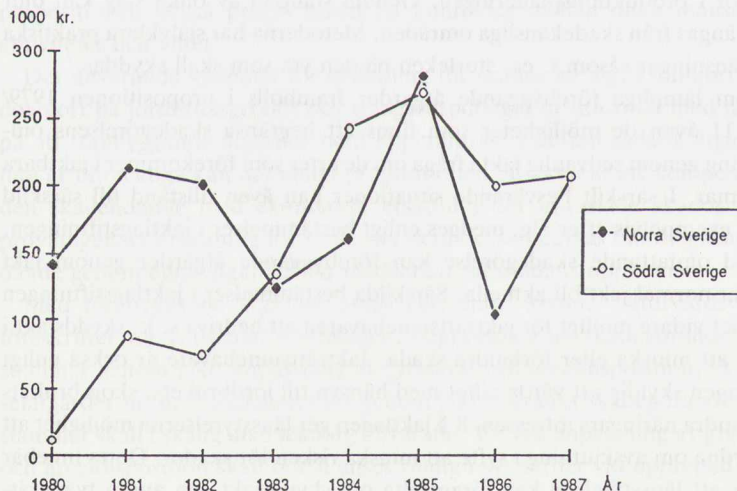
då också närmare hur och av vem jakten skall bedrivas. Utgångspunkten är att en tvingande avskjutning vanligen bör genomföras inom större områden. Man kan inte heller räkna med att alla jakträttshavare inom området kan medverka till en sådan avskjutning. Hittills har denna möjlighet till jakt på myndigheternas initiativ aldrig utnyttjats.

5.2.2 Bidrag till skadeförebyggande åtgärder ur viltskadefonderna

Enligt statens naturvårdsverks föreskrifter till viltskadeförordningen kan bidrag lämnas i syfte att förebygga skada av älg, kronhjort eller dovhjort på jordbruksgrödor och trädgårdsprodukter för andra åtgärder än sådana som rimligen ankommer på brukaren. Ett villkor är att bidraget kan förväntas bli lägre än den ersättning som annars skulle utgå. Även försök med åtgärder som anses angelägna att utvärdera kan komma i fråga. Vid bedömningen skall såväl den aktuella situationen som mera långsiktiga förhållanden beaktas.

Medlen tas ur viltskadefonderna som byggs upp av de fällavgifter som betalas in för varje fälld älg, kronhjort och dovhjort. Viltskadefondernas användning redovisas i kapitel 8, Fondernas användning. Här framgår att ca 2 % av de fällavgifter som betalats in under åren 1980–1987 använts som bidrag till skadeförebyggande åtgärder enligt 3 § punkt 2 viltskadeförordningen.

Figur 7 Utbetalningar från viltskadefonderna till skadeförebyggande åtgärder åren 1980–1987.

Källa: Statens naturvårdsverk, se även tabell 11, bilaga 9.

5.2.3 Bidrag till skadeförebyggande åtgärder i övrigt

Enligt § 17 viltskadeförordningen kan idag bidrag lämnas till åtgärder för att förebygga andra viltskador än sådana av älg, kronhjort och dovhjort på jordbruksgrödor och trädgårdsprodukter. Ett villkor är att det är uppenbart oskäligt att den skadelidande själv svarar för de kostnader som skadan föranleder. Bidragen lämnas av statsmedel eller ur jaktvårdsfonden efter prövning av statens naturvårdsverk efter principer som närmare beskrivits i prop. 1979/80: 111. För skadeförebyggande åtgärder är dock anslaget begränsat till 200 000 kr. per år.

5.3 Mina överväganden

En ökad avskjutning under den normala jakten är enligt min mening det viktigaste medlet att förebygga viltskador. Markägarens och jakträttshavarens möjligheter att ta ett större ansvar att förebygga skador måste förbättras. I kapitel 6, Reglering av jakten, har jag av det skälet föreslagit ett antal åtgärder som syftar till att göra jakten mindre reglerad av myndigheterna. Jag har vidare i en särskild skrivelse till regeringen föreslagit att överläggningar tas upp med företrädare för jägarna och markägarna om bl. a. villkoren för jaktarrenden, prisutvecklingen och möjligheterna att erbjuda fler jägare tillfälle att jaga, se bilaga 7. Dessa frågor anser jag har stor betydelse för möjligheterna att genom en bra jakt- och viltvård hålla viltstammarna i balans med hänsyn till risker för skador på skog och gröda.

5.3.1 Skydds jakt

Jaktlagen ger länsstyrelsen möjlighet att besluta om skydds jakt på bl. a. älg och hjort i syfte att förebygga viltskador. Denna möjlighet har hittills tillämpats restriktivt. Länsstyrelsen kan också tillåta skydds jakt på jakträtts-havarens initiativ om det behövs för att hindra att älg och hjort bl. a. åsamkar skador. Sådana tillstånd har enligt vad jag erfarit blivit vanligare under de senaste åren.

Länsstyrelsen har här enligt min mening ett ansvar att i ökad utsträckning uppmärksamma om det behövs skydds jakt och är skyldig att handlägga önskemål om skydds jakt skyndsamt då det gäller att förebygga skador av vilt. Jordbruksarrendatorernas speciella ställning bör i det sammanhanget särskilt uppmärksammas.

5.3.2 Markägarnas ansvar

Det går inte alltid att göra en strikt uppdelning mellan jägare å ena sidan och markägare å den andra sidan. Många enskilda markägare är också aktiva jägare. När rollerna på så sätt förenas är ansvaret för viltvården och jakten helt entydigt, men även om markägaren inte själv sköter jakten har han enligt jaktlagen ytterst ett ansvar för hur denna sköts. Jakträtten ingår i

äganderätten. Vid utarrenderad jakt har markägaren ett ansvar för utformningen av kontrakten. Genom en längre avtalsperiod kan trygghet skapas för både markägare och jägare. Något som förmodligen leder till bättre viltvård och att det blir lättare att nå de mål man satt upp för avskjutningen. Markägarna måste också medverka till att precisera vad man kan tolerera i fråga om skador inom jord- och skogsbruket.

Genom olika anpassningar inom de areella näringarna kan man begränsa viltskador. Det handlar såväl om anpassad skogsskötsel som om val av gröda inom jordbruket. De insatser som måste vidtas kan ske på olika sätt, bl. a. genom att produktionen planeras så att risken för skador minskar. Man kan t. ex. inte räkna med ersättning för skadad jordbruksgröda om man på ett orationellt sätt varit försenad med skörden. Också det moderna skogsbruket har med sin daning av skogslandskapet bidragit till födotillgången. På föryngringsytorna växer ofta för viltet begärligt bete. För skogsbrukets del gäller det alltså att anpassa skogsskötseln efter viltstammarnas utveckling. Många av de åtgärder man vidtar vid normal skogsskötsel är inriktade på en lägre, balanserad viltstam. Det innebär bl. a. att man glesar ut plant- och ungskog genom röjning, man eftersträvar väl utvecklade huvudstammar, etc. Vid en anpassning till en alltför hög viltstam får man vid skogsskötseln överväga en rad olika åtgärder för att undvika viltskador, t. ex. vid valet av plantmaterial eller hur täta föryngringar som skall anläggas.

5.3.3 Jägarnas ansvar

Den svenska jägarkåren är enligt min mening välutbildad och kompetent att ta ett större ansvar lokalt. Det bör därför vara möjligt att nu lätta på detaljregleringen av bl. a. älgjakten.

Mitt förslag i kapitel 6, Reglering av jakten, om att slopa länsstyrelsens reglering av älgtilldelningen inom stabila jaktområden av en viss minimistorlek (älgskötselområden) skall ses mot denna bakgrund. Förslaget innebär att det ligger på jägarnas eget ansvar att själva kontrollera älgavskjutningen så att jakten stämmer med en god älgvård och är anpassad till de areella näringarnas krav och trafiksäkerheten.

Mitt förslag om att möjligheterna till ersättning ur viltskadefonden för skador skall helt upphöra fr. o. m. år 1995 innebär en skärpning av jakträttsinnehavarens skyldighet att se till att älg åtminstone inte orsakar skada under den tid som djuren inte är fridlysta. Vilka villkor som bör gälla för eventuell ersättning för uppkomna skador bör närmare utredas i särskild ordning.

Min bedömning är att jägarna i samråd med markägarna har goda möjligheter att förebygga skador genom egna insatser i form av bl. a. uppsättning av tillfälliga stängsel och liknande. Genom att jag föreslår att bidrag ur viltskadefonden till förebyggande åtgärder även fortsättningsvis bör utgå kan också ekonomisk hjälp ges till exempelvis materialkostnader.

Från många håll framförs nu klagomål på att "jägarna" inte tar tillräcklig

hänsyn till de olägenheter en alltför stor älgstam medför. Orsaken till detta skulle främst ligga i att de personer som är aktiva inom jaktkretsen har ett stort jaktintresse och därmed också en större tålighet mot förekommande olägenheter. Samma problem anses även finnas i vissa länsvilt nämnder. Under alla omständigheter står det klart att den enskilde jakträttshavaren eller markägaren kan ha betydande svårigheter att vinna gehör för sina problem i det nuvarande systemet trots att man eftersträvat bästa möjliga lokala hänsynstagande.

Enligt min mening behövs det därför ett obligatoriskt lokalt samråd i ordnade former mellan markägare och jägare. Jag har övervägt frågan om en särskild lokal vilt nämnd, men funnit att Svenska jägareförbundet bör vara huvudansvarig för det lokala samrådet med jord- och skogsbrukets företrädare på krets nivå. Svenska jägareförbundet har också rekommenderat länsförbunden att inbjuda skogsbrukets företrädare för att gemensamt finna arbetssätt och former som tillgodoser ett organiserat samråd mellan berörda parter i älgskötselfrågorna, se bilaga 2 och 3. Förbundet bör till regeringen redovisa på vilket sätt man tänker lösa det lokala samrådet. Svenska jägareförbundet och Lantbrukarnas riksförbund kan genom sin representation i länsvilt nämnden också medverka till att det ordnas ett lokalt samråd, om detta av olika skäl annars inte skulle komma till stånd. De areella näringarnas synpunkter på skadebilden lokalt måste givetvis redovisas till länsvilt nämnden och länsstyrelsen. Detta kan lämpligen ske inom ramen för den älgskötselplan som jag föreslår bör finnas i varje jaktvårds krets.

Såväl jägarnas som jord- och skogsbrukets företrädare i olika organisationer har ett ansvar för att informationen om effektivt motverkande åtgärder når markägarna och jägarna. Särskilt viktigt blir detta mot bakgrund av det ökande intresset för lövskogsskötsel och uppmuntran att genom bidrag plantera ädellövskog. Det finns i detta sammanhang också anledning att erinra om att det av riksdagen nyligen fattade beslutet om en ny livsmedelspolitik innehåller stöd för att anlägga viltmarker som alternativ till spannmålsproduktion. Jägarnas egna insatser kan här bli av stort värde bl. a. för att förebygga skador på skog och jordbruksgröda.

5.3.4 Länsvilt nämndernas ansvar

Länsvilt nämnderna skall fungera som rådgivande organ för länsstyrelserna i jakt- och viltvårdsfrågor. Länsvilt nämndens sammansättning beskrivs i 46 § jaktvårdsförordningen (1987: 905) så här: "En länsvilt nämnd består av nio ledamöter som länsstyrelsen utser för högst tre år. En ledamot utses efter förslag av lantbruksnämnden, en ledamot efter förslag av skogsvårdsstyrelsen och två ledamöter efter förslag av jägarnas organisationer för länet. Av de övriga ledamöterna skall två representera friluftss- och naturvårdens intressen. En ledamot skall ha särskild kunskap i fråga om trafiksäkerhet och vilt. De återstående två ledamöterna skall företräda ägarna av jordbruksmark och skogsmark."

Förutsättningen för att länsviltnämnderna skall leva upp till sin rådgivande uppgift är att de olika företrädarna spelar sina roller och talar för de intressen de företräder.

Att så inte alltid är fallet alla gånger har påpekats från olika håll för utredningen. En påtaglig svårighet sägs vara att företrädarna för skogs- och jordbruket ofta också är jägare. Detta kan innebära att jägarintressena kommer att väga alltför tungt i nämndens bedömningar. Problemet har uppmärksamrats av jord- och skogsbrukets egna intresseorganisationer. Enligt min mening bör det i första hand ankomma på dessa att beakta frågan vid nomineringen av ledamöter till nämnderna.

Det är naturligtvis viktigt att företrädarna för de areella näringarna i länsviltnämnderna också har god kunskap om de problem med skador som uppstår lokalt oavsett ägarkategori. Nämnden bör i fortsättningen ha som regel att begära in älgskötselplaner från jaktvårdslokalsstyrelserna. Av dessa bör bl. a. framgå att det skett ett lokalt samråd mellan markägare och jägare och vad detta samråd resulterat i. Jag förutsätter att länsviltnämndens ledamöter kommer att omfattas av den utbildning som jag tidigare förorddat.

6 Regleringen av jakten

6.1 Mina förslag i sammanfattning

I syfte att öka det lokala ansvaret för jakten föreslår jag att det fr. o. m. 1992 öppnas möjligheter att registrera områden av en viss minimistorlek som älgskötselområden där jägarna/markägarna själva får avgöra det antal älgar (vuxna och kalvar) som får fällas. På sådant område bör finnas en enkel skötselplan för älgstammen. Vidare föreslår jag en generell förlängning av jakttiden för älg, kron- och dovhjort samt rådjur och bättre möjligheter att bedriva skyddsjakt. Vid jakt på kronhjort bör en kombination av licensjakt inom särskilda kronhjortsområden och allmän jakt utanför dessa tillämpas. Beträffande jakt på dovhjort föreslår jag att enbart allmän jaktid provas.

6.2 Nuvarande ordning

Länsstyrelserna skall bl. a. fatta beslut om licensjakten efter älg, kronhjort och dovhjort. Länsstyrelserna handlägger också en mängd andra olika jakt- och viltvårdsärenden som bildande av jaktvårdsområden, tillstånd till skyddsjakt och frågor om ersättning för skador av älg, kron- och dovhjort på jordbruksgröda och trädgårdsodlingar.

6.2.1 Samordnad älgjakt

Hur länsstyrelsernas tilldelningsbeslut beträffande älgjakten fattas varierar något från län till län. I samtliga län torde emellertid det tidigare obligatoriska ansökningsförfarandet nu vara avskaffat. Den jakträttshavare som anser sig behöva en tilldelning som avsevärt avviker från den nivå som under de närmast föregående åren tillämpats för hans jaktområde, uppmanas dock i vissa län att höra av sig före ett angivet datum. I övrigt sker all tilldelning utan ansökan därom. Grunderna för tilldelningen utgörs av älgräkning om sådan utförts, resultat av älg-obsinventering, inkomna uppgifter om skador av skilda slag samt de senaste årens avskjutning. För varje krets eller del av krets arbetas fram en ramtilldelning. Dessa ramtilldelningar granskas normalt av länsviltnämnden och de presenteras också vid särskilda kretsmöten till vilka berörda jakträttshavare kallats.

Den beslutade ramtilldelningen fördelas sedan på enskilda jaktområden av kretsstyrelsen. Vid denna fördelning har styrelsen i vissa fall inbjudit en

skogligt sakkunnig person, t. ex. berörd skogsvårdskonsulent. Den av kretsen föreslagna tilldelningen granskas sedan av länsjaktvårdsföreningen och länsviltnämnden innan beslut tas av länsstyrelsen. Detta beslut kan meddelas på olika sätt. Tidigare utsändes vanligen ett definitivt beslut med mottagningsbevis. Den som inte var nöjd med beslutet hade således som enda utväg till ändring att överklaga.

Under senare år har emellertid ett annat förfarande vunnit spridning. Länsstyrelsen sänder ut ett preliminärt beslut om tilldelning. Mottagaren får en viss tid till förfogande för att framföra erinran till länsstyrelsen. En sådan erinran kan medföra att jakträttshavaren erhåller ett nytt och definitivt beslut. Har ingen erinran inkommit finns det i det preliminära beslutet angivet ett visst datum fr. o. m. vilket det preliminära beslutet övergår till att bli definitivt. Eventuellt klagomål får därefter framföras i form av överklagande till naturvårdsverket.

6.2.2 Jakt efter kronhjort

Beträffande målen för kronhjortsstammens utveckling gäller sedan 1960-talet ett förbud mot utplantering av kronhjort. I övrigt gäller för såväl kron- som dovhjort de allmänna målen om att bevara en viltart som tillhör landets viltbestånd, att främja en lämplig utveckling av viltstammarna med hänsyn tagen till allmänna och enskilda intressen, att skapa så goda betingelser som möjligt för jakten och att främja en samverkan över fastighetsgränserna, att ta tillvara viltets ekonomiska och sociala värden samt att tillämpa en enkel administration, så långt som möjligt förlagd till lokal nivå. De länsvisa målsättningarna och skötselprogrammen för de bägge arterna av hjort varierar naturligt nog beroende på tradition, skadebild och intresse av att vårda stammen.

I regeringens proposition 1986/87: 58 angavs vilka huvudsakliga regler som bör gälla för jakten på kronhjort i landet. Sedan kronhjortsreservatet i Skåne avvecklades 1988 har jakten på kronhjort i hela landet bedrivits som licensjakt under särskild jakttid som länsstyrelsen bestämt. I anslutning till remissbehandlingen av Jakt- och viltvårdsberedningens betänkande (SOU 1983: 21) diskuterades behovet av att avgränsa marker där kronhjortsbestånd är önskvärda resp. där markerna inte tål en fast stam. I vad mån det finns anledning att dela in länen i kronhjortsområden ankommer enligt propositionen på varje enskild länsstyrelse att avgöra.

6.3 Mina överväganden

Normalt håller sig älgen ganska troget inom ett visst område. Med produktionsanpassning av jakten avses bl. a. att en älgstam måste ha tillräckligt stort betesområde. Dels med hänsyn till markernas bärkraft av älg, dels med tanke på vad markägarna själva kan tåla av skador. Därför kan man

inte bedriva meningsfull vård av älgstammen om den delas upp på små områden utan inbördes samverkan.

Samhällets strävan har därför under de senaste tjugo åren varit att uppmuntra till samverkan över större områden med goda förutsättningar att sköta älgstammen på ett bra sätt. Jag vill erinra om vad Jakt- och viltvårdsberedningen uttalade i sitt betänkande (SOU 1983: 21):

”Beredningen anser det vara ett eftersträvansvärt mål att älgjakten i så stor utsträckning som möjligt bedrivs samordnat i stabila former inom större markområden. De områden som avses är jaktvårdsområden och motsvarande jaktliga sammanslutningar – lokala jaktklubbar och liknande – som bildats på helt frivillig väg. Dit hör också sådana marker som avses i 9 § andra stycket lagen (1980: 894) om jaktvårdsområden, dvs. mark som med hänsyn till läge och storlek, viltstammarna och andra förhållanden inte behöver anslutas till jaktvårdsområde utan kan bestå som en jaktlig enhet för sig. En sådan strävan ligger i linje med beredningens allmänna syn på viltvården. Älgjakt i samverkan över större områden skapar också förutsättningar för en produktionsanpassad avskjutning. Inom dessa områden finns det också i många fall förutsättningar för att bereda flera jägare tillfälle att delta i jakten. Det är fråga om förhållandevis stabila jaktområden vilket bidrar till en enkel administration som dessutom kan förenklas ytterligare genom att jakt-rättsinnehavarna inom området kan ges relativt stor frihet att själva besluta om frågor som rör älgvården.”

I propositionen Om jaktlag m. m. (1986/87: 58) uttalade departementschefen:

”Jag delar beredningens uppfattning att det är bra om det bildas stora och stabila licensområden. Jag är också angelägen om jägarorganisationernas medverkan i ett system som är dynamiskt i den meningen att en förbättrad samordning hela tiden eftersträvas för bildande av licensområden som är tillräckligt stora för en produktionsanpassad jakt. Som beredningen har påpekat bör accepterandet av de minsta licensområdena närmast betraktas som ett steg på vägen mot den samordning som eftersträvas.”

Inför riksdagsbehandlingen instämde jordbruksutskottet i regeringens bedömning att man bör eftersträva stora och stabila licensområden och anförde vidare:

”Utskottet instämmer i föredragandens bedömning att man bör eftersträva stora och stabila licensområden. Det är vidare angeläget att jägarorganisationerna medverkar i ett system som är dynamiskt i den meningen att en förbättrad samordning hela tiden eftersträvas för bildande av licensområden som är tillräckligt stora för en produktionsanpassad jakt. För områden som är så stora att man kan påverka den lokala älgstammens utveckling bör flerårslicenser kunna komma i fråga. Genom att området ges tillstånd att under visst antal per år skjuta ett givet antal djur får jakträttsinnehavarna själva avgöra hur stor del av den totala tilldelningen de vill fälla under resp. år. På längre sikt bör man enligt utskottets mening eftersträva ett system där jägarna och deras organisationer i största möjliga utsträckning övertar ansvaret för de praktiska älgvårdsfrågorna.”

Min bedömning är att utvecklingen under senare år i stort har gått mot en ökad samverkan i större älgjaktsområden. Allt fler jägare som disponerar mindre marker har funnit det gynnsamt att samverka med andra. Det har också blivit vanligare att ett antal mindre licensområden på frivillig basis har gått samman och erhållit en gemensam licens. I vissa fall har ett större eller mindre antal frivilligt anslutna jaktlag, som tidigare jagat var för sig med egen tilldelning direkt från länsstyrelsen, erhållit en gemensam licens, s. k. grupplicens. Varje grupplicens tilldelas av länsstyrelsen ett bestämt antal älgar vilka sedan fördelas mellan jaktlagen inom gruppen. I andra fall har hela eller delar av en jaktvårdskrets erhållit gemensam licens, s. k. kretslicens. Det har också blivit vanligare med flerårslicenser. I en flerårslicens beslutar länsstyrelsen det högsta antal älgar som får fällas under exempelvis en treårsperiod. Inom denna ram får jägarna själva avgöra den årliga avskjutningen.

Många skäl talar enligt min mening för att det nu är dags att ta nästa steg i en utveckling som i enlighet med riksdagens intentioner syftar till "ett system där jägarna och deras organisationer i största möjliga utsträckning övertar ansvaret för de praktiska älgfrågorna."

De senaste årens utveckling har visat att jägarna är beredda att ta ett större lokalt ansvar för de praktiska och administrativa frågorna kring älgvården. Det är på det lokala planet kunskapen skall finnas om viktig basinformation om älgvården. Lokala problem med en alltför stor älgstam som orsakar skador skall också lösas lokalt i samverkan. Genom ett ökat lokalt ansvar skapas också goda förutsättningar att minska myndigheternas nuvarande administration och därmed nivån på fallavgifterna.

Mitt förslag är därför att länsstyrelsen inte i fortsättningen skall besluta om tilldelningen av det antal djur som får fällas på stabila jaktområden av en viss minimistorlek. Från forskarhåll har jag erfarit att dessa områden bör omfatta i storleksordningen minst 3 000–8 000 ha beroende på olika regionala förhållanden. För södra Sverige bör minimistorleken ligga inom ramen 3 000–5 000 ha och motsvarande för norra Sverige inom 5 000–8 000 ha. Det får ankomma på naturvårdsverket att utfärda föreskrifter härom. Inom dessa ramar bör länen själva fastställa en minsta storlek, lika för alla. Dessa områden bör benämnas älgskötselområden. Inom älgskötselområden bör jägarna/markägarna själva få avgöra om avskjutningen stämmer med en god älgvård och är anpassad till vad som krävs med hänsyn till de areella näringarnas krav och trafiksäkerheten. När jägarna själva får bedöma avskjutningen bör detta få positiva effekter på samarbetet inom de områden som redan från början kommer att beröras. Jag räknar med att det också kommer att stimulera en fortsatt samverkansbildning. Jag föreslår att det inför 1992 års älgjakt öppnas möjligheter att registrera älgskötselområden.

Tillskapandet av älgskötselområden kommer att erbjuda en mycket intressant möjlighet till samverkan för de älgjaktsområden som för närvarande är registrerade för generell tilldelning. Denna form av registrering skall enligt riksdagsbeslut upphöra fr. o. m. 1990 års älgjakt. Jag föreslår att övergångstiden förlängs t. o. m. 1994 års älgjakt i avvaktan på resultatet av

anslutningen till älgskötselområden. Eftersom det rör sig om i storleksordningen 19 000 områden med för närvarande generell tilldelning som nu är aktuella för omregistrering skulle en omfattande administration kunna besparas om anslutningen till älgskötselområden blir den som jag tror. Jag delar således inte naturvårdsverkets förslag att nu införa nya principer för registrering och tilldelning av älg för B-licensområden. Detsamma gäller förslaget om fri kalvjakt. Dessa förslag kan eventuellt prövas efter en utvärdering av resultatet av anslutningen till älgskötselområden. Om resultatet inte är tillfredsställande ligger det enligt min mening närmast till hands att fullt ut genomföra de principer som riksdagen tidigare lagt fast för övergången från generell tilldelning till licensjakt.

Jag har tidigare inom ramen för förslaget om ett treårsprogram för att åstadkomma en balans i älgstammen förutsatt att staten ger sitt stöd till en satsning på information och utbildning för en bättre älgvård. Denna satsning bör bl. a. inriktas på att uppmuntra till samverkan i älgskötselområden där jägarna/markägarna ges stor frihet att själva hantera älgfrågorna. Målsättningen måste vara att varje sådant område har en enkel plan för älgstammens skötsel. Även på krets nivå bör finnas en skötselplan med bl. a. en principiell målsättning för älgvården som kan tjäna som ledning för de lokala områdena.

6.3.1 Längre jakttider m. m.

Jag föreslår en generell förlängning av jakttiderna för älg och hjort och rådjur med utgångspunkt i möjliga, biologiskt grundade ramar. Genom en lång jakttid underlättas möjligheterna att förebygga eventuella skador, när och där de inträffar. Ökad frihet skulle göra det lättare att jaga och ger större utrymme för andra jaktformer. Jakttiden bör omfatta minst 70 dagar för älg. Under tiden den 16 augusti – den 28 (29) februari bör det i princip kunna vara möjligt att jaga såväl älg som kron- och dovhjort.

I dag har i många fall jakttiden varit för knapp för att s. k. skyddsjakt skulle kunna bedrivas. Inom älgskötselområden bör det vara möjligt att bedriva skyddsjakt utan särskilt tillstånd från länsstyrelsen på älg fr. o. m. den 16 augusti t. o. m. den 28 (29) februari. Villkoret är att jakten bedrivs i direkt anslutning till det område där skadan inträffar. Inom s. k. A- och B-licensområden skall det vara möjligt att bedriva skyddsjakt på samma sätt som i dag, dvs. efter särskilt tillstånd.

För skyddsjakt på kronhjort bör gälla liknande principer som föreslås för älgjakt med undantag av den restriktivare jakten på kapitaltjurar. Kronhjortsstammens utveckling är svårbestämd samtidigt som skadorna tenderar att öka i omfattning. Särskilt kontroversiell blir kronhjorten med hänsyn till de dyrbara skadorna på framför allt granskog. Mot bakgrund av utvecklingen av kronhjortsstammarna föreslår jag att inom de delar av länen där man anser att området tål ett bestånd av kronhjort skall licensjakt bedrivas inom särskilda kronhjortsområden och på övrig mark skall allmän jakt bedrivas. Varje berört län måste i princip ta ställning till inom vilka om-

råden man skall tillåta allmän resp. licensierad jakt på kronhjort. Den regionala målsättningen man kommer fram till i samråd med olika intressenter måste sedan uppfyllas så snabbt som möjligt.

Licensjakten på dovhjort har enligt min mening inte visat sig vara särskilt effektiv när det gäller att reglera tillväxten. Jag ser därför inga hinder att istället pröva en lång allmän jakttid. Mitt förslag är således att licensjakten på dovhjort upphör. Också skyddsjakt bör kunna bedrivas inom de begränsningar som de biologiska ramarna sätter.

Också jakttiden på rådjur bör kunna förlängas med en månad t. o. m. den 31 januari i syfte att bättre kunna reglera viltstammens utveckling.

Länsviltnämnderna och länsstyrelserna bör givetvis även i fortsättningen ha möjligheten att, inom de ramar jag föreslagit, själva bestämma lämpliga jakttider. Detta ligger i linje med utredningens strävan att föra ut jaktfrågorna på lokal nivå.

7 Administration

7.1 Mitt förslag

Rätten att besluta om ersättning i vissa fall, enligt mitt förslag till viltskadeförordning, bör delegeras till länsstyrelserna.

7.2 Mina överväganden

Naturvårdsverket har i skrivelse till regeringen den 12 juni 1989 lämnat förslag till handläggning av beslut enligt nuvarande 17 § viltskadeförordningen, se bilaga 6. Skrivelsen har överlämnats till utredningen för yttrande. Paragrafen avser skador av annat vilt än älg, kron- och dovhjort. Jag föreslår att handläggningen delegeras till länsstyrelserna i enlighet med naturvårdsverkets förslag.

7.2.1 Administration av älgjakten

Statens naturvårdsverk har vidare på regeringens uppdrag utrett administrationen av älgjakten. Verket har nyligen redovisat sitt uppdrag som i huvudsak gällt lämpliga rutiner för länsstyrelsernas registrering av licensområden och beslut om älgutdelning. En sammanfattning av förslagen finns i bilaga 8.

Eftersom en del av administrationen bekostas av medel ur viltskadefonderna och således därigenom kan påverka fällavgifternas nivå har jag samrått med naturvårdsverket och underhand lämnat vissa synpunkter. Jag begränsar mig därför i den delen till vissa kompletterande synpunkter på verkets förslag.

Liksom naturvårdsverket anser jag att administrationen av älgjakten kan bantas ned avsevärt genom enklare rutiner. Det gäller bl. a. förslagen om ett förenklat registreringsförfarande och att utdelningsbesluten inte får överklagas. Förslagen om längre jakttider och ett system med älgskötselområden stämmer i huvudsak med mina. Minsta storlek på ett älgskötselområde bör enligt min mening vara större än vad verket föreslår.

Jag delar förslaget att anmälan om jaktresultatet i fortsättningen bör vara obligatorisk med undantag för s. k. kalvjaktområden. Det torde vara ett mycket rimligt krav särskilt som jägarna själva har nytta av en trovärdig

statistik som underlag för avskjutningen. En enhetligare och i många fall enklare statistik som är väl anpassad till aktuella, väl definierade och realistiska allmänna krav är också önskemål som från olika håll framförts till utredningen.

Jag tror emellertid inte att tilldelningen kan göras så schablonmässig och utan individuell anpassning som verket föreslår. Ett sådant förfarande riskerar att allvarligt motverka den rörelse mot en ökad frivillig samverkan som också verket förordar. Den reella prövningen av lämplig tilldelning görs av de lokala jaktvårdskretsarna och belastar inte administrationen i övrigt så hårt. Däremot innebär den årligen återkommande hanteringen av tilldelningsbesluten en stor administrativ belastning. Därför vore det mera att vinna på ett system där det inte behövs en årlig administration av samtliga tilldelningsbeslut. Detta kan till stor del uppnås om alla tilldelningsbeslut gäller tills vidare. På så vis skulle länsviltnämnden och länsstyrelsen få mera tid för sådana älgvårdsdistrikt där indikationer finns på att älgstammen inte är i balans med hänsyn till risken för skador.

Frågan om en fri kalvjakt på A- och B-licensområden bör i enlighet med mina förslag i kap. 6, Reglering av jakten, prövas först sedan erfarenheter föreligger om bl. a. samverkan i älgskötselområden. På oregistrerade älgjaktområden är kalvavskjutningen redan i dag fri.

8 Fondernas användning

8.1 Mina förslag i sammanfattning

Mina förslag medför att viltskaderegleringsfonden kan upphöra den 1 juli 1992. Fondens funktioner kan övertas av jaktvårdsfonden. En fällavgift skall även i fortsättningen betalas för varje älg som fälls. Däremot skall ingen fällavgift erläggas för kron- och dovhjort. Fällavgifterna skall, förutom den fasta avgiften som beslutas av regeringen, även täcka de utbetalningar från de länsvisa viltskadefonderna som skall göras enligt viltskadeförordningen.

8.2 Nuvarande ordning

8.2.1 Viltskadefonderna

I det nuvarande systemet betalas en avgift – fällavgift – till länets viltskadefond för varje älg, kronhjort och dovhjort som fälls. Av de fällavgifter som betalas in går en del tillbaka på grund av att köttet varit otjänligt som föda. Avgiftens storlek varierar från län till län och har under åren 1980–1987 årligen fastställts av naturvårdsverket. Vissa år har kraven på ersättningar för skador blivit så stora att medlen i vissa läns viltskadefonder inte har räckt till. Regeringen har då kunnat fatta beslut om anslag ur den centrala viltskaderegleringsfonden för att täcka underskottet. Fr. o. m. 1988 beslutar länsstyrelserna om avgiftens storlek. En viss andel av viltskadefondernas medel har av länsstyrelserna betalats in till en central fond, viltskaderegleringsfonden. Regeringen har på mitt förslag beslutat om en fast avgift om 100 kr. för vuxen älg och 50 kr. för älgkalv fr. o. m. den 1 juli 1989. Dessa avgifter skall ersätta den tidigare överföringen om 40 % till viltskaderegleringsfonden.

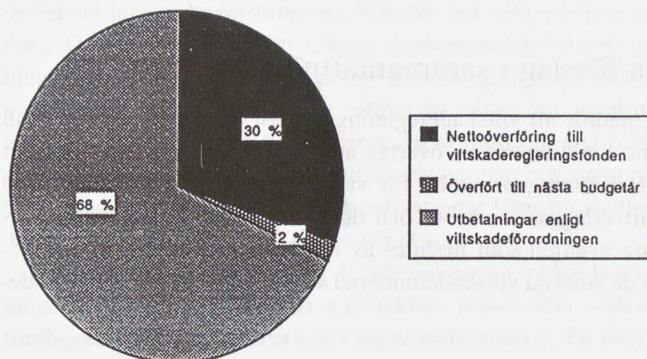
De utbetalningar som går från länets viltskadefonder skall enligt nu gällande bestämmelser i princip endast reglera det egna länets viltskador. Under en övergångsperiod skall viss överföring mellan länen kunna ske.

Under åren 1980–1987 betalades drygt 190,4 milj. kr. in i form av fällavgifter. 99 % av avgiftsmedlen kom från älg och 1 % kom från dov- och kronhjort. Härav fördes i genomsnitt 30 % över till viltskaderegleringsfonden, 68 % gick till utbetalningar i form av ersättningar, bidrag till skadeförebyggande åtgärder, ersättning för administration m. m. enligt vilt-

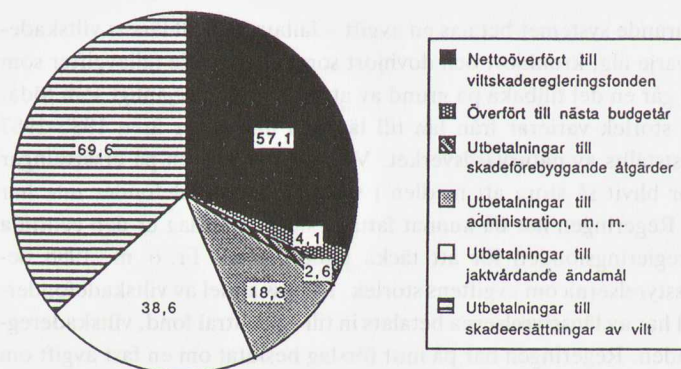
skadeförordningen och 2 % fördes över till nästa budgetår. Dvs. eventuellt överskott har balanserats i ny räkning.

Figur 8 Viltskadefondernas användning åren 1980–1987.

Andel av viltskadefonderna, %

Milj. kr., totalt belopp

Källa: Statens naturvårdsverk, se även tabell 8, bilaga 9.

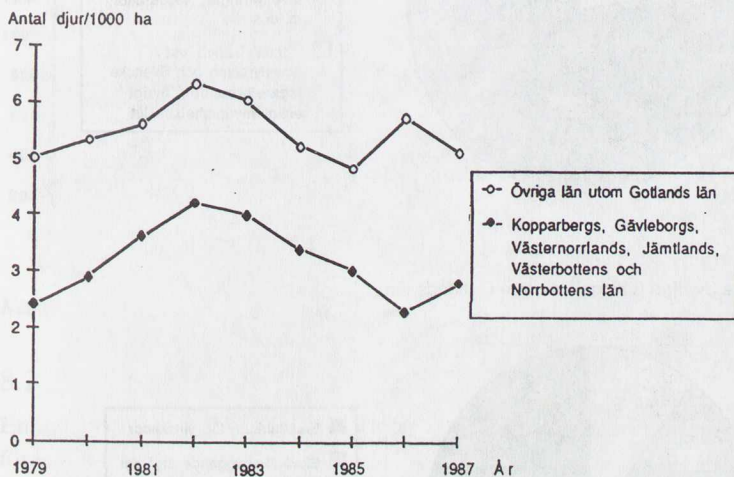
Under åren 1980–1987 betalades drygt 129 milj. kr. ut från viltskadefonderna enligt viltskadeförordningen. Härav har sammanlagt 69,6 milj. kr. betalats ut i ersättningar för skador av älg, dov- och kronhjort på jordbruksgrödor och trädgårdsprodukter. Bidrag till jaktvårdande ändamål såsom skjutbanor m. m. utgjorde 30 % eller 38,6 milj. kr., administrationskostnader 14 % eller 18,3 milj. kr. och skadeförebyggande åtgärder 2 % eller 2,6 milj. kr. av utbetalningarna under dessa år. Fördelade medel avser fondernas nettoinkomster. De belopp som överförs till viltskaderegleringsfonden

har således inte medräknats. Om däremot överföring skett från viltskaderegleringsfonden till viltskadefond finns dessa medel med i sammanställningen.

Regionala skillnader

Stora skillnader i fondernas inkomster kan förekomma från län till län och från år till år beroende på avskjutningen. Geografiskt har en uppdelning här gjorts på norra Sverige (Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) och södra Sverige (övriga län utom Gotlands län). Södra Sverige står för ca 60 % av de totala fällavgifterna för älg. Detta beror dels på att avgifterna generellt har varit lägre i norra Sverige, men också på att det har skjutits fler älgar i södra Sverige.

Figur 9 Fällda älgar i norra respektive södra Sverige under åren 1979–1987.

Källa: Statens naturvårdsverk, se även tabell 1, bilaga 9.

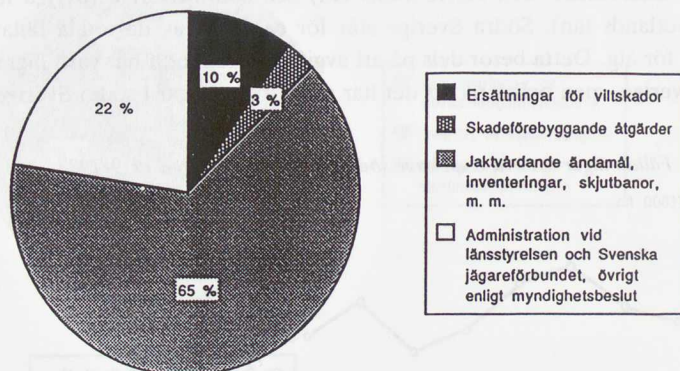
Mellan dessa geografiska områden föreligger också konstant en betydande skillnad i medlens användning. I norra Sverige gick huvuddelen eller 65 % av utbetalningarna enligt viltskadeförordningen till jaktvårdande ändamål medan merparten eller 76 % av utbetalningarna i södra Sverige avsåg ersättning för viltskador.

Figur 10 bygger på tabell 11, bilaga 9. Punkterna 1–3 i tabell 11 är desamma som återfinns under 9 § viltskadeförordningen. Punkt 1 och 2 upptar således vad som utbetalats till ersättning för skador på jordbruksgröda och trädgårdsodling och till förebyggande av sådana skador. Punkt 3 omfattar i södra Sverige huvudsakligen bidrag till skjutbanor och i norra Sverige därtill ofta betydande belopp till flyginventering av älg. Kolumnen "övrigt" omfattar huvudsakligen vissa bidrag till länsstyrelsernas administration och verksamheten vid Svenska jägareförbundet och dess länsjakt-

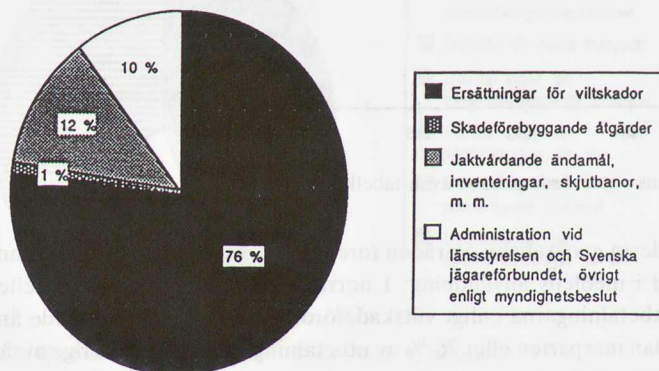
vårdsföreningar. Beslut om dessa bidrag har fattats av regeringen. Härtill förekommer allehanda smärre kostnader som exempelvis utbildning av värderingsmän (s. k. gode män) och liknande.

Figur 10 Utbetalningar från viltskadefonderna åren 1980–1987.

Norra Sverige (Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län)

Södra Sverige (Övriga län utom Gotlands län)

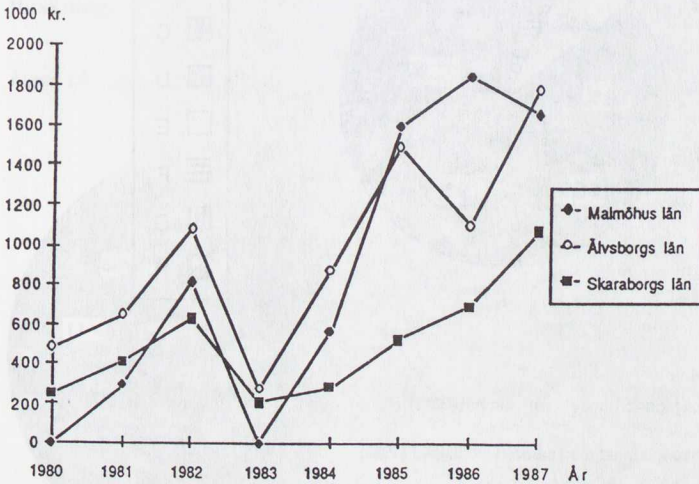
Källa: Statens naturvårdsverk, se även tabell 11, bilaga 9.

Enligt en preliminär undersökning som utredningen gjort uppstod stora variationer i länsstyrelsens avsättningar till kostnader för administration efter år 1988. Kostnaderna kunde variera mellan 10 % och 50 % av läns-

fondernas årliga nettotillskott. Statens naturvårdsverk har sedan dess beslutat att begränsa bidragen från fonderna till länsstyrelsens administration (viltskaderegleringen SNFS 1989: 6).

Även om det finns tydliga skillnader mellan olika delar av landet är utvecklingen i några av de värst skadedrabbade länen, som framgår av figur 11, oroväckande.

Figur 11 Utbetalningar enligt viltskadeförordningen i Malmöhus, Älvsborgs och Skaraborgs län åren 1980–1987.

Källa: Statens naturvårdsverk.

8.2.2 Viltskaderegleringsfonden

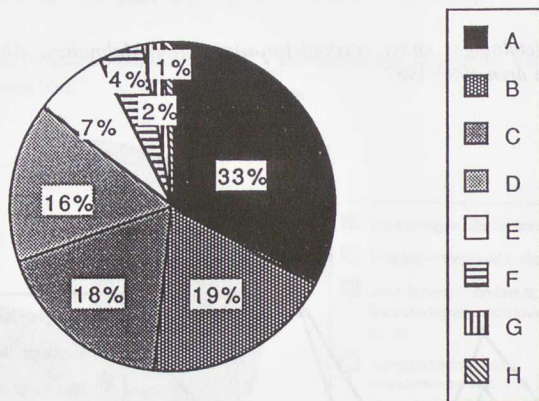
Enligt ett regeringsbeslut från 1981 skulle 40 % av de erlagda fällavgifterna föras över till en central viltskaderegleringsfond, genom vilken medel kan föras över till en viltskadefond som behöver tillskott för ersättningar och andra ändamål enligt 8 § viltskadeförordningen. I praktiken har 35 % förts över men 5 % betalats tillbaka eller omfördelats varför nettoöverföringen till viltskaderegleringsfonden har varit 30 % eller ca 57 milj. kr. under åren 1980–1987, se tabell 12, bilaga 9. De medel som överförts via regleringsfonden till södra Sverige har främst använts för ersättningar av viltskador.

Regeringen beslutar om ett fast belopp per fälld djur som skall överföras från viltskadefond till viltskaderegleringsfonden. Överföringen för älg fastställdes till 100 kr. för vuxet djur och 50 kr. för årskalv, för kronhjort till 75 kr. för vuxet djur och 30 kr. för årskalv, för dovhjort 50 kr. för vuxet djur och 25 kr. för årskalv från och med jaktåret 1989/90.

Viltskaderegleringsfonden förvaltas av kammarkollegiet. Regleringsfondens medel användes tidigare till ersättning till länsälgsnämnder och länsstyrelsernas administration m. m. Enligt viltskadeförordningen skall viltskaderegleringsfonden – efter regeringens bestämmande – användas för överföring av medel till viltskadefond som behöver tillskott, samt för att

förebygga skador av älg, kronhjort och dovhjort och för ”liknande ändamål”. Fr. o. m. år 1988 används regleringsfonden även till bidrag för skogsskador i den försöksverksamhet som för närvarande pågår i tre län.

Figur 12 *Viltskaderegleringsfondens användning budgetåren 1980/81–1987/88.*

- A: Svenska jägarförbundets verksamhet (33%)
- B: Försöksverksamhet med samordnad älgjakt (19%)
- C: Statens naturvårdsverk; vilt- och älgforskning (18%)
- D: Överföring till länens viltskadefonder (16%)
- E: Ej använda fondmedel (7%)
- F: Försök med reglerad älgjakt, flyginventering av älg, forskning kring älg och älgskador, anläggande av älgskyttebanor, uppförande av älgstängsel m.m. (4%)
- G: Ersättning till ledamöter i länsvilt nämnd (2%)
- H: Överföring till jaktvårdsfond (1%)

Källa: Kammarkollegiet, se även tabell 13, bilaga 9.

Fondens användning budgetåren 1980/81–1987/88 redovisas i figur 12. Medlen har förutom överföring till länsviltskadefonderna bl. a. använts till bidrag till Svenska jägareförbundets verksamhet, försöksverksamhet med samordnad och reglerad älgjakt, viltforskning, uppdrag och undersökningar om älgskador på skog och ersättning till ledamöter i länsvilt nämnd.

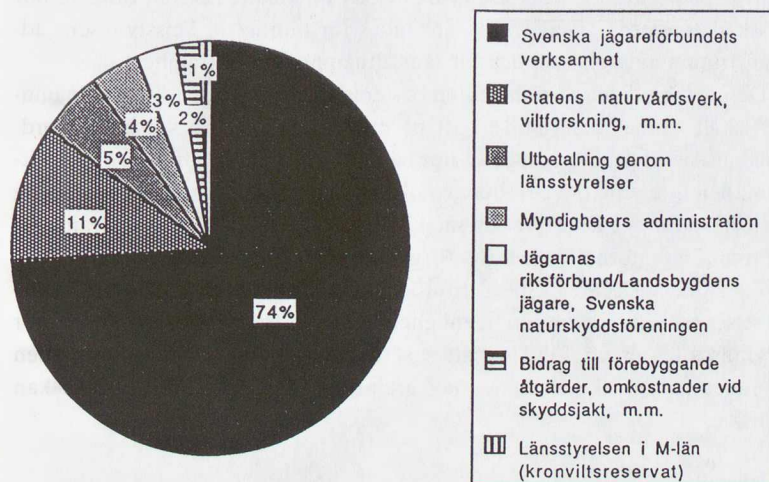
Budgetåret 1987/88 disponerades summa 11 milj. kr. enligt följande: Svenska jägareförbundet 4 milj. kr., naturvårdsverket 2 milj. kr. för älgforskning och överföring till länsstyrelsen i Malmöhus län 2 milj. kr. Den försöksverksamhet med ersättning för skogsskador som pågår åren 1988–1990 finansieras också ur fonden. Skadorna beräknas kosta ca 3 milj. kr.

8.2.3 Jaktvårdsfonden

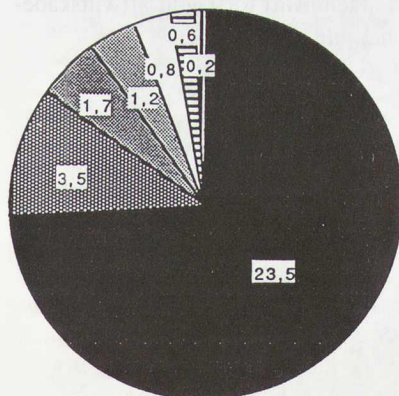
Enligt 41 § jaktlagen får, för att främja viltvården eller andra liknande ändamål som är förenliga med lagen, regeringen meddela föreskrifter om skyldighet för den som jagar att betala en årlig avgift (jaktvårdsavgift). Avgiften erläggs genom att jaktkort köpes.

Avgifterna går till en jaktvårdsfond som förvaltas av kammarkollegiet. Regeringen beslutar om utbetalningar ur fonden. Medlen används, som framgår av figur 13, bl. a. till Svenska Jägareförbundets verksamhet, viltforskning, m. m..

Figur 13 Jaktvårdsfondens användning budgetåren 1980/81–1987/88.

Milj. kr./år

Källa: Kammarkollegiet, se även tabell 14, bilaga 9.

8.3 Mina överväganden

8.3.1 Viltskadefonderna

En fällavgift skall även i fortsättningen betalas för varje älg som fällt. Däremot skall ingen fällavgift erläggas för kron- och dovhjort. Fällavgifterna skall användas till dels den fasta avgiften som beslutas av regeringen, dels täckta utbetalningar enligt viltskadeförordningen. Det innebär bl. a. ersättning för skador av älg på jordbruksgröda under en övergångsperiod på tre år. Bidrag till förebyggande av sådana skador skall även fortsättningsvis kunna ges. Likaså bidrag till lokal administration av älgjakten, utbildning och information i jaktliga frågor samt insamling av underlag för planering av älgskötseln lokalt och regionalt. Liksom tidigare bör viltskadefondernas medel även användas för bidrag till länsstyrelsens administration av älgjakten och för länsviltnämndens verksamhet.

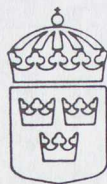
Den rörliga delen av fällavgiften bestäms av länsstyrelsen. Länsviltnämnden skall lämna förslag till avgift på punkterna 1–3, 7 § viltskadeförordningen. Av förslaget bör framgå hur nämnden fördelat avgiften. Är länsviltnämnden inte enig om den del av fällavgiftens storlek som avser ersättning för viltskador bör länsstyrelsen särskilt beakta de synpunkter som framförts av representanterna för jägarnas organisationer i nämnden.

Jag stöder också principen att utbetalningar ur viltskadefonden till länsstyrelsernas administration i enlighet med naturvårdsverkets beslut bör begränsas. Som en följd av att ersättningen för viltskador i framtiden kommer att minska bedömer jag att nivån på fällavgifterna också kan minska.

8.3.2 Viltskaderegleringsfonden

Som framgått av mina förslag om ändrade principer för ersättning av skador skall varje län vara helt självförsörjande i fortsättningen. Någon överföring av medel till viltskadefond skall inte ske. Viltskaderegleringsfondens funktioner kan därför övertas av jaktvårdsfonden. Mitt förslag är att viltskaderegleringsfonden lämpligen upphör den 1 juli 1992.

Kommittédirektiv

Dir. 1988:19

Ersättning vid vissa viltskador

Dir. 1988:19

Beslut vid regeringsammanträde 1988-04-21

Statsrådet Lönnqvist anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en särskild utredare tillkallas med uppdrag att se över ersättningsbestämmelserna vid vissa viltskador.

Nuvarande bestämmelser

Ersättning vid viltskador lämnas enligt grunder som har godkänts av riksdagen år 1980 (prop. 1979/80:111, JoU 36, rskr. 302). Ersättningsreglerna finns i förordningen (1980: 400) om ersättning vid vissa viltskador, m.m. (viltskadeförordningen), som trädde i kraft den 1 juli 1980. Statens naturvårdsverk har i viltskadekungörelsen (SNFS 1982: 3) meddelat ytterligare föreskrifter för verkställigheten av förordningen. När det gäller ersättning av statsmedel för rovdjursrivna tamdjur finns särskilda bestämmelser i förordningen (1976:430) om ersättning vid vissa skador av rovdjur.

Jordbruksgrödor och trädgårdsodlingar

Enligt viltskadeförordningen kan ersättning lämnas för skada som älg, kronhjort eller dovhjort orsakat på jordbruksgrödor eller på trädgårdsodlingar. Ersättning lämnas endast om skadan drabbar jordbruksföretag med minst två hektar odlad jord eller företag för yrkesmässig odling av trädgårdsväxter som omfattar minst 200 kvadratmeter under glas eller plast eller minst 2 500 kvadratmeter frilandsareal.

En förutsättning för att ersättning skall lämnas är bl.a. att den skadelidande vidtagit rimliga åtgärder för att förebygga skadan.

Ersättning lämnas till den del skadan överstiger en självrisk som beräknas

för varje företag. För jordbruksföretag utgör självriskan 1,5 % av företagets beräknade skördevärde, lägst 1 000 kr. Skördevärdet beräknas som produkten av företagets totala areal och medelvärdet av de normskördevärden för havre och korn som tillämpas inom lantbruksstatistiken för området. För trädgårdsföretag utgör självriskan 250 kr. för varje hektar som företaget omfattar, lägst 1 000 kr.

Värdering av skadan utförs av gode män, som utses av länsstyrelsen. Frågor om ersättning prövas av länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos kammarrätten.

Skadeersättningarna lämnas ur länens viltskadefonder, som bildas av de fällavgifter som betalas för varje fälld älg, kronhjort och dovhjort. Ur viltskadefonderna kan bidrag även lämnas till bl.a. åtgärder för att förebygga nu nämnda skador. Viltskadefonderna har tillförts ca 25 milj. kr. per år.

Fällavgifterna har hittills fastställts av statens naturvårdsverk. I fortsättningen skall länsstyrelserna själva bestämma fällavgifternas storlek. Den högsta fällavgiften för älg har hittills varit 400 kr. Detta belopp har gällt för flertalet län i södra Sverige på grund av omfattande viltskador på den stora åkerarealen där. Den sena skörden under hösten 1987 medförde stora skador av vilt, varför åtskilliga viltskadefonder drabbats av underskott.

Skog

Regeringen har för riksdagen redovisat att bidrag i fortsättningen bör lämnas till skogsägare när skogsplanteringar utsatts för så svåra skador av älg att en omplantering är nödvändig enligt skogsvårdslagstiftningens föreskrifter om skyldighet att anlägga ny skog (prop. 1986/87: 58, JoU 15, rskr. 190). I enlighet med vad jag anfört i årets budgetproposition bör bidragsgivning till omplantering av skadad skog föregås av en försöksverksamhet i några län. En tvåårig försöksperiod torde behövas. Sedan försöksverksamheten utvärderats bör ställning tas till utformningen av ett bidragssystem för hela landet (prop. 1987/88: 100, bil. 11 s. 131). Riksdagen har godtagit förslaget (JoU 17 s. 62, rskr. 184).

Övriga viltskador

För andra viltskador än de nu nämnda kan i det enskilda fallet lämnas ersättning av statsmedel eller ur jaktvårdsfonden om det är uppenbart oskäligt att den skadelidande själv svarar för de kostnader som skadan föranleder. På samma villkor kan bidrag lämnas till åtgärder för att förebygga sådana skador.

Frågor om ersättning och bidrag för sådana skador prövas av naturvårdsverket, vars beslut kan överklagas till regeringen.

Överväganden

Det nuvarande ersättningssystemet för skador på grödor och trädgårdsodlingar har tillämpats i närmare åtta år. Det har under åren visat sig ha brister. Skadorna och ersättningarna tenderar att öka kraftigt, vilket medför att fällavgifterna måste höjas. Fällavgifterna kan inte tillåtas öka så mycket att de blir oskäligt betungande för jägarna. Enligt min mening är det lämpligt att en översyn nu görs av ersättningssystemet. Jag föreslår därför att en särskild utredare tillkallas för att göra en sådan översyn.

Riktlinjer för utredningsarbetet

Utgångspunkten för utredningsarbetet bör vara att viss ersättning för skada av vilt skall lämnas även i fortsättningen. Utredaren bör undersöka möjligheterna att finna ett system för ersättning och finansiering som inte leder till en sådan höjning av fällavgifterna att de blir oskäligen. Bl. a. bör frågan om ett försäkringssystem prövas. Möjligheterna att begränsa skadorna genom förebyggande åtgärder bör också övervägas.

Den fastlagda viltvårdspolitiken innebär bl. a. att viltstammarnas storlek skall anpassas till födotillgången, till de areella näringarna och till trafiksäkerheten. En stor del av landets åkerareal innehas av jordbruksarrendatorer. I många fall har markägaren behållit jakträtten för egen del. Arrendatorn har då inga möjligheter att genom jakt förebygga skador. Markägaren kan på grund av sitt jaktintresse vilja ha en betydligt större viltstam än vad den naturliga födotillgången medger. Utredaren bör överväga åtgärder för att komma till rätta med detta problem. Inom vissa områden samlas vintertid s. k. vandringsälgar. Älgarna har vandrat från områden med en för området produktionsanpassad jakt. De samlas inom begränsade områden där betetrycket och skadorna på framför allt tallungskog kan bli stora. Utredaren bör även studera de problem som uppstår då dessa älgar samlas i vinterbetesområdena.

För utredarens arbete bör gälla kommittédirektiven (dir. 1984: 5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagens inriktning. Det innebär bl. a. att samtliga förslag skall kostnadsberäknas och att utredaren skall redovisa hur alla förslag som innebär utgiftsökningar eller inkomstminskningar kan finansieras genom förslag till besparingar.

Utredningsarbetet bör bedrivas i nära samarbete med berörda parter.

Tidsplan

Utredningsarbetet bör vara avslutat senast den 31 december 1988.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen be- myndigar det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om jakt

att tillkalla en särskild utredare – omfattad av kommittéförordningen (1976: 119) – med uppdrag att se över ersättningssystemet för viltskador samt att lämna förslag till hur ett sådant system bör vara utformat.

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde at- tredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta- nande huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Jordbruksdepartementet)

Bilaga 2

Jägarna

SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET

Skogsstyrelsen

Regeringen - Jordbruksdepartementet

Skogsstyrelsens och Svenska jägareförbundets gemensamma redovisning angående Älg/Skog-rapporten samt framställning om medel för att genomföra de älgförvaltningsåtgärder som redovisas i rapporten.

Sedan slutet av 1970-talet har älgskadorna på skog accelererat. Detta trots en ökande älgavskjutning. Problemen att på ett riktigt sätt hantera älgstammarna är avsevärda. Särskilt gäller detta inom områden där mera omfattande vintervandringar förekommer.

Vid överläggningar 86.02.25 mellan representanter för skogsstyrelsen, Svenska jägareförbundet och svensk älgforskning beslöts tillsätta en arbetsgrupp för att belysa och så långt möjligt ge förslag till lösningar av vissa frågeställningar kring problemkomplexet älggen och skogen.

Den vid överläggningarna tillsatta arbetsgruppen utökades, redan före dess första sammanträde, vad avsåg skogsbrukets representation. I gruppen har således ingått representanter för nära nog hela det svenska skogsbruket. Arbetsgruppen antog namnet Älg/Skog-gruppen. Gruppen har under 1988 redovisat sin slutrapport "Älgen och Skogen - Problemställningar och förslag till lösningar". Slutrapporten är enhällig. Rapporten bifogas - bilaga 1.

Älg/Skog-gruppen avrapporterade sitt uppdrag vid sammanträde på skogsstyrelsen 88.09.20. Därvid beslöts bl a att göra erforderliga ekonomiska beräkningar avseende kostnaderna för att föra ut gruppens olika förslag i praktiken. Vidare beslöts att skogsstyrelsen

skulle inhämta yttranden över rapporten från skogs-
vårdsstyrelserna, vissa länsstyrelser, skogsbruksin-
tressenter, m fl, medan jägareförbundet skulle inhämta
yttranden från sina länsjaktvårdsförbund. Remissam-
manställningarna bifogas - bilaga 2 och 3. Kopior av
det totala remissunderlaget kan erhållas från skogs-
styrelsen.

Av remissutfallet framgår bl a att merparten av de i
rapporten föreslagna åtgärderna tagits emot positivt
såväl av skogsbruks- som jaktintressena. Särskilt
skall nämnas utveckling av metoderna för såväl älg-
som skadeinventeringar. Vad gäller älginventering
skall i detta sammanhang särskilt understrykas det an-
gelägna i en utveckling och metodförbättring vad gäl-
ler älgobsinventering. Vidare anses följande frågor
ha utomordentligt stor praktisk betydelse och hög
prioritet.

Utveckling av realistiska rullande länsvisa älg-
skötselplaner.

Indelningen av länen i nog stora älgskötselområden.

En ökad användning av systemet med stor- eller
grupplicenser.

En kraftig satsning på utbildning såväl regionalt
som lokalt.

Samverkan mellan jaktvårdskretsar inom vandringsom-
råden.

För att skapa ett forum på krets nivå där kunskapen så-
väl om älg som skog är hög föreslog Älg/Skog-gruppen
inrättande av kretsviltgrupper, i vilka markägare-
och skogsintressena skulle ha samma antalsmässiga repre-
sentation som jägarintressena.

Förslaget angående kretsviltgrupper fick ett överlag
positivt bemötande vid skogsstyrelsens remissbehand-
ling men avstyrktes närmast enhälligt av länsjakt-
vårdsförbunden.

Svenska jägareförbundets behandling av ärendet fram-
går av

Skrivelse till samtliga länsjaktvårdsförbund
89.03.01 - bilaga 4.

"Utlåtande över Älg/Skog-gruppens rapport" -
89.04.12 - bilaga 5.

Skrivelse med bilaga till samtliga länsjaktvårdsförbund 89.04.21 - bilaga 6.

Av den sistnämnda skrivelsen framgår bl a att jägareförbundet uppmanar länsförbunden att snarast ta kontakt med skogsbruksintressenterna inom länsförbundens verksamhetsområde för att få till stånd "gemensamma överläggningar med målsättningen att få ett av samtliga parter accepterat arbetssätt i älgskötselrådgörarna".

Vidare framhålles i skrivelsen det angelägna i "omedelbara, direkta överläggningar mellan jaktvårdskretsarna och av älgvårdsrådgörarna berörda intressen inom respektive jaktvårdskrets verksamhetsområde". I detta sammanhang redovisas även att kretsarna har möjligheter att låta skogsbruket få fast representation, på samma sätt som redan gäller för LRF. Skogsbruks- och LRF-representanten skulle tillsammans med två representanter för jägarna kunna utgöra ett arbetsutskott för beredning av älgskötselärendena. En sådan arbetsgrupp skulle i princip fylla samma funktion som krets-viltgruppen utan att administrationen ökade.

Den arbetsordning som föreslås för älgärendenas hantering innebär också garantier för att alla synpunkter på älgutredning m m verkligen når länsviltutredningen. Avsikten är således att när länsjaktvårdsförbundet inger det samlade förslaget till länsviltutredningen skall i obeskuret skick bifogas kretsarnas och arbetsutskottets originalförslag jämte eventuella reservationer på samtliga nivåer.

Skogsstyrelsens behandling av ärendet framgår av skrivelse 89.04.27 till samtliga skogsvårdsstyrelser - bilaga 7.

I skrivelsen redovisas dels jägareförbundets förslag till handläggning av älgskötselärendena dels understryks vikten av att skogsvårdsstyrelserna, i huvudsak genom skogsvårdskonsulenter, på allt sätt söker föra ut skogsbrukets synpunkter i arbetet med älgskötselrådgörarna.

När Älg/Skog-rapporten redovisades för skogsstyrelsen och jägareförbundet 88.09.20 var, som framgår ovan, inte de ekonomiska konsekvenserna av förslagen belysta - något som även framfördes av tämligen många remissinstanser. Mot bakgrund härav gavs en mindre grupp i uppdrag att ta fram det ekonomiska bakgrundsunderlaget.

Gruppen, i vilken ingick en representant från skogsstyrelsen, en från älgforskningen och en från jägareförbundet, redovisade sina överväganden vid sammanträde 89.04.14 på skogsstyrelsen. "Resursbehov för genom-

förande av Älg/Skog-gruppens åtgärds katalog" bifogas - bilaga 8.

Totalt uppgår medelsbehovet för de tre närmaste budgetåren till 5.350.000:- kronor -89/90, 6.150.000:- kronor - 90/91 och 4.650.000:- kronor - 91/92.

Skogsstyrelsen och Svenska jägareförbundet får härmed framhålla de mycket stora, delvis dock svarberäknade värden, som den svenska älgstammen representerar i form av bl a kött, jakt, rekreation, turism och friskvård. Å andra sidan uppgår älgarnas skadegörelse på skog och gröda samt de kostnader som orsakas vid kollisioner mellan älg och motorfordon likaledes till svarberäknade, men mycket höga belopp.

Det skall också framhållas att Älg/Skog-rapporten är ett unikt dokument inte minst så tillvida att skogs- och jaktintressena enhälligt ställt sig bakom ett stort antal rekommendationer och förslag till hur älgstammarna skall skötas samtidigt som deras skadegörelse hålls inom rimlig nivå.

För att genomföra gruppens förslag erfordras emellertid, som redovisats, en tämligen bred satsning inom olika områden, i flera fall innebärande en direkt samverkan mellan skogs- och jaktintressena.

De ifrågavarande åtgärderna drar inte obetydliga kostnader, vilka emellertid, i jämförelse med den totala omslutningen av nytto- och skadesidan av älgstammen måste anses som blygsamma.

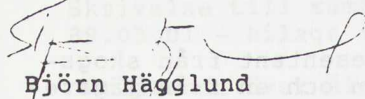
Vidare skall framhållas att de föreliggande problemen i huvudsak berör skog och älg. Mot bakgrund härav bör kostnadssidan för genomförande av Älg/Skog-gruppens förslag bestridas dels med medel ur viltskaderegleringsfonden dels med specialdestinerade medel över skogsstyrelsens ordinarie stat.

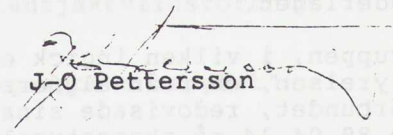
Skogsstyrelsen och Svenska jägareförbundet hemställer härmed att för genomförande av redovisade åtgärder för budgetåret 1989/90 erhålla sammanlagt 5.350.000:- kronor.

Jönköping och Stockholm den 11 maj 1989

Skogsstyrelsen

Svenska jägareförbundet

Björn Häggglund

J-O Pettersson

Bilaga 3

Sammanfattning av förslagen i rapporten "Älgen och skogen..."

15 ATGÅRDSKATALOG

Ansvarig

CENTRAL NIVA

1	Älgobsinventeringen utvecklas vidare	SVJ
2	Ansvariga lärare för utbildning/information på länsnivå utses och utbildas	SVJ+SKS
3	SKS skadeinventeringsinstruktion ses över	SKS+SLU
4	Program för skogliga, biotopförbättrande åtgärder tas fram	SKS+SLU
5	Forskningsprogram för älgvandringsområden tas fram	SVJ+SLU
6	Nya kretsstadgar tas fram	SVJ
7	Utredning av behovet av ytterligare resurser, ekonomiska och personella avseende forskning, inventeringar och administration	SVJ+SKS

LÄNSNIVA

1	Älgobsinventeringarna utförs mer heltäckande	SVJ
2	Älgskötselområden och deras kretstäckning definieras, samarbete mellan kretsar initieras	SVJ
3	Länsvisa älgskötselprogram upprättas	SVJ+SVS+
Markägare
4	Bättre avskjutningsrapportering genomförs	SVJ
5	Organ- och tandinsamling införs	SVJ
6	Organisation för bearbetning av insamlat material inrättas	SVJ
7	Lärare utses för att på länsnivå utbilda kretsviltgrupps- och länsviltnämndsledamöter	SVJ+SVS
8	Älgskötselområdesvisa skadeinventeringar utförs	SVS
9	Utläggning av provytor för uppföljning av betesintensiteten	SVS
10	Länsvisa biotopförbättrande skogsskötselprogram tas fram	SVS

11	Program för kompletterande flyginventeringar tas fram	SVJ
12	Försök läggs ut i vandringsområden (om aktuellt)	SVS+SVJ

LOKAL NIVA

1	Mer heltäckande älgobsinventering genomförs	SVJ
2	Bättre avskjutningsrapportering genomförs	SVJ
3	Organ- och tandinsamling genomförs	SVJ
4	Kretsviltgruppsledamöter utses	SVJ+Markägare
5	Kretsviltgruppsledamöter utbildas	SVJ+SVS
6	Skadeinventeringar genomförs	SVS
7	Skadeprovytor utläggs	SVS
8	Biotopförbättrande åtgärder utförs	SVS+Markägare
9	Skogsvårdskonsulenterna utbildas	SVS+SVJ
10	Vandringsområdesförsök utförs (om aktuellt)	SVS+SVJ

Bilaga 4

Sten Lavsund

Institutionen för viltekologi
Sveriges lantbruksuniversitet**KRONHJORTEN I SVERIGE****Historik**

Kronhjorten är en ursprunglig art i Sverige vilket bl. a. finns belagt genom fossilfynd från sydvästra delarna av landet. Arten fanns vid 1600-talets början troligen inom många områden i Sydsverige, okänt med vilka tätheter, men började gå tillbaka i antal redan vid denna tid. Orsaken var sannolikt en omfattande, okontrollerad jakt och detta ledde till att kronhjorten efter omkring år 1850 endast fanns kvar med ett litet bestånd i centrala Sydskåne, ca 100-talet djur. När det gäller fasta förekomster förblev situationen sådan ända till slutet av 1950-talet. Under tidsperioden från år 1920 och framöver gjordes dock ganska många ströobservationer av kronhjort framför allt i den västra delen av Götaland och Svealand, men även bl. a. i Blekinge, på Öland och i Jämtland. Dessa djur kom i flertalet fall sannolikast från Norge där i de västra delarna av landet en god kronhjortsstam förekom under hela tidsperioden.

Den stora förändringen skedde i slutet av 1950-talet då kronhjortar avsiktligt släpptes fria på ett antal platser i södra Sverige upp till Mälardalen. Efter år 1963 krävdes tillstånd för utsättning. Efter denna tidpunkt tillkom dock ytterligare frilevande djur genom rymningar från hägn. Detta gjorde att vid slutet av 1960-talet kronhjort fanns etablerad på drygt 10-talet platser i landet upp till Mälardalen. År 1973 gjordes en mera detaljerad översikt av förekomsten som visade att kronhjort fanns med reproducerande bestånd inom ett 15-tal områden och det totala antalet djur uppskattades till drygt 800. De största bestånden fanns i Skåne med uppemot 300 djur, Blekinge med ca 100 och Södermanland med ca 130. Dessa uppskattningar är dock mycket ungefärliga. Under hela tidsperioden fram till år 1973 fortsatte observationerna av strövande handjur som beskrevs ovan.

Utvecklingen under perioden 1973–1989

Ovan redovisade områden har under fortsättningen av 1970-talet och 1980-talet utgjort centrum för en fortsatt spridning av kronhjorten i landet. I slutet av 1970-talet (SOU 1983:21, Vilt och Jakt) uppskattades antalet djur

till ca 1 500. Denna uppskattning torde dock grunda sig på ett ganska bristfälligt material.

Vissa försök har under år 1989 gjorts att få ett visst grepp om kronhjortsstammens aktuella numerär. Uppskattningen har gjorts genom direktkontakter med de län där huvuddelen av kronhjortsstammen finns i dag. I flertalet fall är dock uppgifterna liksom tidigare mycket osäkra och dåligt dokumenterade. Enligt dessa uppgifter är kronhjortsbeståndet våren 1989 i storleksordningen 2 700–3 400 djur (tabell 1).

Tabell 1 Förekomst av kronhjort i Sverige våren 1989 enligt uppskattningar gjorda i de olika länen. Obs! I allmänhet mycket osäkra uppgifter som sällan bygger på regelrätta inventeringar.

Län	Antal djur
AB	100
C	100
D + E	600–1 000
F	Viss förekomst
H	500–600
K	250
L + M	400
O	150–200
P + R	200–250
S	Viss förekomst
U	400–500
Hela landet	2 700–3 400

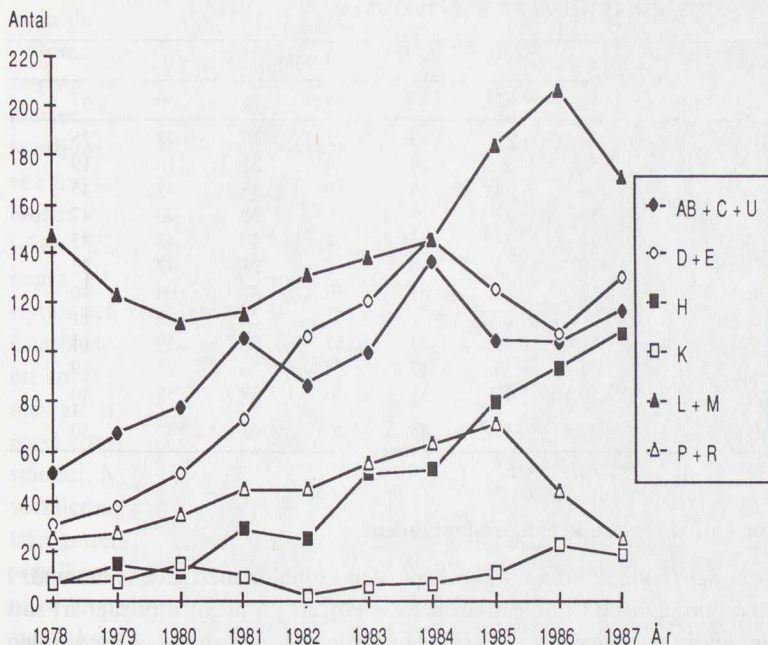
Säkrare uppgifter föreligger vad gäller avskjutningen av kronhjort. Av tabell 2 och av figur 1 framgår att avskjutningen i Skåne med vissa variationer har ökat från drygt 100 fällda djur till en topp på drygt 200 fällda

Tabell 2 Avskjutning¹ av kronhjort i Sverige under tidsperioden 1973/74–1987/88, 73 avser jaktåret 1973/74, 74 avser 1974/75 etc.

Län	Jaktår															
	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	Summa
AB	5	0	0	0	0	6	5	0	3	3	6	18	10	11	9	76
C	1	0	1	6	10	11	11	22	35	28	22	48	30	26	34	285
D	2	0	14	7	10	25	36	46	68	101	101	119	97	89	108	823
E	1	0	1	0	4	5	2	5	5	6	19	27	28	19	22	144
H	2	4	3	2	2	6	14	11	29	25	51	53	80	94	108	484
K	1	0	7	4	7	7	8	14	10	2	6	7	11	22	18	124
L + M	113	113	118	159	156	147	123	112	116	131	138	145	184	206	171	2 132
O	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3	0	0	5	2	4	15
P	0	0	7	5	15	21	22	29	40	36	46	53	56	32	11	373
R	1	0	0	5	9	4	5	5	5	9	9	10	15	12	14	103
U	5	3	19	21	22	34	51	56	68	56	72	70	65	67	74	687
Övriga	4	0	1	0	1	1	1	0	3	0	2	0	0	0	3	12
Hela landet	135	120	172	209	236	267	278	300	382	400	472	550	581	580	576	5 258

¹ Grundar sig på statistik från statens naturvårdsverk och Svenska jägareförbundet. Viss osäkerhet gäller särskilt för 1970-talet eftersom de statistiska uppgifterna inte alltid stämt överens.

Figur 1 Avskjutning av kronhjort i Sverige fördelad på olika län åren 1978–1987.

djur jaktåret 1986/87. I övriga delen av landet har det i många län rört sig om en långsam ökning från senare delen av 1970-talet då jakten började få någon omfattning att tala om. Avskjutningen i Stockholms, Uppsala och Västmanlands (AB + C + U) län har legat på drygt 100 djur under hela 1980-talet, medan en kraftig ökning skett i Södermanlands och Östergötlands (D + E) län till 130 djur och i Kalmar (H) län till drygt 100 djur jaktåret 1987/88. I Blekinge (K) län har en försiktig ökning av avskjutningen skett under 1980-talet från mindre än 10 till drygt 20 fällda djur per år.

Av ovanstående redovisningar framgår klart att en tillväxt har skett i kronhjortsbestånden under senare delen av 1970-talet och 1980-talet. Tyvärr är dock de redovisade talen mycket osäkra. Om man ser till de uppskattade beståndsstorlekarna och den redovisade avskjutningens storlek talar en hel del för att en tillväxt sker av bestånden åtminstone i vissa län. Osäkerheten om hur denna fördelar sig är dock mycket stor varför jag här avstår från att spekulera i frågan mera i detalj.

Jakt efter kronhjort har under den ovan redovisade tidsperioden huvudsakligen skett på licens. Endast i vissa områden i anknypning till det skånska kronhjortsreservatet har allmän jakttid förekommit. I tabell 3 har en sammanställning gjorts för länen med kronhjortsavskjutning över utnyttjandegraden av licenserna. Av tabellen framgår klart att det i allmänhet har rört sig om ett lågt utnyttjande. Endast i få fall når detta 50 %. Jaktåret 1987/88 ligger hälften av länen under 30 % utnyttjande av licensen och medeltalet för landet är 30 %.

Tabell 3 Utnyttjandegrad i % för kronhjortslicenser under tidsperioden 1981/82–1987/88, där 81 = 1981/82, 82 = 1982/83 etc.

Län	Jaktår						
	81	82	83	84	85	86	87
AB	30	25	33	72	29	42	25
C	56	35	29	44	31	16	19
D	44	54	47	49	38	42	45
E	50	27	70	56	50	40	47
H	44	28	51	44	49	45	43
K	10	3	10	11	21	42	33
L + M	51	56	57	50	47	66	46
O	–	27	–	53	28	9	11
P	69	50	53	52	58	39	14
R	31	39	17	24	26	23	19
U	50	41	51	46	37	39	40
Totalt	44	41	45	46	41	42	30

Hur kan vi reglera kronhjortsbestånden?

Ovan har framgått att våra kunskaper om kronhjortsbeståndens numerär i olika områden oftast är ganska dåliga. För att på något förutsägbart sätt genomföra en reglering av bestånden torde sådana kunskaper utgöra den första och helt grundläggande förutsättningen. Även våra kunskaper om köns- och ålderssammansättningen i bestånden är mycket begränsade. Sådana kunskaper är viktiga om man har ett önskemål om att fördela jakten på olika köns/ålderskategorier. Den har vidare stor betydelse om man vill fastställa beståndens tillväxtpotential. Hinden hos kronhjorten föder normalt bara en kalv. Därför blir hos denna art åldern för könsmognad och dräktighetsfrekvensen väsentliga faktorer för reproduktionens storlek. Tillgängliga data från andra länder visar att dessa faktorer kan variera i avsevärd utsträckning mellan olika områden och olika betingelser. För att vara användbara måste således kunskaperna om dessa faktorer anknyta till det aktuella området eller åtminstone till förhållandena i Sverige. Mycket begränsade studier har gjorts på detta område i Sverige. De studier som gjorts antyder att könsmognaden kan vara tidig hos de svenska kronhindarna och att dräktighetsfrekvensen är hög. Men några säkra kunskaper om könsmognadens och dräktighetsfrekvensens relation till åldern finns inte från Sverige. Således saknar vi i stor utsträckning ett underlag för att fastställa beståndens tillväxtpotential.

Mot bakgrunden av nyss redovisade stora brist på reella kunskaper om de faktorer som skulle ligga till grund för en reglering – en målinriktad skötsel – av kronhjortsbestånden i Sverige måste man ställa sig frågan om en reglering i dag egentligen är möjlig. Vi saknar i stort sett all den kunskap som måste ligga till grund för en sådan verksamhet. Det måste således vara mycket svårt att på rimligt sätt ge en tilldelning av licenser för avskjutning som innebär en reell reglering av bestånden. De data som redovisas i tabell 3 visar även att utnyttjandet av licenserna i dag är starkt varierande

mellan olika år. Detta visar att licenserna är föga anpassade till det bestånd vilka de är tänkta att reglera.

Som redovisas nedan är kronhjorten socialt organiserad och brunstaktiviteterna där handjur och hondjur möts sker ofta på år från år återkommande platser. Som en del i detta brunstbeteende ingår en viss kamp mellan handjuren – direkt genom regelrätta kroppsliga kraftmätningar – men kanske huvudsakligen genom styrkemätningar såsom det karaktäristiska brölandet och genom exponering av kroppsliga karaktärer, t. ex. hornstorleken. Vissa dominerande hjortar blir fäder till flera kalvar än de ej domnanta. Eftersom det tar upp emot tio år för en hanhjort att uppnå maximal styrka och storlek och med det sociala system som nyss beskrivits torde det från biologisk synpunkt vara eftersträvansvärt att en population innehåller ett antal handjur som nått verkligt mogen ålder. Det jaktsystem som kommer att tillämpas för kronhjort i framtiden borde därför innehålla någon regel som gör att ett tillräckligt antal större handjur verkligen finns i beståndet. Man kan dock inte utan vidare påstå att en sådan regel/begränsning verkligen får någon avgörande betydelse för beståndets framtida utveckling från genetisk synpunkt. Men även från naturvårdssynpunkt torde det vara angeläget att ett kronhjortsbestånd innehåller dessa större/äldre handjur vilka är en stor upplevelse från natursynpunkt och lägger grunden för de spektakulära brunst/brölaktiviteterna under förhösten. En ökad andel handjur i ett bestånd innebär ju även en minskad potential för tillväxt i beståndet vilket kan vara en fördel i vissa avseenden.

Några drag ur kronhjortens ekologi

Födoval och biotoputnyttjande

När det gäller födovalen är kronhjorten en art som i stor utsträckning hämtar sin föda från fältskiktet. Detta gäller särskilt under den snöfria delen av året, men ofta även så länge det går under vintern då den gräver fram olika växter under snön. Vid större snödjup eller skarsnöförhållanden övergår den alltmer till att beta skott från buskar och träd. Det torde dock vara så att ett inslag av vintergröna växter och/eller bärris och ljung är väsentliga för kronhjorten även under vintern. En total hänvisning till buskskiktets föda är troligen mindre gynnsam för arten. Detta beteende med betning i fältskiktet gör att kronhjorten i stor utsträckning uppsöker olika typer av fält under olika delar av året. Det gäller vallar av olika slag närhelst de är tillgängliga, oljeväxter under höst, vinter och vår, höst- och vårbrodd av olika sädeslag och på sensommaren betar kronhjorten, liksom älgen, med förkärlek de mognade havrefälten. Kronhjorten kan även ge sig på rotfrukter, t. ex. potatis och morötter, där den sparkar upp och äter av de underjordiska delarna.

När det gäller betning i buskskiktet är artens vana att äta bark av olika slag väl dokumenterad. Bark av många olika arter ingår i kronhjortens diet. Det gäller här många olika lövträdsarter men kanske mest känt är bark från

10–30 år gamla granar och bark från ungtallar i åldern 7–12 år av en storlek om 1,5–3 meter. Utnyttjandet av såväl tall som gran kan ha stor omfattning om lämpliga bestånd finns tillgängliga. Skador uppkommer både under vintern som barknag och under sommaren som flängning av barken. Bark är ganska bra föda för kronhjorten, då den är likvärdig med annan tillgänglig föda och kan anses utgöra ett mer eller mindre naturligt inslag i artens näringsval.

Artens bästa biotoper torde vara ett landskap med omväxlande skogar och åkrar och med en mosaik av olika typer och åldrar på skogsbestånden. Det landskap som vi har i Sydsverige torde i de flesta fall ge kronhjorten mycket goda levnadsbetingelser. Snön är en viktig faktor för arten vilket gör att de norra delarna av landet torde lämpa sig klart sämre för kronhjorten. Mycket talar för att ett varaktigt snötäcke på mer än 50 cm djup är en klar nackdel.

Social organisation, rörelser m. m.

Kronhjorten brukar beskrivas som ett flocklevande djur. Detta gäller särskilt hindarna och ungdjuren. Äldre hanhjortar rör sig ofta över större områden än vad hindar och ungdjur gör och lever huvuddelen av året mer eller mindre solitärt eller i små grupper. Tillsammans med hindar/ungdjur uppträder de framför allt under brunsten i perioden augusti–september. Handjuren brukar ansluta sig till hindarna från mitten till slutet av augusti och de huvudsakligaste brunstaktiviteterna pågår sedan under september månad. Brunsten torde i viss utsträckning sträcka sig in i oktober, men det mesta är troligen avklarat under september månad. Ibland företar handjuren uppenbarligen mycket långa vandringar vilket framgår av det stora antal fynd av strövande hanhjortar som gjorts över stora delar av Sverige alltsedan 1920-talet. Normalt är dock handjurens förflyttningar av begränsad omfattning, men dock ofta klart utanför de områden som hindar/ungdjur rör sig inom. Förflyttningar för handjur på fyra–fem mil mellan årstiderna finns belagda.

Grundenheten i en kronhjortsflock är den äldre hinden med kalv och fjolårskalv. Det s.k. smaldjuret, dvs. ett hondjur på 1–2 år, behåller oftast kontakten längre tid med modern än vad den s.k. spetshjorten, dvs. ett handjur på 1–2 år, gör. Till skillnad från älgen ansluter oftast smaldjuret till hinden under sommaren direkt efter det att denna fått årets kalv. Ibland kan flera generationer av hindar med kalvar bilda flockar där alltså framför allt hondjuren är nära släkt med varandra. Dessa mindre hindgrupper kan sedan allt efter omständigheterna sluta sig samman till större eller mindre flockar under kortare eller längre tid. Om någon gynnsam näringskälla finns att tillgå kan sådana flockar även i Sverige uppgå till mer än 50 djur. Vanligen är dock flockarna betydligt mindre, de flesta under 6–8 djur.

Under en stor del av året lever handjur och hondjur åtskilda. De möts under brunstperioden då hanhjortarna infinner sig i de områden där hindarna finns sedan tidigare. De större handjuren strävar därefter att vinna

inflytande över ett antal hondjur och då oftast genom att med olika beteenden hålla rivaler borta från sina hindar. Den dominerande hanhjorten råder alltså vid ett visst tillfälle – en natt – över "sina" hindar. Samtidigt har hindarna alla möjligheter att om de verkligen vill lämna en viss s. k. platsbyrtjorts område. Detaljerade studier av märkta djur har visat att en hind under en viss brunstperiod kan dyka upp hos olika handjur i ett område. Hanhjortens möjligheter att härska över sina hindar är således kanske något mera begränsad än som det ofta populärt framställs. Helt klart är dock att de största, dominerande handjuren blir fäder till flera kalvar än de yngre och/eller svagare handjuren. Men i viss utsträckning blir även dessa fäder till en del kalvar.

Som beskrivits ovan är handjuren betydligt rörligare än vad hindarna är. Dessa anses ofta vara mycket lokaltrogna och är från år uppehålla sig inom ett visst område. Inom detta område etablerar sig även hindens honliga avkommor och en stabil population uppstår. De iakttagelser som gjorts angående kronhjortens spridning i landet talar dock för att en betydande spridning förekommer även bland hondjuren, annars skulle ju inte etableringar ske i nya områden. Närmare kunskaper om hur detta går till och vilka faktorer som är betydelsefulla är dock mycket sparsamma.

Skadegörelse

De olika skador som kronhjorten förorsakar inom jordbruk och skogsbruk kan i mångt och mycket tas som ett uttryck för artens normala utnyttjande av sina biotoper. Som framgått angående närings- och biotopval ingår bark från växande träd och olika jordbruksgrödor som en naturlig del i kronhjortens näringsval. Om kronhjort förekommer med stammar av någon större omfattning får vi alltid räkna med att olika typer av skador förekommer i större eller mindre omfattning. Skadornas omfattning kommer att vara relaterad till tätheten på kronhjortsbeståndet som finns i ett visst område. Nivån på skadorna kan dock variera från område till område. Vi saknar i dag kunskaper för att på något enkelt sätt relatera skadegörelsen till beståndstätheten.

Några beräkningar eller sammanställningar av vad kronhjortsskadorna kostar finns inte sammanställda. Vissa data finns från det förutvarande reservatsområdet i Skåne. Där uppgick ersättningen för jordbrukskadorna enskilda år vid mitten av 1980-talet till mellan 100 000 och 200 000 kr. När det gäller skogsskadorna finns vissa värderingar som ligger till grund för ersättningar vid avvecklingen av kronhjortsreservatet. Här har skadorna värderats till storleksordningen 4 milj. kr. Inräknas tidigare erlagd ersättning uppgår kostnaderna till 4,5 milj. kr. Om även ersättning för en viss förmodad tillväxtminskning läggs till blir totalbeloppet nära 7 milj. kr. Om dessa båda belopp slås ut över den tidsperiod som reservatet var i funktion, 17 år, blir kostnaden per år 300 000 alternativt drygt 400 000 kr. Jämfört med skadorna på andra håll i landet kan nog skadorna i det skånska

området anses vara osedvanligt höga beroende på den stora tillgången på granbestånd lämpliga att skada för kronhjorten.

Målsättningar och skötselprogram

I samband med kartläggningen av kronhjortsbeståndens storlek våren 1989 har även vissa synpunkter angående det aktuella läget vad avser målsättning och skötselprogram för kronhjort som föreligger i olika län tagits fram. I allmänhet är det representanter för respektive läns jaktvårdsförbund som står för uppgifterna. Eftersom dessa är svårgripbara och svåra att på rätt sätt återge och precisera återges nedan läget i ett antal län utan att det anges vilket län det gäller i varje enskilt fall. Därigenom fås en översikt av läget i landet utan att kanske vissa felaktiga uppgifter kommer att bindas till enskilda län.

Län 1. Ingen politik finns men man vill ha ett begränsat antal djur i några områden där problem ej uppstår. Jakten har eventuellt minskat beståndet på senare år – jordbruket är starkt negativt till kronhjort i länet.

Län 2. Målsättning att bevara beståndet på nuvarande nivå. Restriktioner angående avskjutning av handjur över en viss storlek anses även vara viktigt för den framtida vården av stammen. Hyggliga kunskaper om beståndsstorleken vilket gör att licenstilldelning/fördelning anses vara något så när anpassad till målsättningen.

Län 3. Målsättning saknas mer eller mindre. Eventuellt regleras beståndet i vissa delar av länet medan i andra en ökning sker på grund av begränsad jakt. Inget intresse för vård av stammen, t. ex. att bevara större hanhjortar.

Län 4. Ingen direkt målsättning utöver att de skall få finnas men helst ej öka i antal. Avskjutningen tros ha hållit tillbaka beståndets utveckling.

Län 5. En viss positiv inställning till att de skall få finnas. Beståndet regleras eller hålls åtminstone tillbaka i sin utveckling på något sätt. Inga restriktioner har tillämpats utöver fördelningen i licensen mellan vuxna djur och kalvar. Man anser inte att restriktioner vad avser handjuren vara nödvändiga.

Län 6. En viss expansion skall tillåtas men om skador blir för besvärande sätts en ökad jakt in. Man anser att detta hjälpt till att lösa lokala problem. Jaktens omfattning styrs i stor utsträckning av jägare/markägare och samordas över större områden.

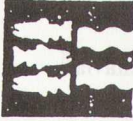
Län 7. Ett glest bestånd skall tillåtas i områden med föga problem. I andra områden med besvärande problem skall beståndet ej få utvecklas.

Län 8. Målet en måttlig stam av hög kvalitet med tolerabla skador. Begränsning av avskjutningen av större handjur anses mycket väsentlig.

När det gäller den officiella kronhjortspolitiken för hela landet så finns knappast någon sådan formulerad utöver det förbud för utplantering som gäller sedan 1960-talet.

Litteratur

- Ahlén, I. 1965: Studies on the red deer, *Cervus elaphus L.*, in Scandinavia. Viltrevy 3: 1–376.
- Clutton-Broch, T.H., Guinness, F.E. och Albon, S.D. 1982: Red deer. Behavior and Ecology of two sexes, 378 s. Chicago.
- Lavsund, S. 1974: Skadegörelse på tall *Pinus silvestris L.*, av kronhjort, *Cervus elaphus L.* Rapport och uppsatser, Nr 15. Inst. för skogszoologi, Skogshögskolan.
- Lavsund, S. 1975: Kronhjortens, *Cervus elaphus L.*, utbredning i Sverige 1900–1973. Rapport och uppsatser, Nr 18. Inst. för skogszoologi, Skogshögskolan.
- Lavsund, S. 1976: Kronhjortens, *Cervus elaphus L.*, ekologi i områden med nyetablerade populationer i Syd- och Mellansverige. Rapport och uppsatser, Nr 25. Inst. för skogszoologi, Skogshögskolan.

Länsstyrelsen
Västernorrlands län

BESLUT

1989-06-09

Bilaga 5

Långsiktigt program för älgstammens utveckling i Väster- norrlands län

Ett långsiktigt program för älgstammens utveckling i länet har 1985-06-14 antagits av länsstyrelsens styrelse.

Förslag till årliga förändringar och kompletteringar av programmet lämnas fr o m 1986 av länsälgnämnden, numera länsviltnämnden. Beslut i dessa frågor fattas av länsstyrelsen.

Innehåll:

1. Programarbetets bakgrund och dess bedrivande t o m länsstyrelsens beslut 1985-06-14 (bil 1)

Deskriptiva avsnitt: 2 t o m 8

2. Älgstammens värde från olika aspekter
3. Motstående intressen
4. Nuvarande älgstams status
5. Vandringsälgarna
6. Situationen beträffande älgskador
7. Älgolyckor i trafiken
8. Friluftslivets intressen

Förslag:

9. Älgstammens storlek, sammansättning och behovet av inventeringar
10. Vandringsälgar
11. Lämpliga metoder att minimera skogsskadorna
12. Lämpliga åtgärder för att minska älgolyckorna i trafiken
13. Jakttidens längd och förläggning
14. Älgvårdsdistrikten
15. Behov av ytterligare forskning

2. Älgstammens värde från olika aspekter

Älgstammen representerar betydande värden ur ett flertal aspekter. De väsentligaste kan anges enligt följande:

- . Älgen som art har en given ekologisk funktion i naturen.
- . Allmänhetens upplevelser av älg i markerna, liksom älgjakten, utgör stora rekreativa värden.
- . Stammen har ett högt sammanlagt köttvärde. Ett ökande intresse finns även för användning av älghud som läderråvara.
- . Älgens förekomst innebär för markägaren inkomster vid jakträttsupplåtelse.
- . I ett vidare sammanhang utgör älgstammen en specifik genetisk resurs i jämförelse med andra länders älgstammar.
- . I vissa lägen är älgens lövkonsumtion positiv för skogsföryngringarna.

3. Motstående intressen

Betydande betesskador har konstaterats på tallkulturer i länet. På en del håll synes skadorna ha kulminerat, men skadebilden är inte entydig och får fortfarande anses som allvarlig inom stora områden.

Antalen trafikolyckor mellan älg-bil och älg-tåg ligger fortfarande på en hög nivå, vilket medför mänskligt lidande, förlust av materiella värden och ökade vårdkostnader för samhället.

Älgjakten upplevs psykologiskt av en del utövare av övrigt rörligt friluftsliv som begränsande för vistelse i markerna under särskilt den första jaktperioden. Även utövare av annan jakt hävdar ej sällan att älgjakten medför svårigheter att effektivt nyttja småviltsarrenden. På senare år synes dock förhållandena ha förbättrats i dessa båda sistnämnda avseenden.

4. Nuvarande älgstams status

Enligt länsstyrelsens tilldelning och med en normal åttioprocentig avskjutning i licensområdena planerades den beräknade avskjutningen av älgstammen under 1988 bli ca 9 000 - 9 400 älgar. Vid en sådan avskjutning skulle stammen efter jakten ha varit ca 15 200 - 15 600 djur, vilket i genomsnitt skulle ha inneburit ca 7,2 djur/1 000 ha.

Beroende på ett minskat utfall av jakten med ca 700 älgar, beräknas länets vinterstam 1988/89 uppgå till ca 16 000 älgar. Viss osäkerhet i beräkningen finns beroende på att vinterns planerade inventering tyvärr ej kunnat genomföras. Ingen hänsyn har tagits till någon annan form av dödlighet än jakt.

16 000 älgar motsvarar ca 7,5 djur/1 000 hektar. Jämfört med situationen förra vintern, har stammens numerär minskat, dock ej i den utsträckning som var planerad. Motsvarande värde för vintern 87/88 var ca 7,9 djur/1 000 hektar.

Generellt bedöms älgstammens medelålder ha ökat något de senaste åren. Andelen tjur har dock minskat ytterligare och anses vara för låg. Stammens nuvarande reproduktionsförmåga (ca 45 %) bedöms generellt vara något för låg, med tanke på den höga andelen hondjur.

Älgstammen innehåller en hög andel djur, som företar kortare eller längre vandringar mellan säsongsmässiga ståndplatser. Vandringar har t ex konstaterats äga rum mellan inlandet och kustnära områden samt mellan höglänta områden och ådalarna. I vissa delar av länet sträcker sig vandringarna över länsgränserna.

I förhållande till framtagna beräkningar beträffande lämplig älgtäthet med hänsyn till skogsbrukets intressen, är nuvarande älgstam i genomsnitt fortfarande för stor. Tätheten varierar dock inom länet.

5. Vandringsälgarna

I samband med älgstammens ökning har särskilt uppmärksamhets benägenheten hos stora delar av stammen att företa vandringar mellan särskilda vinter- resp sommarområden. I kombination med även vanan att vintertid bilda flockar har ett flertal problem accentuerats:

- . Skogsbrukets tallföryngringar har vintertid inom mycket stora arealer av länets skogsmark utgjort foderplatser för vandringsälgar. Omfattande och ekonomiskt betydande skogsskador har därmed uppkommit.
- . Vandringarna innebär att älgarna under sin väg korsar ett stort antal vägar med allvarliga följder för trafiksäkerheten. Koncentrationerna medför ytterligare trafikrisker.
- . Ansamlingarna av älg kan inom områden med begränsad fodertillgång resultera i dels att ett onormalt hårt betestryck på ungtallbestånd uppstår, dels att negativa följd effekter på djurens hälsotillstånd kan uppkomma.
- . Möjligheterna att relatera beskattningsplaner till gjorda inventeringar begränsas genom stammens rörlighet.

Från genetisk synpunkt torde älgvandringarna bidra till en för stammen hälsosam omsättning av arvsmassan.

6. Situationen beträffande älgskador

Inom länet har tidigare lokalt konstaterats mycket kraftiga betningsskador på tallungskog. Situationen har nu mildrats något men bedöms fortfarande av skogssakkunniga som allvarlig även från regional synpunkt.

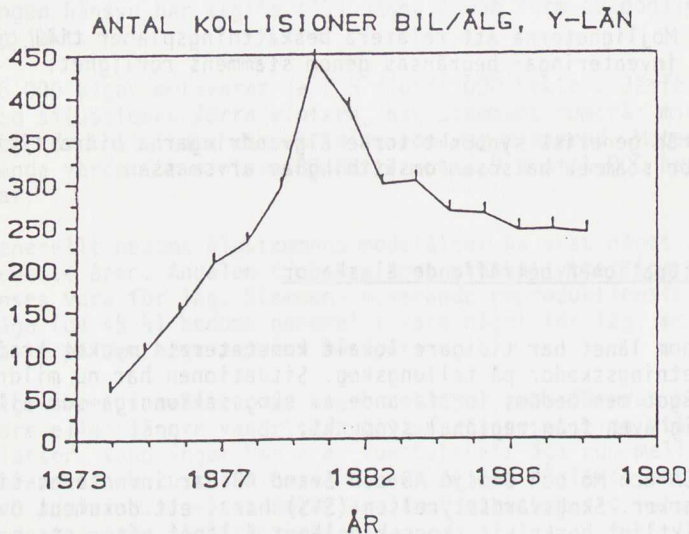
SCA och Mo och Domsjö AB och Svanö AB har inventerat sina marker. Skogsvårdsstyrelsen (SVS) har i ett dokument översiktligt beskrivit skogsskadeläget i länet efter att ha sammanställt uppgifter från samtliga större skogsbölag o dyl och från den egna distriktspersonalen. Få entydiga uppgifter föreligger beträffande skador inom privatskogsbruket. Det kan dock befaras att skadorna på det enskilda skogsbrukets vanligtvis arealmässigt mindre föryngringsytor är betydande. Skadorna är här därför totalt sett troligen ännu större.

En utbredd uppfattning bland skogssakkunniga synes vara att antalet nytillkomna skador i tallungskogarna har minskat. Detta får tolkas som en effekt av att älgstammens storlek successivt minskats genom en ökad avskjutning.

Som bedömningsgrund vid avgöranden om lämplig nivå på älgstammen såväl regionalt som distriktsvis har framtagits riktvärden, som distriktsvis anger rekommenderad älgtäthet, se vidare avsnitt 9.

7. Älgolyckor i trafiken

Antalet älgolyckor i trafiken har under de senare åren legat på en hög nivå. Under den senaste tioårsperioden i länet nåddes en olyckstopp i antalet rapporterade kollisioner mellan älg-bil under 1980 (444 olyckor). En avsevärd nedgång i olycksantalet har därefter skett. Orsaken härtill är förmodligen en samverkan mellan flera faktorer, som bl a ökad avskjutning av älgstammen, viltstängsel och information.

Vad gäller kollisioner mellan älg-tåg är någon trend i utvecklingen svår att påvisa. Olyckorna synes dock mera än i vägtrafiken inträffa på speciellt utsatta platser. Den ofta goda betestillgången vid banvallarna nämns här som en bidragande olycksorsak i många fall.

Det bedöms att antalet olyckor i trafiken där älgar är inblandade fortfarande är alltför stort.

8. Friluftslivets intressen

För att planerade avskjutningar skall ha kunnat ske i tillräcklig omfattning och under jaktligt sett lugna förhållanden, har det ansetts nödvändigt med en lång jakttid. Från det övriga rörliga friluftslivet har dock ibland förmärkts vissa reaktioner mot älgjaktens omfattning i tid och rum, vilka främst gällt septemberjakten. Pågående jakt synes nämligen i en del fall innebära en psykologisk spärr mot vistelse i markerna för t ex bär- och svamplockning. En senareläggning av septemberjakten har bidragit till en förbättring av förhållandena. Länsstyrelsen och jägarorganisationerna har bedömt att problem beträffande konkurrens om tillgången till markerna under den första jaktperioden bör kunna minskas genom i första hand ökad lokal information om jaktens förläggning i tid och rum. Ett omfattande kontaktpersonsystem har därför utarbetats, med vars hjälp en friluftssökande allmänhet kan informera sig om var och när älgjakten sker. Systemet har givit gott resultat.

9. Älgstammens storlek, sammansättning och behovet av inventeringar

Storlek

Älgstammens storlek i länet skall baseras på en sammanvägning av de värden som stammen representerar samt de skador en alltför stor älgstam åstadkommer. Av avgörande betydelse för stammens nivå är den skadegörelse på skog som är en naturlig effekt av älgens betning, liksom frekvensen av antalet trafikolyckor med älg inblandad.

Beräkningarna om lämplig älgtäthet i länet totalt och i de olika älgvårdsdistrikten skall utgöra riktmärken vid den fortsatta planeringen av stammens avskjutning. Utfallet av denna tillämpning bör noga följas.

Länets vinterstam av älg skall i genomsnitt uppgå till 7-8 älgar/1 000 ha. Som högsta rikttal inom enskilt älgvårdsdistrikt skall 10 älgar/1 000 ha tillämpas. Inom områden med sänkt fodertillgång p g a tidigare hög älgstam är det nödvändigt att temporärt underskrida normalvärdena. För varje distrikt anges sålunda ett intervall, vars nedre gräns bör medge återhämtning av betesförhållandena. Vid stark variation inom ett distrikt bör en differentiering kunna ske i olika delområden.

Riktvärdena förutsätter att älgstammen är någorlunda jämnt fördelad inom älgvårdsdistriktet under vintern. I fall där stammen uppvisar stora variationer skall mindre delområden betraktas. En strävan skall vara att stora ansamlingar av älg under vintern motverkas.

Högsta älgtäthet (vinterstam):

ÄLGVÅRSDISTRIKT	ÄLG PER 1 000 HA
Örnsköldsviks norra	4-6
Örnsköldsvik	6-8
Örnsköldsviks västra	4-6
Sollefteå norra	4-6
Sollefteå västra	5-7
Sollefteå mellersta	5-7
Sollefteå södra	5-7
Sollefteå	6-8
Kramfors	6-8
Kramfors östra	6-8
Härnösand	6-8
Timrå	7-10
Sundsvalls norra	5-7
Sundsvall	7-10
Sundsvalls västra	6-9
Ånge östra	6-9
Ånge	5-7
Ånge västra	5-7

Sammansättning

Länets älgstam bör avkasta största möjliga mängd kött. Den genetiska kvaliteten bör upprätthållas genom att stammen fastslås innehålla lämplig andel tjurar. Stammen bör vidare erbjuda jägarna många tillfällen till jakt.

Målsättning (vinterstam):

- . Länets älgstam skall innehålla största möjliga antal produktiva djur av båda könen.
- . Av de vuxna djuren skall minst 40 % utgöras av tjurar, av vilka så många som möjligt skall vara av god kvalitet.
- . Vinterstammen skall innehålla en liten andel kalvar.

Vid tilldelningen bör andelen kalv normalt vara 50 % av totala andelen djur.

Behovet av inventeringar

Länsstyrelsen anser att ett så fullgott underlagsmaterial som möjligt skall användas i vården av länets älgstam. Som en grund i detta arbete skall därför tillämpas ändamålsenliga metoder för beräkningar av älgstammens storlek och sammansättning.

Den flyginventering av älg som årligen utförs i länet bör fortsätta. Den tidigare tillämpade inventeringsmetoden, med områdesvis heltäckande inventering från helikopter, har fr o m 1989 frångåtts. Inventering bedrivs numera från fastvingeplan över provytor. Nu tillämpad metod är 50-75 % billigare än inventering från helikopter.

Den påbörjade älgobsinventeringen bör fortsätta som komplement till flyginventeringarna. I det totala inventeringsarbetet bör länsstyrelsen och jägarorganisationerna tillsammans organisera en ökad uppgiftsinsamling om älgstammens status baserad på jägarnas lokalkunskap.

10. Vandringsälgar

Länsstyrelsen bedömer att trots viss kunskap om älgvandringarna i länet bör fortsatt insamling av fakta i ämnet bedrivas. Extra flyginventeringar inom begränsade områden och under lämplig tid kan komma till användning så att älgstammens vandringsvanor i länets olika delar kartläggs. Kunskap härom utgör en viktig faktor vid bedömningar angående stammens beskattning.

I älgvårdsdistrikt med extraordinära förhållanden med avseende på vandrande älg kan länsstyrelsen, förutom beslut om förlängd jakttid, även besluta om en i tiden differentierad tilldelning så att större delen av avskjutningen träffar invandrande älgar.

Länsstyrelsen anser att problemet med vandringsälgar bl a från skadesynpunkt motiverar ett samrådsförfarande med länsstyrelsen och jägarorganisationerna i Västerbottens respektive Jämtlands län.

11. Lämpliga metoder att minimera skogsskador

Älgstammens tillåtna storlek bestäms i stor utsträckning av graden betningsskador på länets tallungskogar. Länsstyrelsen anser det därför väsentligt att systematiska älgskadeinventeringar utförs så att skadebildens utseende kan följas i lika mån som älgstammens status årligen beräknas. Arbetet bör bedrivas av skogssakkunniga med specialkunskaper i ämnet.

Huvudinstrumentet för att hålla skadornas omfattning på en för näringen acceptabel nivå är en lämplig avskjutning av älgstammen. Detta bedömer länsstyrelsen kan innebära en minskning av den befintliga älgstammen inom vissa distrikt, så att på sikt skogsvårdsstyrelsens föreslagna normer om lämplig älgtäthet kan nås. Av detta följer att många distrikt bör bli föremål för en differentierad tilldelning med hänsyn till den befintliga skadebildens. En målsättning beträffande jakten skall även vara att den i första hand utförs i älgarnas sommar- och höstområden. Detta medför krav på ett ökat samarbete i frågan mellan länen liksom mellan jägarna och deras organisationer å den ena sidan och skogsnäringen å den andra sidan.

Med nuvarande kunskap om skadeläget anser länsstyrelsen att det i flera av länets älgvårdsdistrikt är motiverat att sänka älgstammens storlek till en lägre nivå än vad den långsiktigt kan vara.

Älgskador på tallföryngringar etc utgör ej sällan en anvisning om fodertillgången på marken. Länsstyrelsen förordar att markägarna i ökad utsträckning beaktar innebörden i 21 § skogsvårdslagen om hänsyn till bl a faunan i skogsbruket så att tillgängligt älgfoder på impedimentmarker genomgående sparas vid skogliga åtgärder.

Som komplement till den ordinarie jakten kan främst på grund av skogsskador och risker härför uppkomma behov av ytterligare avskjutning av djur inom lokalt begränsade områden. Sådana extra tilldelningar prövas av länsstyrelsen med hänsyn till risken för skador samt redan genomförd avskjutning i området. Skaderisken skall vara relaterad till varje markägares marker i området. Intyg om arealen tallplanteringar, liksom om den översiktliga bilden av ev tidigare skogsskador, skall lämnas av sakkunnig skogsvårdstjänsteman eller av två personer, som är väl insatta i skogsbruks- och skogsskadefrågor. Tidigare under jakten genomförd avskjutning bör i princip ha nått 80 % av tilldelningen för att extra tilldelning skall kunna erhållas. Bland tilldelade djur bör avskjutningen av kalvar ha nått motsvarande nivå. Därutöver skall avskjutningen i princip ha skett i enlighet med länsstyrelsens rekommendationer.

12. Lämpliga åtgärder för att minska älgolyckorna i trafiken

Sambandet mellan älgstammens utveckling och antalet älgolyckor i trafiken har tydligt visat sig i länet. Olycksfrekvensen har även ökat genom bl a älgarnas vandringar vintertid. Under de senaste åren har antalet olyckor halverats.

Länsstyrelsen bedömer dock att antalet älgolyckor i länet fortfarande är alltför stort. Det är därför angeläget att åtgärder vidtas för att öka trafiksäkerheten i detta avseende.

Lämpliga åtgärder:

- . Länets älgstam bör lokalt eller i delar av länet minskas ytterligare. Vid de distriktsvisa tilldelningarna bör hänsyn tas till kända lokala förhållanden vad gäller älg tillgång, älgvandringar och trafiknätet. Koncentrationer eller grupper av älgar, som bedöms trafikfarliga längs vintervägarna, bör kunna bli föremål för riktad avskjutning eller skyddsjakt.
- . Informationen om riskerna för älgolyckor bör ges ökad tyngd i bilskolorna och i förebyggande syfte även särskilt markeras i skolornas trafikundervisning.
- . Trafikanterna bör på olika sätt informeras om lokala riskförhållanden. Ökad användning av flygspaning och av meddelanden i lokalradion förordas.
- . Uppsättning av viltstängsel, typ nätstängsel, i anslutning till länets vägar med kända olycksrisker bör fortsätta.
- . Siktröjning utmed vägar med kända olycksrisker. Det är dock viktigt med en effektiv eftervård. En skoglig bedömning av hur röjningen bäst bör utföras rekommenderas vid planeringen av arbetet.
- . Fortsatt användning av tillfälliga lokala varningsanordningar vid vägavsnitt där älg uppehåller sig.
- . Befintliga varningsmärken vid vägarna bör fortlöpande ses över med hänsyn till trafikintensiteten och skadebilden.

Vad gäller älgolyckorna utmed järnväg anser länsstyrelsen att Statens Järnvägar bör studera de mest olycksdrabbade sträckorna med avseende på troliga olycksorsaker. Åtgärder bör därefter vidtagas för att antalet kollisioner på sikt skall kunna minskas.

13. Jakttidens längd och förläggning

En väl genomförd årlig beskattning av länets älgstam innebär ett stort och tidskrävande arbete. Jakttiden skall därför ges sådan längd att jägarnas möjligheter att genomföra den önskvärda avskjutningen inte begränsas.

Jakttidens början i länet under september t o m 1991, som redan bestämts av regeringen, framgår av nedanstående tabell. Därav framgår även vilket datum den senare licensperioden bör börja i länet.

1989	11 september	14 oktober
1990	10 september	13 oktober
1991	9 september	12 oktober

Lämpliga slutdatum för de båda jaktperioderna bestäms årligen genom länsstyrelsens beslut. En lämplig avvägning mellan jägarnas respektive friluftslivets behov av och önskemål om tillgång till markerna under september bör därmed komma till stånd.

Friluftslivets tillgång till exempelvis bär- och svampmarker under hösten bör enligt länsstyrelsens bedömning även till stor del kunna tillgodoses genom goda relationer mellan jägarna och övriga friluftslivets intressen. Länsstyrelsen förordar därför att det befintliga systemet med kontaktpersoner gentemot det rörliga friluftslivet behålls. Jägarorganisationerna bör även fortsättningsvis verka för ökad insikt bland jaktlagen om vikten av att kunna upplysa om var och när älgjakt sker.

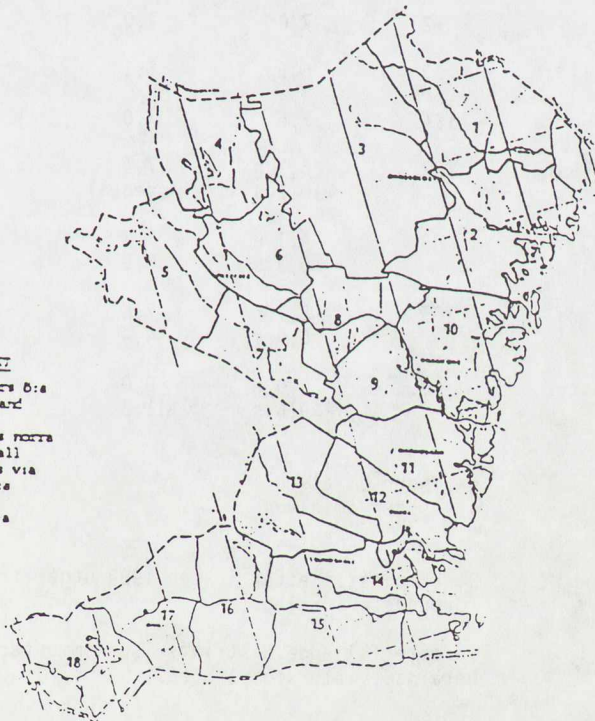
I de fall man i utsatta älgvandningsdistrikt behöver ökad jakttid för att genomföra extra stora avskjutningar ser länsstyrelsen positivt på en lång jakttid under årets sista månader.

14. Älgvårdsdistrikten

Väsentliga delar i vården av länets älgstam är dess anpassning till lokala variationer i fodertillgången, uppmärksamhet kring reproduktionsförhållandena och kännedomen om älgskador i de olika älgvårdsdistrikten. Förändringar av "normalbilden" bör ge upphov till åtgärder.

Efterföljande översiktliga redovisning ger en bild av hur stammen i de olika älgvårdsdistrikten kan te sig efter jakten 1988. Av tabellerna framgår även hur denna stam för de olika distrikten förhåller sig till önskad nivå enligt skogsvårdsstyrelsens normer. Beräknad vinterstam/1 000 ha bygger dock i flera fall på delvis inaktuella inventeringsuppgifter. Även fenomenet med vandringsälgar inom vissa distrikt inverkar på siffrornas tillförlitlighet.

Med ledning av de framtagna riktvärdena bör på sikt en lämplig nivå på älgstammen i stort kunna upprätthållas. Detta kan ske genom tillräckligt stora tilldelningar kombinerade med avskjutningar som anpassas efter jägarnas och markägarnas kunskap om markernas förutsättningar och den lokala stammens storlek och sammansättning.

Älgvårds- distrikt	Areal 1000 ha	Beräknad stam efter jakten 1988/1000 ha	Beräknad stam efter jakten 1989/1000 ha	Rek högsta vinterstam/ 1000 ha	Inv.- år
Ö-vik norra	160	5,1	4,4	4-6	84/85
Örnsköldsvik	181	5,9	5,8	6-8	84/85
Ö-vik västra	301	7,6	7,8	4-6	84/85
Sollefteå	91	9,8 n 8,5 s	10,2 8,3	6-8	85/86
Slå mellersta	101	10,8	10,5	5-7	85/86
Slå norra	115	7,0	7,2	4-6	85/86
Slå västra	139	9,0	9,0	5-7	85/86
Slå södra	92	6,6	6,6	5-7	85/86
Kramfors	60	6,9	6,1	6-8	87/88
K-fors östra	106	9,0	7,1	6-8	84/85
Härnösand	98	7,8	6,9	6-8	87/88
Timrå	72	7,0	7,0	7-10	87/88
Sundsvall	72	5,6	5,1	7-10	86/87
S-vall norra	114	7,6	7,0	5-7	86/87
S-vall västra	123	6,7 n 10,1 s	7,4 (medel)	6-9	86/87
Ånge	95	4,1 n 6,3 s	3,7 6,0	5-7	87/88
Ånge östra	105	8,7 n 6,9 s	7,8 4,4	6-9	87/88
Ånge västra	98	8,0 n 9,6 s	8,0 11,3	5-7	87/88

n = norr om älven
s = söder om älven

Beräknad stam efter jakten 1989 utgår från länsjaktvårdsförbundets förslag.

De efterföljande distriktsvisa kommentarerna baserar sig på beräknad vinterstam 1988/89.

Örnsköldsviks norra

Ett distrikt som varit utsatt av omfattande älgvandringar vintertid från Västerbottens län, vilket medfört allvarliga betesskador och trafikproblem. Vinterstammen är f n i paritet med rekommenderad vinterstam.

Örnsköldsvik

Distriktets älg tillgång i vinterstam understiger något rekommendationen.

Örnsköldsviks västra

Vinterstammen i distriktet är f n något för hög. Rekommenderat tal bör på sikt nås.

Sollefteå

Älgstammen torde vara något högre än rekommendationen om högsta vinterstam. Beräkningen bygger dock på flyginventering som utfördes 84/85 och 85/86, varför beräkningen är något osäker.

Sollefteå mellersta

Se Sollefteå, inventering dock utförd vintern 85/86.

Sollefteå norra

Se Sollefteå mellersta.

Sollefteå västra

Se Sollefteå mellersta.

Sollefteå södra

Distriktets älgstam ligger i linje med rekommenderad vinterstam.

Kramfors östra

Nuvarande vinterstam ligger något över rekommendationen.

Kramfors

Vinterstammen bedöms vara något högre än den lägre norm-siffran 6,0 älgar/ 1 000 hektar.

Utvandringen av älg vintertid bedöms vara större än invandringen. Hänsyn till detta har tagits vid bedömningen av vinterstammen.

Härnösand

Stammen bedöms f n ligga i linje med rekommenderat tal. Detta undantaget Hemsön, som bedöms ha en mycket stor älgstam, samt Härnön, där stammen är mycket svag. Totalt för distriktet bedöms stammen vara ca 7,8 älgar/1 000 ha. Variationen är då tämligen stor. Denna variation gör att hänsyn måste tas härtill genom differentierad tilldelning.

Älgvandringen bedöms ske från Kramfors till Härnösand och från Härnösand till Timrå. Detta har beaktats vid beräkningen av vinterstammen för dessa älgvårdsdistrikt.

Timrå

Distriktet utgör vintertid ett vandringsmål för älg från såväl Sundsvalls n:a som Härnösands älgvårdsdistrikt. Detta har beaktats vid beräkningen av vinterstammens numerär och måste även beaktas vid framräkning av tilldelning. Differentiering av tilldelningen bedöms nödvändig med tanke på ojämnheter i stammen.

Sundsvall

Storleken för nuvarande älgstam understiger lägsta normvärde 7,0 älgar/1 000 ha.

Sundsvalls norra

Totalt sett för distriktet bedöms vinterstammen överstiga det övre normvärdet 7,0 älgar/1 000 ha. Detta anses bero på en stor lokal variation i stammen. Differentierad tilldelning bedöms därför nödvändig. Vandringar försvårar beräkningarna för distriktet ifråga. Utvandring av älg till norr delen av Sundsvalls västra kan anses konstaterad.

Sundsvalls västra

Stammen på norra sidan av Ljungan bedöms ligga i närheten av den lägre normsiffran 6,0 älgar/1 000 ha. På södra sidan är variationen stor och speciellt efter gränsen mot Gävleborgs län kan konstateras att stammen kräver en hög avskjutning. Differentierad tilldelning anses nödvändig. Speciellt söder om Ljungan där stammen måste sänkas ytterligare.

Ånge

Stammen bedöms i genomsnitt ligga i närheten av den lägre normsiffran 5,0 älgar/1 000 ha. Variation i täthet mellan norra respektive södra sidan av Ljungan gör det nödvändigt med differentierad tilldelning. In- och utvandring av älg bedöms ske i viss utsträckning vintertid. Hänsyn till detta har tagits vid framräkning av vinterstammens numerär.

Ånge östra

Vinterstammen bedöms ligga mellan den högre och den lägre normsiffran 6-9 älgar/1 000 ha. Hänsyn har då tagits till in- och utvandring av älgar vintertid. Speciellt söder om Ljungan bedöms utvandringen till Gävleborgs län vara stor.

Ånge västra

Älgstammen bedöms ligga något högre än den högre normsiffran 7,0 älgar/1 000 ha. Detta betyder att stammen behöver sänkas ytterligare genom en fortsatt hög avskjutning. Hänsyn till in- och utvandring av älg vintertid har tagits vid framräkning av vinterstammen.

15. Behov av ytterligare forskning

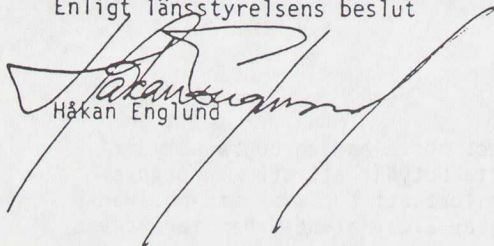
Situationen beträffande bolagsmarkernas älgskador är väl känd genom de inventeringar som där företagits. Däremot saknas en mer detaljerad och samlad bild av älgskadornas omfattning och fördelning inom de enskilda småskogsägarnas markinnehav. Förhållandet är ej tillfredsställande och utgör en betydande osäkerhetsfaktor vid bedömningen av lämplig nivå på stora delar av länets älgstam. Länsstyrelsen anser det som angeläget, att nödvändig information även i detta avseende kan samlas in.

För det fortsatta inventeringsarbetet bör emellertid metodanvändning, tidpunkt för inventering etc samordnas så att resultaten från olika inventerare och marker kan jämföras på ett enkelt sätt.

Länsstyrelsen beslutar att anta detta program.

I den slutliga handläggningen av detta ärende, i vilket landshövding Bertil Löfberg beslutat och förste länsassessor Håkan Englund varit föredragande, har även länsråd Leif Byman och byrådirektör Lars-Ola Norén deltagit.

Enligt länsstyrelsens beslut

Håkan Englund

Bilaga 6

STATENS NATURVÅRDSVERK
 Naturresursavdelningen
 Enheten för faunavård och jakt
 Byrådirektör Per Bjurholm

BESLUT

1989-06-12

1 (5) samt bilaga

Dnr 397-2524-89 Nj

Regeringen
 Jordbruksdepartementet
 103 33 STOCKHOLM

ERSÄTTNINGAR FÖR VILTSKADOR

Naturvårdsverket har vid överläggningar inom Viltskadeutredningen ombetts att sammanfatta verkets erfarenheter av handläggningen av ärenden om ersättning för viltskador samt redovisa eventuella förslag till förbättringar av systemet.

Naturvårdsverket får därför redovisa följande erfarenheter och lämna följande förslag.

A L L M Ä N T

Bestämmelser om ersättning för skadegörelse orsakad av vilt återfinns i Förordning om ersättning vid vissa viltskador, m. m. (1980:400), Förordning om ersättning vid vissa skador av rovdjur (1976:430) och i Förordning om försöksverksamhet med bidrag till omplantering av skog som skadats av älg (1988:406). Här diskuteras emellertid endast förordningen om ersättning vid vissa viltskador.

Som framgår av förordningen om ersättning vid vissa skador av vilt ("viltskadeförordningen" - VSF) ankommer det på länsstyrelserna att bl a handlägga ansökningar om ersättning för skadegörelse på gröda orsakad av älg och hjort. Ansökningar om ersättning för skadegörelse av annat slag orsakad av andra viltarter än rovdjur (se nedan) handläggs däremot enligt 17 § VSF av naturvårdsverket med stöd av 22 § VSF.

A N S Ö K N I N G A R O M E R S Ä T T N I N G

Under femårsperioden 1984-1988 har antalet ansökningar inkomna till naturvårdsverket om ersättning för viltskador ökat med 320 %. Utvecklingen framgår av nedanstående tabell:

År	Antal ärenden
1984	75
1985	90
1986	100
1987	175
1988	241

ORSAKER

Orsakerna till den dramatiska ökningen är flera. En viktig orsak är att jordbruket dras med ekonomiska problem, vilket medför att jordbrukarna är mindre benägna än tidigare att tåla skador av vilt. En annan viktig orsak är den gynnsamma utvecklingen för några av de viltarter som står för den största delen av viltskadorna, bl a gässen. Vidare har fredningen av sälarna inneburit att de redan ekonomiskt hårt trängda kustfiskarna inte längre kan skydda sina redskap, vilket medfört krav på ersättning för sälarnas skadegörelse. Slutligen har kändedomen ökat om att ersättning för viltskador kan erhållas.

SKADOR AV ÄLG OCH HJORT

Naturvårdsverket har funnit att utvecklingen när det gäller sådana viltskador orsakade av älg och hjort som ersätts efter beslut av länsstyrelserna också har ökat i omfattning. I många län i södra Sverige utgör kostnaderna för skador av älg och hjort den klart dominerande delen av utgifterna för viltskadefonderna. I flera län är utgifterna så betungande att, trots betydande höjningar av fällavgifterna, man inte kan klara av dem.

STATISTIK

Under 1988 handlade naturvårdsverket 241 ärenden om ersättningar för viltskador. Av dessa var 20 överklaganden.

Ärendena rörde sammanlagt 11 viltarter. Sälar och gäss svarade för sammanlagt 166 ärenden, varav 11 var överklaganden.

Sammanlagt begärdes 7.589.127 kronor, varav 2.706.393 kronor beviljades som ersättningar. Av bifogade sammanställning framgår bl a vilka ytterligare viltarter som berörts.

Det bör särskilt noteras att av de elva (11) berörda arterna/artgrupperna är endast fyra (4) helt fridlysta (säl, utter, hackspett och trana) i den meningen att någon allmän jakttid enligt jaktförordningen (1987:905) inte är fastställd och att tillstånd till skyddsjakt inte alls eller endast undantagsvis meddelats.

För övriga arter/artgrupper gäller huvudsakligen att allmän jakttid är fastställd och/eller att tillstånd till skyddsjakt meddelats mer eller mindre generöst.

ADMINISTRATIVA PROBLEM

Erfarenheterna från naturvårdsverkets handläggning av ansökningar om ersättning för viltskador har visat att följande problem föreligger med nuvarande handlägningsordning.

Länsstyrelsernas handläggning
Enligt VSF ankommer det på länsstyrelserna att handlägga ärenden om ersättning för skadegörelse orsakad av älg och hjort. Länsstyrelserna handlägger också ärenden om jakt efter älg och hjort samt om skyddsjakt. Det innebär att läns-

styrelserna har samlad kontroll över problemen med skadegörelse orsakad av älg och hjort.

Länsstyrelserna kan således vid handläggning av ansökningar om ersättning för skadegörelse av och tillstånd till jakt efter älg och hjort, samtidigt ta hänsyn till skadesituationen. I områden med hög skadefrekvens kan avskjutningen ökas och tillstånd till skyddsjakt meddelas för att minska skadegörelsen och därmed också ersättningsanspråken. Vid handläggning av ansökningar om ersättning kan länsstyrelsen genom god person-, lokal- och sakkännedom göra tämligen precisa bedömningar av skäligheten i ställda krav och ta hänsyn till sökandens försök att genom jakt minska skadegörelsen.

Naturvårdsverkets handläggning

Vid naturvårdsverkets handläggning av ansökningar om ersättningar för viltskador orsakade av andra viltarter än älg och hjort, inhämtas regelmässigt yttrande från länsstyrelsen som i sin tur inhämtar yttrande från skogsvårdsstyrelsen, lantbruksnämnden eller fiskenämnden. Länsstyrelsen svarar därmed för den egentliga handläggningen av ärendet, genom att den samlar in hela det faktaunderlag som krävs för beslut i ärendet. Naturvårdsverket svarar endast för själva beslutet om ersättning.

Av naturliga skäl saknar naturvårdsverket i huvudsak den person-, lokal- och sakkännedom som behövs för att i sin tur kunna bedöma riktigheten i den utredning som länsstyrelsen genomfört. Verket får därför i stort sett helt förlita sig på länsstyrelsens bedömning.

Genom att det ankommer på länsstyrelserna att handlägga ärenden om skyddsjakt, saknar naturvårdsverket vidare möjligheter att försöka minska skadegörelsen genom jakt med utgångspunkt från de behov av skyddsjakt som upprepade ersättningsanspråk föranledda av skadegörelse av en viss viltart kan ge upphov till.

Exempel på problem

Enligt naturvårdsverkets mening leder den uppdelade handläggningen till flera problem.

Mot bakgrund av hur viltskadeärendena handläggs innebär den delade handläggningen ett slöseri med resurser. Den medför också längre handläggningstider än nödvändigt.

Med hänsyn till naturvårdsverkets nuvarande arbetsbelastning, resursproblem och besparingskrav samt de betydligt angelägnare arbetsuppgifter som åvilar verket, kan handläggningen av viltskadeärendena inte anses vara särskilt meningsfulla.

Handläggning av ärenden om viltskador måste samordnas med insatser som jakt och andra skadeförebyggande åtgärder. Genomförda insatser för att minska skadegörelse är ju en grundläggande förutsättning för att kunna få ersättning. Den

samordningen finns redan hos länsstyrelserna när det gäller älg och hjort. När det gäller övriga viltarter svarar länsstyrelserna för handläggning av ärenden om skydds jakt.

Enligt VSF skall den skadelidande endast belastas med en självrisk under skadeåret, oavsett hur många gånger han begär ersättning för viltskador och oavsett vilka viltarter som orsakat skadorna. Med nuvarande delade handläggning är det onödigt administrativt komplicerat att i varje enskilt ärende kontrollera om den skadelidande redan belastats med självrisk.

PROBLEM AV ANNAT SLAG

Ansökningar om ersättning för viltskador har från början huvudsakligen gällt fridlysta viltarter. Det förefaller som om det i det allmänna rättsmedvetandet varit självklart att ersättning endast kan erhållas för skador orsakade av sådant vilt. Den uppfattningen har emellertid gett vika för den till synes numera dominerande uppfattningen att skador av alla viltarter skall ersättas. Det framgår bl a av de ärenden verket hittills handlagt. Ges denna uppfattning ytterligare spelrum kommer viltskadeärendena att bli än mer administrativt betungande och kostnadskrävande.

En annan viktig grundprincip för ersättning av viltskador har varit att ersättning endast skall lämnas för skador på egendom som den skadelidande på något sätt är beroende av för sin existens. Det synes som om också denna princip börjar bli svår att försvara. Allt fler begär ersättning för skador på egendom som är avsedd för fritidsbruk eller motsvarande.

Vid handläggning av ansökningar om ersättning för viltskador enligt 17 § VSF saknas precis formulerade grunder för hur självrisken skall beräknas. Det medför att självrisken ofta måste beräknas godtyckligt. Detta leder i och för sig till att ersättningen kan anpassas till vars och ens ekonomiska situation, men medför att självriskerna uppfattas som både obegripliga och orättvisa. Från administrativ synpunkt är detta inte tillfredsställande.

FÖRSLAG TILL FÖRÄNDRINGAR

1. Länsstyrelserna bör ges det samlade ansvaret för all handläggning av ärenden om ersättning för viltskador.

2. Med undantag av ersättning för skador orsakade av älg och hjort, bör ersättning endast lämnas för skador orsakade av viltarter som är fredade och för vilka tillstånd till skydds jakt inte har meddelats.

3. Ersättning bör endast lämnas för skador på egendom etc. vilken den skadelidande är beroende av för sin existens. Det innebär att ersättning exempelvis endast bör lämnas för skador på grödor, trädgårdsprodukter, skog, etc. som odlas yrkesmässigt samt på bostadshus för permanent boende, byggnader som används yrkesmässigt och yrkesmässigt använda fiske-redskap.

4. Klart definierade regler för beräkning av självriskens storlek i andra fall än vid ersättning av skador av älg och hjort. Självriskens storlek kan exempelvis bestämmas till 5.000 kronor plus 5% av den bruttoersättning som myndigheten räknat fram.

5. Genom praxis har vissa gränser kommit att utbildas över vilka ersättning för viltskador inte kan erhållas. Bland annat gäller att ersättning för skador på skog inte kan erhållas om den brukade arealen överstiger 100 hektar.

Gränser av sådant slag som nämns under punkt 5 är klart motiverade, eftersom ett företag med stor omsättning/brukad areal måste anses ha större förutsättningar att tåla skadegörelse av vilt än ett företag med liten omsättning/brukad areal. Av faunavårdsskäl är det vidare av betydligt större intresse att hålla de små markägarna/brukarna skadeslösa än de stora.

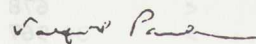
Enligt verkets mening är det därför angeläget att gränser över vilka ersättning inte kan erhållas finns klart angivna i lagstiftningen. Den omnämnda gränsen för skog synes t ex lämplig i det aktuella sammanhanget. Liknande gränser för jordbruket torde också kunna fastställas.

FÖRESKRIFTER

Som redan berörts medför ett genomförande av de olika förslagen ett flertal fördelar för såväl myndigheterna som de skadelidande. Nackdelar kan emellertid också tänkas komma att uppstå. Naturvårdsverket anser dock att eventuella nackdelar kan lösas genom att naturvårdsverket bemyndigas utfärda sådana föreskrifter och allmänna råd till den nya lagstiftning som krävs för genomförandet av förslagen.

Naturvårdsverket får mot bakgrund av den anförda föreslå att handläggning av och beslut i ärenden om ersättning för viltskador enligt 17 § viltskadeförordningen snarast delegeras till länsstyrelserna. Verket får vidare föreslå att övriga förslag beaktas i samband med den pågående viltskadeutredningen.

Beslut i detta ärende har fattas av undertecknad generaldirektör. Vid ärendets handläggning har i övrigt närvarit avdelningschef Frisé, avdelningsdirektör Borgh och byrådirektör Bjurholm, föredragande.

Valfrid Paulsson

Per Bjurholm

ERSÄTTNINGAR FÖR VILTSKADOR
1988

Bilaga
1 (2)

Art	Antal ärenden		Sökt belopp		Beviljat belopp	
ÄLG	Tot	22	Tot	2 871 966	Tot	-
	Ans	16	<	3 000	<	-
	Besv	6	>	2 300 000	>	-
BÄVER	Tot	3	Tot	ospecific	Tot	14 000
	Ans	2	<		<	
	Besv	1	>		>	
TRANA	Tot	22	Tot	229 552	Tot	181 113
	Ans	22	<	2 171	<	311
	Besv		>	64 912	>	64 492
GRÄVLING	Tot	1	Tot	ospecific	Tot	-
	Ans	1	<		<	
	Besv		>		>	
HACKSPETT	Tot	10	Tot	26 405	Tot	13 260
	Ans	8	<	3 760	<	3 500
	Besv	2	>	8 745	>	6 000
RINGDUVA	Tot	3	Tot	588 056	Tot	210 000
	Ans	3	<	43 957	<	10 000
	Besv		>	426 265	>	150 000
SÄL	Tot	103	Tot	3 276 514	Tot	1 896 432
	Ans	101	<	1 920	<	2 000
	Besv	2	>	230 944	>	110 000
UTTER	Tot	3	Tot	88 064	Tot	80 000
	Ans	3	<	14 701	<	15 000
	Besv		>	54 363	>	49 000
GÄSS	Tot	63	Tot	381 184	Tot	212 578
	Ans	54	<	457	<	49
	Besv	9	>	48 720	>	17 407
RÅDJUR	Tot	1	Tot	7 916	Tot	-
	Ans	1	<	7 916	<	-
	Besv		>		>	-
VILDSVIN	Tot	10	Tot	119 470	Tot	99 010
	Ans	10	<	838	<	678
	Besv		>	54 471	>	34 967

TOTALT ANSÖKT 7 589 127:-

TOTALT UTBETALT 2 706 393:-

Bilaga
2 (2)Teckenförklaringar:

Tot = totalt

Ans = inkomna ansökningar

Besv = inkomna överklaganden

< = lägsta sökta/beviljade belopp av inkomna ansökningar

> = högsta sökta/beviljade belopp av inkomna ansökningar

ospecific = ansökan innehåller inget specificerat krav på
ersättning uttryckt i kronor

Bilaga 7

Till statsrådet
Mats Hellström
Jordbruksdepartementet

Skogsstyrelsen och Svenska Jägareförbundet har i en skrivelse till regeringen ansökt om medel för att genomföra vissa älgförvaltningsåtgärder. Framställningen grundas på rapporten "Älgen och Skogen - Problemställningar och förslag" utarbetad av en gemensam arbetsgrupp.

Skrivelsen har överlämnats till utredningen om vissa viltskador. Jag har under utredningens gång haft tillfälle att diskutera aktuella problemställningar med arbetsgruppen och även tagit del av gruppens slutrapport.

Gruppens bedömningar och förslag till lösningar ligger väl i linje med utredningens när det gäller att åstadkomma en balans av älgstammen.

De i skrivelsen aktualiserade frågorna bör samordnas med mitt förslag om en satsning på utbildning och information för att lokalt minska älgstammen genom en ökad avskjutning och ett större lokalt ansvar för älgskötseln.

Ett sådant projekt bör ges ett konkret och målinriktat innehåll som snabbt kommer till praktisk nytta för jägarna lokalt. Syftet bör vara

att uppmuntra till ökad samverkan i s.k. älgskötselområden

att anvisa metoder som ger bra basinformation som underlag för älgskötselplaner i jaktvårdskretsar och älgskötselområden

att få igång ett lokalt organiserat samarbete mellan markägare och jägare om älgskötseln

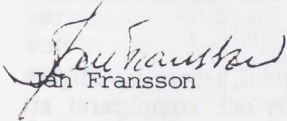
att uppmärksamma de marklösa jägarnas villkor beträffande bl.a. utbudet av jakttillfällen och prisutveckling på jaktarrenden.

Projektet bör genomföras under tre år och redovisas senast 1994 och resultatet ingå i den utvärdering av de förslag till åtgärder som utredningen kommer att föreslå för en balanserad älgstam.

Projektet bör till viss del kunna finansieras av medel ur viltskaderegleringsfonden och jaktvårdsfonden. Även företrädare för svenskt skogsbruk borde ha ekonomiskt intresse av att stödja projektet.

Jag föreslår att jordbruksministern redan under hösten 1990 inbjuder berörda parter för att diskutera uppläggningsen av projektet enligt ovan innan slutlig ställning tas till detsamma.

Stockholm 1990-06-21

Jan Fransson

STATENS NATURVÅRDSVERK
 Naturresursavdelningen
 Enheten för faunavård och jakt
 Avdelningsdirektör Per Bjurholm

Bilaga 8
 PROMEMORIA
 1990-05-31

FÖRENKLAD ADMINISTRATION AV ÄLGJAKTEN

SAMMANFATTNING

Naturvårdsverket anser att nuvarande älgjaktssystem, liksom det tidigare systemet med samordnad älgjakt, är både dyrt och komplicerat att administrera. Det har inte heller medfört några positiva effekter i fråga om älgjakten eller skötseln av älgstammen. Naturvårdsverkets har därför lämnat en rad förslag till ändringar av systemet. Vid utarbetandet av förslagen har verket utgått från de bestämmelser som för närvarande gäller för älgjakten.

Den försöksverksamhet med reglerad älgjakt som bedrevs under 20 år i Kronobergs, Västmanlands och delar av Norrbottens län har gett omfattande erfarenheter som verket delvis funnit kan ligga till grund för förslag till förändringar av nuvarande system. Verket har emellertid ansett att det inte är möjligt att införa en helt produktionsanpassad älgjakt såsom den bedrevs i försökslänen. Verket har därför utgått från att jakt på områden för B-licens och så kallade kalvjaktområden skall bedrivas även i fortsättningen. Verket anser för övrigt att jakten på dessa områden har stor betydelse från rekreationssynpunkt och att det skulle kränka enskild rätt att beskära möjligheterna att få jaga på dem. Jakten på områdena i fråga har dessutom hittills inte visat sig ha någon negativ inverkan på älgstammen.

Vidare har sådana förslag till förändringar eftersträvat som bättre tillgodoser den enskilde jägarens behov och önskemål. Erfarenheterna har visat att det skapar en bättre jakt och bättre förutsättningar för älgstammens skötsel.

Naturvårdsverket föreslår följande ändringar av älgjaktssystemet.

1. Registreringsförfarandet förenklas avsevärt. Den som vill jaga älg på ett visst område skall anmäla det till länsstyrelsen. Anmälan skall innehålla de uppgifter som länsstyrelsen bestämmer, vilket bör innebära att samma uppgifter som idag skall finnas i en ansökan om registrering också skall finnas i anmälan. Uppgifterna i anmälan noteras i länsstyrelsens register över älgjaktsområden (persondator eller data-terminal). Därefter erhåller anmälaren ett beslut från länsstyrelsen om att området är registrerat och att en förutsättning för att få bedriva jakt på området är att uppgifterna i anmälan är korrekta. Av beslutet skall vidare framgå om området registrerats som område för A- eller B-licens eller om området inte registrerats alls (kalvjaktområde).

Länsstyrelsen kontrollerar alltså inte uppgifterna i anmälan. Ofullständig anmälan återsänds för kompletteringar.

Visar det sig senare att anmälan varit oriktig återkallas registreringsbeslutet, varvid jakt inte får bedrivas annat än efter älgkalv. Även andra rättsliga åtgärder bör övervägas mot anmälare som medvetet lämnat oriktiga uppgifter.

2. Tilldelning av älg förenklas. För varje älgvårdsdistrikt fastställer länsstyrelsen, efter hörande av jaktvårdsförening, jaktvårdskretsar och länsviltmyndighet, den minimiareal för områden för A-licens som man måste förfoga över för att få fälla en vuxen älg. Arealen fastställs med hänsyn till tillgången på älg, skadegörelse av älg och trafikolyckor med älg inblandad. Tilldelningen räknas därefter ut automatiskt med hjälp av personator eller motsvarande som också skriver ut preliminära beslut automatiskt. Tilldelningen görs således schablonmässigt inom hela eller eventuellt stora delar av älgvårdsdistrikt och utan individuell anpassning.

3. Områden för B-licens skall registreras efter anmälan på samma sätt som för områden för A-licens. Registrering skall medges utan särskild prövning. Arealkravet bör för sådana områden vara 5 ha, liksom fallet är idag för älgjaktsområden med Generell tilldelning. Idag finns lika många områden för B-licens och Generell tilldelning som för A-licens, trots att de förra bara täcker ca 4% av landets älgjaksareal. En avbyråkratisering av registreringen av dessa områden skulle leda till avsevärda besparingar för länsstyrelserna utan negativ inverkan på älgstammens skötsel.

4. Administrationen av älgjakten på länsstyrelserna bör i största möjliga utsträckning datoriseras och automatiseras. Det spar arbete, tid och pengar. Dataprogram finns redan framtagna som kan anpassas enligt föreliggande förslag.

5. För stabila älgjaktsområden som bedöms kunna få samma tilldelning under flera år, bör beslut om tilldelning gälla tills vidare (rullande tilldelning).

6. Jakträttshavare med A-licens som erhållit en tilldelning som gäller tills vidare, bör tillfälligt få överskrida den årliga tilldelningen. Avskjutningen skall dock närmast kommande år minskas med det antal älgar som tilldelningen överskridits med föregående år. Förslaget innebär en avkriminalisering av överskjutningarna och minskat arbete för polismyndigheterna.

7. Tilldelning av älgkalvar på områden för A-licens upphör. Länsstyrelsen tilldelar endast vuxna djur. Jakten efter älgkalv blir därmed fri, vilket bl a innebär att kalvarna kan beskattas effektivare där de under det aktuella året för tillfället befinner sig. Förslaget bör leda till en behövlig ökad avskjutning av kalv.

8. Fällavgifterna för älgkalv slopas. I stället ökas fällavgifterna för vuxna djur med den avgift som tidigare gällde för älgkalv. Förslaget är en följd av förslaget om fri kalvjakt. Det förväntas dessutom leda till att motivationen för att skjuta älgkalv ökar.

9. Anmälan om resultat av älgjakten på licensområden bör i fortsättningen göras även om ingen älg fälltis. Förslaget är bl a en följd av förslaget om fri kalvjakt. Dessutom har många länsstyrelser även av andra skäl begärt en återgång till den tidigare ordningen med obligatorisk skyldighet att anmäla jaktresultat. Genomförandet av förslaget innebär förenklingar för hantering av älgstatistiken, som för övrigt bedöms få ökad betydelse.

10. Ju färre tilldelningsbeslut länsstyrelsen behöver fatta, desto mindre tid och kostnader kräver arbetet. Mycket talar därför för att jägarna bör stimuleras att på *frivillig* väg slå samman sina marker och därmed skapa områden för storlicenser. Även områden för B-licenser bör ha rätt att ingå i ett sådant storlicensområde. Naturvårdsverket anser dock att ett ökat antal storlicenser inte får medföra att ytterligare en administrativ nivå införs i älgjakten. I samhället gäller ju generellt att man försöker skapa korta beslutsvägar och ökad decentralisering. Älgjakten utgör inget undantag.

11. Naturvårdsverket anser att ökad frihet genom avreglering leder till ökade kunskaper och ökat ansvar hos jägarna. Verket vill därför förorda ett system som innebär att älgjaksområden som är minst 2.000 ha och som bildats på frivillig väg, själva får svara för skötseln av sin älgstam (älgskötselområden). Det innebär att några beslut om tilldelning inte behöver fattas. Området bestämmer således självt år från år vilken avskjutning som är lämplig med hänsyn till tillgången på älg, älgskador och trafikolyckor med älg inblandad.

12. Jakttiden för älg bör generellt omfatta hela jaktidsramen, det vill säga tiden september - januari (län med septemberjakt) samt oktober - januari (övriga län). Långa jakttider ökar möjligheterna att fälla tilldelat antal djur, ger andra jägare bättre utrymme för sin jakt, ger en lugnare jakt och skapar bättre möjligheter att beskatta skadegörande älgar. Dessutom spar en lång jakttid arbete för länsstyrelserna, då behovet av att utöka jakttiden för att möjliggöra skyddsjakt bortfaller.

13. Beslut om tilldelning bör fortsättningsvis inte få överklagas. Naturvårdsverket kan naturligtvis inte ha bättre förutsättningar än länsstyrelserna att i det enskilda fallet göra en mer precis bedömning av hur stor tilldelning ett enskilt älgjaksområde bör ha. Förvaltningslagens bestämmelser tillgodoser på ett nöjaktigt sätt de krav den enskilde kan ha på att långt fram i beslutsprocessen kunna påverka sin sak. Härtill kommer att flera beslut enligt jaktförordningen redan idag inte får överklagas. Förslaget skulle innebära en mycket stor avlastning för såväl länsstyrelserna som naturvårdsverket, men även för länsjaktvårdsföreningarna.

14. B-licensområden, Generella älgjaksområden och Kalvjaktområden avskaffas i Malmöhus län. I stället införs allmän jakt på alla områden som inte är registrerade för A-licens. Den allmänna jakten föreslås få bedrivas enligt de principer som gällde före den samordnade älgjaktens införande 1975 (1976). Regler för den allmänna älgjakten i Malmöhus län bör införas i JF (2 §, bilaga 1).

Bilaga 9

TABELLER

Tabell 1	Antal fällda älgar jaktåren 1979/80–1989/90
Tabell 2	Antal fällda kronhjortar jaktåren 1980/81–1987/88
Tabell 3	Antal fällda dovhjortar jaktåren 1980/81–1987/88
Tabell 4	Netto inbetalda fällavgifter åren 1980–1987 (1 000 kr.)
Tabell 5	Fällavgift på vuxen älg jaktåren 1979/80–1988/89, medeltal för hela landet (kr.)
Tabell 6	Fällavgift på älgkalv jaktåren 1979/80–1988/89, medeltal för hela landet (kr.)
Tabell 7	Fällavgift på hjortdjur jaktåren 1980/81–1987/88, medeltal för hela landet (kr.)
Tabell 8	Viltskadefondernas användning åren 1980–1987 (1 000 kr.)
Tabell 9	Antal ansökningar om ersättning för viltskador åren 1986–1987
Tabell 10	Ersättning för viltskador åren 1980–1987 (1 000 kr.)
Tabell 11	Utbetalningar från viltskadefonderna åren 1980–1987 (1 000 kr.)
Tabell 12	Överföring mellan viltskaderegleringsfonden och länsfonderna åren 1980–1987 (1 000 kr.)
Tabell 13	Viltskaderegleringsfondens användning budgetåren 1980/81–1987/88 (1 000 kr.)
Tabell 14	Jaktvårdsfondens användning budgetåren 1980/81–1987/88 (1 000 kr.)

Tabell 1 Antal fällda älgar jaktåren 1979/80–1989/90

Jaktår	Område ¹	Antal fällda djur	Ko i % av fällda vuxna	Kalv i % av fällda djur
1979/80	N	57346	–	–
	S	59135	–	–
	L	116482	37	41
1980/81	N	69097	–	–
	S	63105	–	–
	L	132202	39	41
1981/82	N	84143	–	–
	S	67753	–	–
	L	151896	41	40
1982/83	N	99303	–	–
	S	75406	–	–
	L	174709	46	40
1983/84	N	95725	–	–
	S	72680	–	–
	L	168405	46	41
1984/85	N	80883	–	–
	S	62895	–	–
	L	143778	44	40
1985/86	N	70107	–	–
	S	57907	–	–
	L	128014	46	41
1986/87	N	53462	–	–
	S	68784	–	–
	L	122246	49	42
1987/88	N	66558	–	–
	S	62037	–	–
	L	128595	45	44
1988/89	N	66806	–	–
	S	68141	–	–
	L	134947	47	44
1989/90	N	66831	–	–
	S	69656	–	–
	L	136487	47	44
Medel	N	73660	–	–
	S	66136	–	–
	L	139796	44	42

Källa: Statens naturvårdsverks avskjutningsstatistik.

Anmärkning: Jakten bedrivs på drygt 35 milj. ha. I genomsnitt fälls knappt 4 älgar per 1 000 ha.

¹ N = W-BD län, S = AB-U län, L = Landet

Tabell 2 Antal fällda kronhjortar jaktåren 1980/81–1987/88

Jaktår ¹	Allmän jakt* antal fällda djur	Särskild jakt				All jakt total antal fällda djur
		antal fällda djur	per 1000 ha	areal 1000 ha	i % av tilldelade	
1980/81	47	254	0,7	267	41	301
1981/82	49	330	0,9	382	44	379
1982/83	58	342	0,9	385	41	400
1983/84	67	404	0,9	474	45	471
1984/85	62	487	0,9	519	46	549
1985/86	78	503	1,0	532	41	581
1986/87	27	550	0,9	594	42	577
1987/88	35	541	0,8	655	30	576
Medel	53	426	0,9	477	41	479

Källa: Statens naturvårdsverks avskjutningsstatistik.

¹ Jaktåret 1988/89 sköts totalt ca 700 kronhjortar.

* I anslutning till det s.k. kronhjortreservatet i Skåne.

Anmärkning: Försöksreservatet upphörde 1 januari 1988.

Tabell 3 Antal fällda dovhjortar jaktåren 1980/81–1987/88

Jaktår ¹	Allmän jakt antal fällda djur	Särskild jakt				All jakt totalt antal fällda djur
		antal fällda djur	per 1000 ha	areal 1000 ha	i % av tilldelade	
1980/81	313	1281	4,8	344	53	1594
1981/82	424	1645	4,4	377	56	2069
1982/83	325	1502	3,7	406	47	1827
1983/84	375	1676	3,8	446	55	2051
1984/85	509	2030	4,1	494	59	2539
1985/86	503	2384	4,5	536	62	2887
1986/87	406	2437	4,1	602	58	2843
1987/88	392	2024	4,1	584	45	2416
Medel	406	1872	4,2	474	54	2778

Källa: Statens naturvårdsverks avskjutningsstatistik.

¹ Jaktåret 1988/89 fälldes totalt ca 2 740 dovhjortar.

Tabell 4 Netto inbetalda fällavgifter åren 1980-87 (1 000 kr.)

År	Område (N Sv S Sv)	Älg	% av total	Kron- hjort	% av total	Dov- hjort	% av total	Total
1980	N	10201	100	0	0	0	0	10201
	S	15200	99	36	0	43	0	15279
	Landet	25401	100	36	0	43	0	25480
1981	N	9753	100	0	0	0	0	9753
	S	13736	99	50	0	129	1	13916
	Landet	23489	99	50	0	129	1	23668
1982	N	12080	100	0	0	0	0	12080
	S	15540	99	50	0	136	1	15727
	Landet	27620	99	50	0	136	0	27807
1983	N	10993	100	0	0	0	0	10993
	S	15095	95	45	0	119	1	15260
	Landet	26088	95	45	0	119	0	26253
1984	N	9540	100	0	0	0	0	9540
	S	12721	99	42	0	124	1	12887
	Landet	22261	99	42	0	124	1	22427
1985	N	7981	100	0	0	0	0	7981
	S	11416	98	72	1	186	2	11675
	Landet	19397	99	72	0	186	1	19655
1986	N	7464	100	0	0	0	0	7464
	S	14033	98	114	1	183	1	14331
	Landet	21497	99	114	1	183	1	21795
1987	N	8014	100	0	0	0	0	8014
	S	14831	97	91	1	354	2	15276
	Landet	22846	98	91	0	354	2	23291
Summa 80-87								
	N	76025	100	0	0	0	0	76025
	S	112574	98	502	0	1275	1	114351
	Landet	188599	99	502	0	1275	1	190376
Medel 80-87								
	N	9503	100	0	0	0	0	9503
	S	14072	98	63	0	159	1	14294
	Landet	23575	99	63	0	159	1	23797

Källa: Statens naturvårdsverk.

N = Norra Sverige (W-BD län)

S = Södra Sverige (AB-U län)

Tabell 5 Fällavgift på vuxen älg jaktåren 1979/80–1988/89, medeltal för hela landet (kr.)

LÄN	79/80	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89
AB	250	300	300	400	400	400	400	400	400	550
C	300	390	300	300	300	300	300	400	400	550
D	250	390	300	400	400	350	300	400	400	500
E	250	390	300	300	300	300	300	400	400	600
F	300	300	300	300	300	250	250	400	400	450
G	250	300	300	300	400	300	300	400	400	500
H	250	390	300	300	250	200	200	200	200	300
K	300	300	300	300	300	300	300	300	300	600
L	250	300	300	300	350	350	350	400	400	600
M	250	300	300	300	350	350	350	400	400	400
N	250	300	300	350	350	350	350	400	400	500
O	250	390	300	350	350	350	350	400	400	850
P	300	300	300	350	350	300	300	400	400	700
R	250	390	300	350	350	350	350	400	400	700
S	140	140	140	140	140	140	140	140	140	225
T	250	300	300	400	300	300	300	400	400	600
U	250	390	300	300	300	300	300	400	400	750
W	140	190	140	140	140	140	140	140	140	140
X	140	190	140	190	190	190	190	250	250	400
Y	190	140	140	140	140	140	140	210	210	270
Z	140	140	140	140	140	140	140	140	140	200
AC	140	140	140	140	140	140	140	140	140	200
BD	140	140	190	190	140	140	140	140	140	250
Medel- tal	227	283	253	277	277	260	258	316	316	471

Källa: Statens naturvårdsverk.

Tabell 6 Fällavgift på älgkalv jaktåren 1979/80–1988/89, medeltal för hela landet (kr.)

LÄN	79/80	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89
AB	100	125	125	150	150	125	125	150	150	200
C	150	150	125	125	125	125	125	150	150	200
D	100	150	125	125	125	125	125	150	150	150
E	100	150	125	125	125	125	125	150	150	150
F	150	125	125	125	125	100	100	150	150	200
G	100	125	125	125	150	125	125	150	150	200
H	100	150	125	125	100	75	75	75	75	100
K	150	125	125	125	125	125	125	125	125	300
L	100	125	125	125	125	125	125	150	150	300
M	100	125	125	125	125	125	125	150	150	150
N	100	125	125	125	125	125	125	150	150	200
O	100	150	125	125	125	125	125	150	150	300
P	150	125	125	125	125	100	100	150	150	150
R	100	150	125	125	125	125	125	150	150	200
S	60	60	60	60	60	60	60	60	60	75
T	100	125	125	150	125	125	125	150	150	230
U	100	150	125	125	125	125	125	150	150	200
W	60	85	60	60	60	60	60	60	60	60
X	60	85	60	60	85	85	85	100	100	150
Y	90	60	60	85	60	60	60	60	60	90
Z	60	60	60	60	60	60	60	60	60	80
AC	60	60	60	60	60	60	60	60	60	80
BD	60	60	85	85	60	60	60	60	60	100
Medel- tal	99	115	106	110	107	102	102	120	120	168

Källa: Statens naturvårdsverk

Tabell 7 Fällavgift på hjortdjur, medeltal för hela landet (kr.)

	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88 ¹
Kronhjort								
vuxen	150	150	150	150	150	150	300	300
kalv	50	50	50	50	50	50	150	75
Dovhjort								
vuxen	100	100	100	100	100	100	200	200
kalv	50	50	50	50	50	50	100	50

Källa: Statens naturvårdsverk

¹ från och med jaktåret 1988/89 bestämmer länsstyrelserna själva fällavgifternas storlek

Tabell 8 Viltskadefondernas användning åren 1980–1987 (1 000 kr.)

År	Område (N Sv S Sv)	Inbet. ¹ fällav- gifter (netto)	Till reglerings- fond ^a (netto)		Utbetalningar		UB – IBu ^b (28 feb)	
			% av ¹	% av ¹	% av ¹	% av ¹		
1980	N	10201	3420	34	5707	56	1066	10
	S	15279	2340	15	7886	52	5061	33
	Landet	25480	5759	23	13593	53	6127	24
1981	N	9753	3186	33	5301	54	1270	13
	S	13916	2910	21	13223	95	-2219*	-16*
	Landet	23668	6095	26	18524	78	-950*	-4*
1982	N	12080	5172	43	4265	35	2868	24
	S	15727	4947	31	9360	60	1186	8
	Landet	27807	10119	36	13625	49	4054	15
1983	N	10993	4722	43	6412	58	-142*	-1*
	S	15260	5872	38	6423	42	2965	19
	Landet	26253	10594	40	12835	49	2822	11
1984	N	9540	3319	35	4755	50	1466	15
	S	12887	5596	43	10006	78	-2754*	-21*
	Landet	22427	8915	40	14761	66	-1288*	-6*
1985	N	7981	2243	28	6705	84	-758*	-9*
	S	11675	4379	38	13075	112	-5990*	-51*
	Landet	19655	6623	34	19780	101	-6748*	-34*
1986	N	7464	4473	60	5625	75	-2634*	-35*
	S	14331	-2620**	-18**	12115	85	4836	34
	Landet	21795	1852	8	17740	81	2202	10
1987	N	8014	3298	41	5005	62	-289*	-4*
	S	15276	3824	25	13309	87	-1856*	-12*
	Landet	23291	7122	31	18314	79	-2145*	-9*
Summa 80–87								
	N	76025	29832	39	43775	58	2846	4
	S	114351	27247	24	85397	75	1228	1
	Landet	190376	57080	30	129172	68	4074	2
Medel 80–87								
	N	9503	3729	39	5472	58	356	4
	S	14294	3406	24	10675	75	154	1
	Landet	23797	7135	30	16147	68	509	2

Källa: Statens naturvårdsverk

N = Norra Sverige (W-BD-län)

S = Södra Sverige (AB-U-län)

^aViltskaderegleringsfonden^bUtgående balans minus ingående balans per den 28 februari.

* Negativt tecken betyder att utgående balans per den 28 februari är mindre än ingående balans föregående år.

**Överföring från länen till regleringsfonden har varit mindre än från regleringsfonden till länsfonderna.

Tabell 9 Antal ansökningar om ersättning för viltskador åren 1986-1987

Län	Antal ansökningar		Beviljade		Besiktning- kostnad/gård (kr.)
	totalt	beviljade	jordbruk	trädgård	
AB	58	55	55	—	225
C	233	231	229	2	255
D	141	131	131	—	350
E	314	303	302	1	300
F	314	310	310	—	215
G	268	268	240	28	253
H	94	92	92	—	268
K	8	8	7	1	261
L	21	20	16	4	500
M	123	112	112	—	1 100
N	242	241	241	—	200
O	266	265	263	2	261
P	600	593	592	1	221
R	224	198	197	1	235
S	112	111	109	2	276
T	213	210	209	1	325
U	235	225	224	1	375
W	15	13	11	2	266
X	59	59	59	—	309
Y	3	3	1	2	400
Z	1	1	1	—	— *
AC	16	14	12	2	150
BD	31	31	18	13	360
Summa	3 591	3 494	3 431	63	Medeltal= 323

Källa: Materialet bygger på en enkät till länsstyrelserna 1988.

* Uppgift saknas.

Tabell 10 Ersättning för viltskador åren 1980–1987 (1 000 kr.)

Län	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	Medeltal 1980–87
AB	46	334	150	152	324	72	424	250	219
C	450	1 185	595	606	703	895	673	693	725
D	641	956	886	177	321	553	440	580	569
E	530	1 173	367	407	726	958	897	—	632
F	386	698	219	69	465	—	710	531	385
G	533	816	157	53	268	431	35	216	313
H	375	522	235	110	358	287	89	387	295
K	11	—	13	—	25	13	—	33	12
L	5	45	124	211	262	200	123	123	137
M	—	215	811	—	566	1 594	1 812	1 664	833
N	499	526	588	173	306	522	275	596	435
O	4	764	281	304	413	829	401	941	492
P	481	487	987	258	604	1 400	1 097	1 776	886
R	249	262	524	207	278	497	585	859	433
S	446	300	417	109	323	353	478	—	303
T	516	1 137	641	327	475	719	777	1 003	699
U	539	1 090	363	566	3	870	1 344	1 299	759
W	78	128	21	30	118	11	31	38	57
X	423	709	117	195	352	213	13	265	286
Y	2	10	—	5	101	—	9	32	20
Z	—	—	—	—	—	24	3	—	3
AC	42	9	27	78	24	56	9	123	46
BD	60	81	49	89	111	—	405	359	144
Summa	6 316	11 447	7 572	4 126	7 126	10 497	10 630	11 768	
Medel- tal/län	275	498	329	179	310	456	462	512	
Relation (1980= 100)	100	181	120	65	113	166	168	186	

Källa: Statens naturvårdsverks redovisning av viltskadefonderna per den 28 februari.

Anmärkning: Skadorna härrör sig i huvudsak från hösten föregående år. Utbetalning av föregående års skador sker dock ibland i mars, varför bedömning av skadefallet ej bör göras för enskilda år utan för längre perioder.

Tabell 11 Utbetalningar från viltskadefonderna åren 1980–1987 (1 000 kr.)

År	Område ¹	Punkt 1 Ersättningar för viltskador		Punkt 2 Skadeförebyggande åtgärder		Punkt 3 Jaktvårdande ända- mål, inventering, skjutbanor m.m.		Övrigt Bl.a. enligt beslut av annan myndighet. Adm. vid länsstyrel- sen och Svenska Jägareförbundet		Summa utbetalt
		tusen kronor	% av summa utbetalt	tusen kronor	% av summa utbetalt	tusen kronor	% summa utbetalt	tusen kronor	% summa utbetalt	
1980	N	597	11	141	2	4 470	78	499	8	5 707
	S	5 719	73	12	0	1 110	14	1 045	13	7 886
1981	N	936	18	212	4	3 984	75	169	3	5 301
	S	10 511	80	89	0	2 355	18	268	2	13 223
1982	N	214	5	200	5	3 728	87	123	3	4 265
	S	7 360	79	74	0	1 735	19	200	2	9 360
1983	N	397	6	124	2	3 524	55	2 367	37	6 412
	S	3 720	58	134	2	995	16	1 564	24	6 423
1984	N	707	15	160	3	2 758	58	1 130	24	4 755
	S	6 421	64	241	2	1 365	14	1 979	20	10 006
1985	N	280	4	280	4	4 009	60	2 136	32	6 705
	S	10 195	78	268	2	1 064	8	1 548	12	13 075
1986	N	467	8	104	2	3 227	57	1 827	33	5 625
	S	10 160	84	199	2	782	6	974	8	12 115
1987	N	817	16	205	4	2 634	53	1 349	27	5 005
	S	11 051	83	206	2	891	7	1 161	8	13 309
Summa	N	4 415	10	1 426	3	28 334	65	9 600	22	43 775
	S	65 147	76	1 223	1	10 297	12	8 739	10	85 406
Summa N + S		69 562	54	2 649	2	38 631	30	18 339	14	129 181

Källa: Statens naturvårdsverk.

¹ N=Norra Sverige (W-BD län), S=Södra Sverige (AB-U län)

Tabell 12 Överföring mellan viltskaderegleringsfonden och länsfonderna åren 1980–1987 (1 000 kr.)

År	Område (N Sv S Sv)	Återfört till länen från regleringsfond							
		Till regl.fond (brutto)		Ersättningar		Annat ändamål		Ersättning+ Annat	
		1 000 kr.	% av ¹	1 000 kr.	% av ¹	1 000 kr.	% av ¹	1 000 kr.	% av ¹
1980	N	3 542	35	0	0	123	1	123	1
	S	2 811	18	430	3	41	0	471	3
	Landet	6 353	25	430	2	164	1	594	2
1981	N	3 340	34	0	0	154	2	154	2
	S	3 857	28	915	7	32	0	947	7
	Landet	7 197	30	915	4	186	1	1 101	5
1982	N	5 172	43	0	0	0	0	0	0
	S	5 243	33	142	1	154	1	296	2
	Landet	10 415	37	142	1	154	1	296	1
1983	N	4 725	43	0	0	3	0	3	0
	S	6 168	40	213	1	83	1	297	2
	Landet	10 894	41	213	1	87	0	300	1
1984	N	3 330	35	0	0	11	0	11	0
	S	5 701	44	0	0	105	1	105	1
	Landet	9 031	40	0	0	116	1	116	1
1985	N	2 264	28	0	0	20	0	20	0
	S	4 640	40	163	1	97	1	260	2
	Landet	6 904	35	163	1	118	1	281	1
1986	N	4 490	60	0	0	17	0	17	0
	S	3 051	21	5 222*	36	450	3	5 672	40
	Landet	7 541	35	5 222	24	467	2	5 689	26
1987	N	3 825	48	0	0	528	7	528	7
	S	4 455	29	578	4	53	0	631	4
	Landet	8 280	36	578	2	581	2	1 158	5
Total 1980–87									
	N	30 689	40	0	0	856	1	856	1
	S	35 926	31	7 663	7	1 016	1	8 679	8
	Landet	66 615	35	7 663	4	1 872	1	9 535	5
Medel 1980–87									
	N	3 836	40	0	0	107	1	107	1
	S	4 491	31	958	7	127	1	1 088	5
	Landet	8 327	35	958	4	234	1	1 192	5

Källa: Statens naturvårdsverk.

N = Norra Sverige (W-BD-län)

S = Södra Sverige (AB-U-län)

* varav 3992 överfört till M-län för skadeersättning

¹ Inbetalda fällavgifter (netto). Jfr. tabell 8.

Tabell 13 Viltskaderegleringsfondens användning budgetåren 1980/81–1987/88 (1 000 kr.)

	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	Total	Per År	% av sum I
I 1	7 649	7 442	9 782	9 820	9 120	6 599	6 018	6 167	62 597	7 825	99
I 2	875								875	109	1
K 1	1 130	1 155	1 950	2 450	3 482	3 600	4 000	3 165	20 932	2 617	33
K 2	1 738	1 140	1 336	1 378	1 537	1 296	1 656	1 699	11 780	1 473	19
K 3		915	142	213	163	3 325	2 732	2 766	10 256	1 282	16
K 4	1 000	1 000	1 100	1 200		1 550			5 850	731	9
K 5				1 400			1 850	1 888	5 138	642	8
K 6	44	74	217	180	360		359		1 234	154	2
K 7	71	172	98	82	8	371	110	12	924	116	1
K 8	875								875	109	1
K 9							500		500	63	1
K 10			125			350			475	59	1
K 11			12	445					457	57	1
K 12					300				300	38	0
K 13			150						150	19	0
K 14				30					30	4	0
K 15								23	23	3	0
Sum I	8 524	7 442	9 782	9 820	9 120	6 599	6 018	6 167	63 472	7 934	100
Sum K	4 858	4 456	5 130	5 978	7 250	10 492	11 207	9 553	58 924	7 366	93
Sum I-K	3 666	2 986	4 652	3 842	1 870	-3 893	-5 189	-3 386	4 548	569	7

Källa: Kammarkollegiet

Koder: I=intäkt, K=kostnader

- I 1 = från länens viltskadefonder överförda andelar av influtna älgavgifter
I 2 = från älgskaderegleringsfonden via jaktvårdsfonden, – tillfälligt överfört, jfr K 8
K 1 = Svenska jägareförbundet
K 2 = försöksverksamhet med samordnad älgjakt
K 3 = överföring till länens viltskadefonder
K 4 = statens naturvårdsverk; viltforskning
K 5 = statens naturvårdsverk; älgforskning
K 6 = ersättning till ledamöter i länsvilt nämnd
K 7 = försöksverksamhet med reglerad älgjakt
K 8 = till jaktvårdsfonden, tillfälligt överfört, jfr I 2
K 9 = länsstyrelsen i Västernorrlands län; flyginventering av älg
K 10 = statens naturvårdsverk; älgforskningskonferens
K 11 = skogsstyrelsen; undersökning av älgskador på skog
K 12 = länsstyrelsen i Gotlands län; anläggande av älgskyttebanor
K 13 = institutet för skogsförbättring i Sävar; uppförande av älgstängsel
K 14 = statens naturvårdsverk; till uppdrag i fråga om älgskador på skog
K 15 = fondförvaltningsavgift

Tabell 14 Jaktvårdsfondens användning budgetåren 1980/81–1987/88 (1 000 kr.)

	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	Total	Per År	% av Summa I
I 1	26 722	34 187	29 073	34 953	31 358	21 814	39 191	36 414	253 712	31 714	98
I 2	666	660	620	148	1 057	779	624	610	5 164	646	2
I 3	875								875	109	0
K 1	18 180	21 101	22 480	23 948	22 751	24 794	25 388	29 197	187 839	23 480	72
K 2	2 526	3 375	2 850	4 050	3 344	3 600	3 850	4 350	27 945	3 493	11
K 3	1 757	1 531	1 931	1 397	1 456	1 231	2 265	1 979	13 547	1 693	5
K 4	391	532	566	630	815	1 500	1 270	1 325	7 029	879	3
K 5	8	4 760	3						4 771	596	2
K 6	200	240	468	535	700	349	370	900	3 762	470	1
K 7	300	315	315	325	335	345	370	385	2 690	336	1
K 8	455	245	250	250			70	85	13 551	69	1
K 9	143	106	148	292	15	140	362	82	1 288	161	0
K 10	875								875	109	0
K 11				97	101	160	108		466	58	0
K 12	51	114	142						307	38	0
K 13							150		150	19	0
K 14	55								55	7	0
K 15								53	53	7	0
K 16	3	3	3	3	3	3	3	3	24	3	0
K 17							2		2	0	0
Sum I	28 263	3 4847	29 693	35 101	32 415	22 593	39 815	37 024	259 751	32 469	100
Sum K	24 944	32 322	29 153	31 530	29 520	32 322	34 208	38 359	252 158	31 520	97
Sum I-K	3 319	2 525	540	3 571	2 895	-9 529	5 607	-1 335	7 593	949	3

Källa: Kammarkollegiet

Koder: I=intäkt, K=kostnader

- I 1 = jaktvårdsavgifter
I 2 = uppbörds- och bötesmedel
I 3 = tillfälligt från viltskaderegleringsfonden
K 1 = Svenska jägareförbundet
K 2 = statens naturvårdsverk (SNV) för viltforskning, m. m.
K 3 = utbetalning genom länsstyrelser (kostnader för jaktvårdsområden, annonser, omhändertagande av vilt, m. m.)
K 4 = statens veterinärmedicinska anstalt
K 5 = bidrag till förebyggande åtgärder, omkostnader vid skyddsjakt, m. m.
K 6 = Jägarnas riksförbund/Landsbygdens jägare
K 7 = Svenska naturskyddsföreningen
K 8 = länsstyrelsen i Malmöhus län (vård och förvaltning av kronviltreservat, m. m.)
K 9 = postverket
K 10 = till viltskaderegleringsfond, – tillfälligt
K 11 = viltskadeersättning enligt SNV:s beslut
K 12 = viltskadeersättning enligt särskilt regeringsbeslut
K 13 = naturhistoriska riksmuséer
K 14 = återbetalning av felinbetalda medel
K 15 = fondförvaltningsavgift
K 16 = revisionskostnader
K 17 = polismyndigheten i Arvidsjaur

Table 1. *Salmonella* serotypes in salmonids from 1978 to 1990

Year	Salmonid species									
	Salmon	Salmon	Salmon	Salmon	Salmon	Salmon	Salmon	Salmon	Salmon	Salmon
1978	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1979	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1980	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1981	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1982	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1983	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1984	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1985	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1986	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1987	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1988	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1989	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1990	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Key: Salmonella serotypes

1 = Salmonella enteritidis

- 1 = Salmonella enteritidis
- 2 = Salmonella enteritidis
- 3 = Salmonella enteritidis
- 4 = Salmonella enteritidis
- 5 = Salmonella enteritidis
- 6 = Salmonella enteritidis
- 7 = Salmonella enteritidis
- 8 = Salmonella enteritidis
- 9 = Salmonella enteritidis
- 10 = Salmonella enteritidis
- 11 = Salmonella enteritidis
- 12 = Salmonella enteritidis
- 13 = Salmonella enteritidis
- 14 = Salmonella enteritidis
- 15 = Salmonella enteritidis
- 16 = Salmonella enteritidis
- 17 = Salmonella enteritidis
- 18 = Salmonella enteritidis
- 19 = Salmonella enteritidis
- 20 = Salmonella enteritidis

KINCK BIRL.
 1990-09-03
 STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

1. Företagsförvärv i svenskt näringsliv. I.
 2. Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. S.
 3. En idrotthögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. U.
 4. Transportrådet. K.
 5. Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. Fö.
 6. Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. UD.
 7. Lagstiftning för reklam i svensk TV. U.
 8. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. S.
 9. Kostnader för fastighetsbildning m. m. Bo.
 10. Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. SB.
 11. Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. U.
 12. Meddelarrätt. Ju.
 13. Översyn av sjölagen 2. Ju.
 14. Långtidsutredningen 1990. Fi.
 15. Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. Fö.
 16. Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. K.
 17. Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. UD.
 18. Lag om folkbokföringsregister m.m. Fi.
 19. Handikapp och välfärd? - En lägesrapport. S.
 20. Välfärd och segregation i storstadsregionerna. SB.
 21. Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. ME.
 22. Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. Bilagedel. ME.
 23. Tomträttsavgäld. Bo.
 24. Ny kommunallag. C.
 25. Konkurrensen inom livsmedelssektorn. C.
 26. Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl. Fö.
 27. Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. K.
 28. Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. C.
 29. Tobakslag. S.
 30. Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Ju.
 31. Perspektiv på arbetsförmedlingen. A.
 32. Staden. SB.
 33. Urban Challenges. SB.
 34. Stadsregioner i Europa. SB.
 35. Storstädernas ekonomi 1982-1996. SB.
 36. Storstadsliv. Rika möjligheter - hårda villkor. SB.
 37. Författningsreglering av nya importrutiner m.m. Fi.
 38. Översyn av naturvårdslagen m.m. ME.
 39. Konstnärens villkor. U.
 40. Kärnkraftsavveckling - kompetens och sysselsättning. ME.
 41. Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. C.
 42. Internationellt ungdomsutbyte. C.
 43. Förenklad statistikreglering; med förslag till lag om den statliga statistikframställningen. C.
 44. Demokrati och makt i Sverige. SB.
 45. Kapitalavkastningen i bytesbalansen. Fi.
 46. Särskild skatt i den finansiella sektorn. Fi.
 47. Beskattning av stipendier. Fi.
 48. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn, del III. S.
 49. Arbete och hälsa. A.
 50. Ny folkbokföringslag. Fi.
 51. SÄPO Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet. C.
 52. Utbyte av utländska körkort. K.
 53. I skuggan av de stora - De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken. C.
 54. Arbetslivsforskning - Inriktning, organisation, finansiering. A.
 55. Flygplats 2000 - De svenska flygplatserna i framtiden. K.
 56. Skatt på lotterier och spel. Fi.
 57. Personalutbildning inom totalförsvaret. Fö.
 58. Konkurrens i inrikesflyget. C.
 59. Sätt värde på miljön! Miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. M.
 60. Skada av vilt. Jo.
-

Statistik über die Kolonialpolitik

1. Einleitung	1
2. Die Kolonialpolitik der Kaiserlichen Regierung	2
3. Die Kolonialpolitik der Reichsstaaten	3
4. Die Kolonialpolitik der Provinzen	4
5. Die Kolonialpolitik der Städte	5
6. Die Kolonialpolitik der Kreise	6
7. Die Kolonialpolitik der Gemeinden	7
8. Die Kolonialpolitik der Privatsphäre	8
9. Die Kolonialpolitik der öffentlichen Verwaltung	9
10. Die Kolonialpolitik der Justiz	10
11. Die Kolonialpolitik der Finanzen	11
12. Die Kolonialpolitik der Eisenbahnen	12
13. Die Kolonialpolitik der Posten	13
14. Die Kolonialpolitik der Telegraphen	14
15. Die Kolonialpolitik der Bergbauverwaltung	15
16. Die Kolonialpolitik der Gewerbeverwaltung	16
17. Die Kolonialpolitik der Landwirtschaft	17
18. Die Kolonialpolitik der Forstwirtschaft	18
19. Die Kolonialpolitik der Fischerei	19
20. Die Kolonialpolitik der Industrie	20
21. Die Kolonialpolitik der Handelsgesellschaften	21
22. Die Kolonialpolitik der Handelsvereine	22
23. Die Kolonialpolitik der Handelskammern	23
24. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	24
25. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	25
26. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	26
27. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	27
28. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	28
29. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	29
30. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	30
31. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	31
32. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	32
33. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	33
34. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	34
35. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	35
36. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	36
37. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	37
38. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	38
39. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	39
40. Die Kolonialpolitik der Handelsvereinigungen	40

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. [10]
Välfärd och segregation i storstadsregionerna. [20]
Staden. [32]
Urban Challenges. [33]
Stadsregioner i Europa. [34]
Storstädernas ekonomi 1982-1996. [35]
Storstadsliv. Rika möjligheter - hårda villkor. [36]
Demokrati och makt i Sverige. [44]

Justitiedepartementet

Meddelarrätt. [12]
Översyn av sjölagen 2. [13]
Översyn av upphovsrättslagstiftningen. [30]

Utrikesdepartementet

Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. [6]
Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. [17]

Försvarsdepartementet

Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. [5]
Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. [15]
Förmånssystemet för värplikliga m. fl. [26]
Personalutbildning inom totalförsvaret. [57]

Socialdepartementet

Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. [2]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. [8]
Handikapp och välfärd? - En lägesrapport. [19]
Tobakslag. [29]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn, del III. [48]

Kommunikationsdepartementet

Transportrådet. [4]
Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. [16]
Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. [27]
Utbyte av utländska körkort. [52]
Flygplats 2000 - De svenska flygplatserna i framtiden. [55]

Finansdepartementet

Långtidsutredningen 1990. [14]
Lag om folkbokföringsregister m.m. [18]
Författningsreglering av nya importrutiner m.m. [37]
Kapitalavkastningen i bytesbalansen. [45]
Särskild skatt i den finansiella sektorn. [46]
Beskattningsstipendier. [47]
Ny folkbokföringslag. [50]
Skatt på lotterier och spel. [56]

Utbildningsdepartementet

En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. [3]
Lagstiftning för reklam i svensk TV. [7]
Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. [11]
Konstnärens villkor. [39]

Jordbruksdepartementet

Skada av vilt. [60]

Arbetsmarknadsdepartementet

Perspektiv på arbetsförmedlingen. [31]
Arbete och hälsa. [49]
Arbetslivsforskning - Inriktning, organisation, finansiering. [54]

Bostadsdepartementet

Kostnader för fastighetsbildning m. m. [9]
Tomträttsavgäld. [23]

Industridepartementet

Företagsförvärv i svenskt näringsliv. [1]

Civildepartementet

Ny kommunallag. [24]
Konkurrensen inom livsmedelssektorn. [25]
Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. [28]
Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. [41]
Internationellt ungdomsutbyte. [42]

Statens offentliga utredningar

Svea Riksdag

Statens utredningar

Statens utredningar utgives i serier och nummer. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget.

Justitjeutredningar

Justitjeutredningar utgives i serier och nummer. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget.

Fiskeridepartementet

Fiskeridepartementets utredningar utgives i serier och nummer. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget.

Förstapartementsutredningar

Förstapartementsutredningar utgives i serier och nummer. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget.

Socialdepartementet

Socialdepartementets utredningar utgives i serier och nummer. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget.

Statens utredningar

Statens utredningar utgives i serier och nummer. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget.

Formgivningsutredningar

Formgivningsutredningar utgives i serier och nummer. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget. Serienummer och nummer i serien är tryckta på omslaget.

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Förenklad statistikreglering; med förslag till lag om den statliga statistikframställningen. [43]
SÄPO Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet. [51]
I skuggan av de stora - De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken. [53]
Konkurrens i inrikesflyget. [58]

Miljö- och energidepartementet

Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. [21]
Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. Bilagedel. [22]
Översyn av naturvårdslagen m.m. [38]
Kärnkraftsavveckling - kompetens och sysselsättning. [40]

Miljödepartementet

Sätt värde på miljön! Miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. [59]

Systematisk forskning

Förord
1. Bakgrund
2. Syfte och omfattning
3. Organisation
4. Metodik
5. Resultat
6. Sammanfattning

Metodik och resultat

1. Metodik
2. Resultat

Metodprogrammet

1. Syfte och omfattning
2. Organisation

KUNGL. BIBL.
1990-09-03
STOCKHOLM